

JUHA RUOTSALAINEN

ISÄ AURINKOINEN MYHÄILI

Romaani

© Eeppos-kustannus 2013

ISBN 978-952-67227-4-0

I

1.

Eräänä päivänä sodasta palattuaan Juakko kertoi taatolle, että hänen teki mieli naida. Taatto sanoi, että vähänpöytä tässä oli leivän syöjiä. Juakko sanoi, että itse hän vaimolle leivän tienaisi. Maamokin esteli, mutta kysyi kuitenkin, kuka olisi antilas.

– Simanan Anni, Juakko kertoi.

Hymy levisi Tahvana-taaton kasvoille. Juakko pyysi naimalupaa uudestaan. Taatto antoi siunauksensa. Vaseli lähetettiin hakemaan naapurin Jyriä patvaskaksi – puhemieheksi. Yksi siskoista lähti hakemaan Juakon ristimoamaa shoajannaiseksi.

Tullessaan sisälle Jyri teki kynnyksellä ristimerkin ja kumarrukset jumalnurkkaan päin. Jyri oli arvannut, mistä oli kysymys, ja oli pannut

mustan huopahatun päähän. Mutta kun Tahvana kysyi patvaskaksi, Jyri kieltäytyi, kuten pitikin. Vasta kun Tahvana nouti kätköstä viinaputelin ja tarjosi siitä ryyppyn, Jyri suostui.

Samovaari pantiin tulelle.

Jotka lähtisivät kosimaan morsianta, pukivat parhaat ylleen. Teen juotuaan he lähtivät. Juakko otti mukaan rintamalta tuomansa sotilaskiväärin. Hän oli käynyt sotimassa Karpaateilla asti ja kunnostautui taisteluissa niin että sai yrjönristin ja ylennyksen kersantiksi. Kun rintamalta viime kesänä alkoi joukkopako Kerenskin kevennys-hyökkäyksen mentyä mönkään, hänkin lähti kotiin satojen tuhansien lailla. Rintamalle ei tarvinnut enää palata, kun bolshevikit ottivat syksyllä valtiovallan, ja uusi hallitus teki aselevon Saksan kanssa.

Kosioretkelle lähtijöitä oli niin monta että naapurista täytyi lainata hevonen. Juakko asettui toisen reen takajalaksille, taatto toisen. Muut menivät rekiin vällyjen alle.

Aisakellot kilkkasivat. Lumi tuiskusi jalasten alla. Hämärtyi jo. Vienassa joulukuun päivät olivat lyhyitä.

Anni asui kylän toisessa päässä. Juakko oli sitä mieltä, että vain huonot naivat naapurista. Hän ampui kiväärillä kolmesti ilmaan ilmoittaakseen, että oltiin tulossa.

Hevoset sidottiin paaluun ja niille annettiin heinää.

Simanan talo oli paljon vaatimattomampi kuin Juakon kotitalo. Sintsossa oli pimeää. Juakko veti pertin oven auki. Sisältä tuli lämmin tuoksu.

Kaikki tekivät kynnyksellä ristinmerkin ja kumarrukset jumalnurkkaan päin.

Vaihdettiin tervehdykset. Simana käski vieraita seinänvieruspenkeille istumaan.

– Millä asioilla gostit liikutah? Simana aloitti.

Jyri otti puheenvuoron:

– Meillä on priha naitettavana. Teillä on tyttö annettavana. Ruvekka panemah kahta nuorta yhteh ta shukuo shuurentamah.

– Ei ole tähsä taloshsa shellaista tytärtä, Simana esteli.

Tuumattiin. Jyri kysyi, missä Annia piiloteltiin.

Anni tuotiin. Anni oli pukeutunut ylleen pyhäpuvun. Yönmustat hiukset oli letitetty vahvaksi palmikoksi niskaan.

– Tunnetko tätä purlakkoa? Simana kysyi tytareltaan.

Anni epäröi, kunnes vastasi:

– Tunnen.

– Tahotko ottaa hänet musikakshesi? Simana kysyi.

Anni ei vastannut heti. Juakko pelkäsi saavansa rukkaset.

– Juakko on ylen shankie priha. Heä pitää huolen pereheshtäh, Jyri mainosti häntä.

– Tulou parempieki, Simana toppuutteli.

– Tahon mie, Anni vastasi.

Simana antoi siunauksensa naimakaupalle ja muistutti Annille, että siitä eteenpäin lapsuudenkodin kynnsy olisi korkea.

Annin maamokin antoi siunauksensa mutta muistutti, että anopin leipoma ohrarieska oli kovaa.

Kihlaus vahvistettiin panemalla lautaselle hopeakolikoita. Kolikoita helisytettiin. Annin ja Juakon taatot kätelivät. Patvaska vei käden taat-

tojen käsien välistä ja ilmoitti, että se joka rikkoi sopimuksen, joutuisi maksamaan toiselle sakkoo rahassa.

Vaihdettiin kihlajaislahjat. Juakko sai Annin poapolta käsipaikan eli liinan. Juakon shoajannainen antoi kolikoita Annin kummille.

Äänellätkijä tuotiin paikalle. Tämä kuljetti Annia jokaisen omaisen luona ja pyysi valmistelemaan häitä itkien samalla niin sydäntä särkevästi että itku tarttui Anniinkin.

Sana kihlajaisista oli kiirinyt. Väkeä tuli koko ajan lisää. Soittaja tapaili säveliä haitarista ja loihti ilmoille iloisen katrillin.

– Ruvekkah plässimäh, Simana kehotti.

Soittaja veti nuoret perässään sarajaan – navetanylisille.

Häät sovittiin tulevalle viikolle eli viikkoa ennen rostuota – joulua. Sulhasen väki lähti kotiin.

Häitä valmisteltiin koko viikko. Pertin lattia pestiin hiekalla valkoiseksi. Naisväki keitti monta kattilallista puuroa ja leipoi piiraita, kalitoita, shultsinoita.

Ensimmäiset häävieraat saapuivat Ylä-Kuittijärven takaa. Häpäpäivän aamuna lämmitettiin sauna eli kyly. Juakko kävi peseytymässä. Siskot katsoivat ihaillen, kun hän puki hääpuvun.

Ne joilla ei ollut hevoskyytiä, lähtivät edellä häätaloon. Juakko vietiin hevosella.

– Terveh tänne, Tahvana-taatto toivotti, kun he astuivat Simanan perettiin.

– Tulkoa tehveh, Simana toivotti.

Jokainen häävieras joutui lunastamaan istumapaikan kolikolla. Opresat – kynttilät sytytettiin. Anni kävi kumartamassa kynttilälle. Äänelläitkijä alkoi luetella itkuvirttä.

Annin maamo käski häävieraat ruokapöytään.

Sulhasen väki asettui toiseen pöytään, morsiamen väki toiseen. Pöydät notkuivat ruuista. Oli kalitoita, vatruscoita, kakkaroita, shultsinoita ja erilaisia puuroja.

Keskusteltiin karjalaiseen tapaan vilkkaasti. Sukulaissuhteet kerrattiin taas kerran.

Ruokailun jälkeen häävierailta kerättiin rahaa ja järjestettiin katsotus. Kaksi miestä kannatteli verhoa, jonka takana tytöt olivat. Ensimmäisen tytön käskettiin tulla esiin.

Tyttö tuli verhon takaa ujostellen.

– Onko se tämä? Juakolta kysyttiin.

– Ei.

Toinen, edellistäkin kauniimpi tyttö tuli verhon takaa.

– Onko se tämä?

– Ei.

Anni astui verhon takaa.

– Onko se tämä?

– On.

Juakko ja Anni pantiin ikkunan edessä olevalle rahille istumaan rinnakkain. He vaihtoivat häälähjat. Juakko antoi Annille hamekankaan. Hän sai Annilta paidan.

Soittajan käskettiin soittaa. Kun soitto alkoi, Juakko vei Annin katrilliin. Muutkin rupesivat kisaamaan.

Patvaska löi kädet yhteen ja käski lopettaa tanssimisen.

Äänelläitkijä istuutui Annin viereen. Itkijä irrotti silkkiliinan Annin päästä ja rupesi palmi-koimaan Annin hiuksia luetellen samalla; Anni muuttaisi outoihin oloihin. Lapsuudenkoti jäisi. Jäisivät taatto ja maamo. Jäisivät tsikot ja vellot.

Itku tarttui Anniinkin.

Äänelläitkijä palmikoi Annin hiukset kahdeksi letiksi ja kiersi ne sykkyräksi päälle. Sykkyrän päälle pantiin sorokka – naidun naisen päähine.

Nuorukaiset alkoivat takoa nyrkeillä pöytää ja helisyttelemään astioita merkiksi siirtyä jatkaamaan häitä sulhasen kotiin.

Jyri otti uunista tuhkaa kangaspussiin.

Simana vei Annin ulos ja antoi neuvoja:

– Tottele musikkoasi ta toattoukkuo ta moamoakkoa. Elä rakenna riitoa. Roa roatos. Kanna vesi tai puut. Elä juokshe kylillä. Spoassu shilma plahoslovieh.

Simana luovutti Annin Juakolle ja sanoi:

– Piä kuin kukkoa kämmenellä.

Juakko ojensi liinan kulman Annille ja pyörytti vaimoan ympäri kolme kertaa.

– Ei ole rampa! joku huusi.

Juakko nosti Annin rekeen. Hän asettui vaimonsa viereen ja veti vällyn kummankin jalkojen päälle. Jyri asettui takajalaksille ja käski suuta maiskauttamalla hevosen liikkeelle.

Olkikuvot paloivat häiden kunniaksi porttien pielissä. Jyri käski Juakon panna hupun Annin päähän, kun lähestyttiin kotia.

Laulajat olivat pihalla vastassa. Hevosen pysähdyttyä Juakko nousi reestä ja lähti pyytämään maamolta lupaa tuoda nuorikko taloon.

– Unahit Annin, Jyri huusi perään.

Juakko palasi nostamaan Annin reestä. Sen jälkeen hän meni sisälle. Saatuaan moamolta luvan hän palasi hakemaan Annin.

– Tulkah tervehenä, maamo toivotti häävieraat tervetulleiksi.

Vieraat asettuivat pöytään. Jyri ehdotti, että ennen kuin ruvettaisiin syömään, katsottaisiin saalis.

Huppu otettiin Annin päästä.

– Kaunis on, joku totesi.

Samovaari nostettiin pöydälle. Jyri kaatoi morsiamen kotoa tuodun tuhkan uuniin ja sanoi:

– Jotta mutshoi ei ikävöi entisesh kotih.

Taas syötiin niin että napa naukui.

Ruokailun jälkeen itkijä luutteli itkuvirttä. Vasta sen jälkeen innokkaina odottaneet nuoret pääsivät plässimään – tanssimaan.

Juakko ei halunnut enää tanssia, mutta eräs humalainen nuorukainen pyysi Annin katrilliin. Kun Anni ei lähtenyt, nuorukainen sanoi:

– Shie lupasit miulla karsikkopuun luona.

– Tuki shuusi, Annin veli pui nyrkkiä nuorukaiselle.

Humalikas puristi kädet nyrkkiin kuin tahtoisitapella. Humalainen vietiin porukalla jäähyllerauhoittumaan.

Taatot joivat maljan hyvälle naimakaupalle. Patvaska antoi Juakolle ja Annille yhteisen lusikan ja lautasen ja käski elää sovussa.

Tuli aika morsiamen sukulaisten lähteä. Hyvästellessään tyttärensä Simana antoi neuvoja:

– Kysy apelta lupa, kun tulet minuo katshomah. Elä rupie kyleä nakrattamah.

Vieraiden mentyä Juakko ja Anni pantiin täyssissä pukimissa vuoteeseen rinnakkain nukkuumaan. Molemmilta riisuttiin kengät.

– Onnako Juakko ei anna shiun nukkuo tulijana yönä, Juakon Mari-sisko sanoi Annille.

Hämärässä ei nähnyt, punastuiko Anni.

Suomi oli julistautunut itsenäiseksi. Raja Suomen ja Vienan välillä meni kiinni, ja vienalaiset leivässä pitänyt kulkukauppa uhkasi loppua. Vienalaisilla ei talvisin ollut juuri muuta elinkeinoa kuin kulkukaupan harjoittaminen. Siksi Tahvana Perttunen kannatti yhteyden säilyttämistä Suomeen. Hän toimi Karjalan Sivistysseuran asiamiehenä. Seura propagoi karjalankielen käytön puolesta, samalla kun levitti Vienaan maanviljelystä ja karjanhoitoa neuvovaa kirjallisuutta. Vienalaiset halusivat kuulla jumalansanaa äidinkielellään, mitä ortodoksikirkko ei hyväksynyt. Jumalanpalvelukset pidettiin vain kirkkoslaaviksi, jota venäläiset eivät itsekään ymmärtäneet. Vienassa tukahdutettiin kaikki kansankielinen kulttuuri. Kyläkirjastot suljettiin. Kansankieliset kyläkoulut oli lakkautettu jo edellisen vuosisadan lopulla. Vienalaisten vetoamukset tsaarille oikeuksiensa laajentamiseksi kaikuivat kuuroille korville. Tsaari ei suostunut edes siihen, että maat ja metsät olisivat tulleet vienalaisten kansallisomaisuudeksi. Kun tsaari keikautettiin valtaistuimelta, ”uusi tsaari” Lenin lupasi vapauden kaikille Venäjän vähemmistökansoille. Suomi julistautui

itsenäiseksi, mutta siellä alkoi sota, kun Suomen työläiset tekivät vallankumouksen venäläisten esimerkkiä seuraten. Vienassakin alkoi liikehdintä. Kansalaiskokouksessa Uhtualla vaadittiin Vienalle autonomiaa.

Juakko Perttuni lähti uudelleen sotapolulle. Hän hyvästeli nuorikkonsa ja lähti hiihtämään muutama kuukausi sitten valmistuneelle Muurmannin radalle.

Vienan Kemissä Perttuni kuuli, että Kantalahdessa perustettiin armeijaa. Hän matkusti sinne.

Kantalahdessa perustettiin punaista kaartiä Pohjois-Suomesta sotaväenottoa paenneista asevelvollisista ja Muurmannin radan entisistä suomalaisista rakentajista. Perttuni ei kannattanut bolshevikkeja mutta liittyi kaartiin, koska ei ollut toista vaihtoehtoa.

Sota Neuvosto-Venäjän ja Saksan välillä päättyi, kun rauha solmittiin Brest-Litovskissa. Mutta Neuvosto-Venäjän ja Suomen välillä alkoi julistamaton sota, kun valkosuomalaiset tulivat rajan yli Vienaan. Ne valtasivat kyliä ja perustivat niihin suojeluskuntia.

Punainen kaarti lähti suojaamaan rajaa. Yöt vietettiin laavuilla. Talven selkä oli tahtunut ja kovimmat pakkaset olivat takana.

Kaksi miestä hiihti vastaan. Pelloissaan olleet miehet kertoivat, että valkosuomalaiset olivat hyökänneet kenttävartioon. He olivat ainoina päässeet pakoon.

Päätettiin ottaa selvää, puhuivatko miehet totta. Miehiä piti uhata sota-oikeudella, ennen kuin ne lähtivät opastamaan heidät paikalle.

He lähestyivät kalamajaa kiväärin ampumavalmiina. Majalla ei näkynyt liikettä.

Kärkimies tempaisi oven auki ja karjaisi ”kädet ylös”.

Ketään ei tullut ulos.

Silmien totuttua hämärään voi nähdä, että lattialla oli ruumiita sikin sokin.

– Tämä kostetaan lahtareille, joku sihisi hamppaitten välistä.

Kuultuaan teurastuksesta Pohjolan punaisen kaartin johto päätti, että murhatyö kostetaan. Kahden kompanian kokoinen osasto lähetettiin rajan yli. Suomen puolella osasto jatkoi jäätynyttä Tuntsa-

jokea pitkin ja joutui heti tuliylläkköön. Kiiwas ammunta muuttui silmittömäksi paoksi. Kaatuneita ja haavoittuneita ei ehditty ottaa mukaan.

Kaksi viikkoa myöhemmin valkoiset tulivat Kuivitsanlammella rajan yli. Ne ryhmittäytyivät pimeän turvin rintamaan ja lähtivät hyökkäämään kahden tunturin välisessä laaksossa. Punaisen kaartin päällikkö toimi taitavasti. Hyökkääjä saartettiin ja sitä ammuttiin murhaavalla tulella. Valkoiset vetäytyivät rajan taakse jättäen kentälle toistakymmentä kaatunutta.

Viikon kuluttua valkoiset hyökkäsivät taas – nyt Kilislammella. Tunteja kestäneessä taistelussa hyökkääjä lyötiin takaisin. Sen jälkeen valkoiset pysyivät rajan takana. Punainen kaarti vedettiin Kanasen kylään. Sinne ei saatu kelirikon vuoksi kuljetettua muonaa, ja kaarti vedettiin Muurmannin radan varteen. Olot eivät parantuneet. Jouduttiin asumaan maakuopissa. Ruoka, jos sitä ollenkaan jaettiin, oli syömäkelvotonta poronlihaa, jota miehet kieltäytyivät syömästä. Miehiin pesiytyi täitä, sillä peseytyä voi vain kieriskelemällä lumessa.

Muurmannilla maihin nousseet englantilaiset tulivat pelastajiksi. Britit lupasivat, että heille, jotka liittyisivät Hänen Brittiläisen Majesteettinsa armeijaan, annettaisiin ylläpito sekä varusteet ja koulutusta.

Miehiä alkoi liittyä, mutta Perttuni epäröi, sillä hän oli vannonut sotilasvalan tsaarille, eikä hän ollut suomalainen.

Heidät, jotka epäröivät vielä, käskettiin koon kentälle.

Brittiupseerin puhe tulkittiin suomeksi. Upseeri kertoi, että saksalaiset aikoivat hyökätä Muurmannille Suomen kautta. Tarkoitus oli tulla ryöstämään Vienan luonnonvarat.

Brittiupseeri ilmoitti, että ne, jotka eivät halunneet liittyä legioonaan, voivat astua vieressä virtaavan puron yli.

Perttuni epäröi. Astumalla puron yli menettäisi varman toimeentulon ja joutuisi lähtemään mie-ron tielle.

Perttuni astui puron yli.

Perttuni matkusti junassa Vienan Kemiin. Siellä hän sai tietää, ettei kotiin Vuokkiniemelle ollut menemistä, sillä valkosuomalaiset olivat siellä.

Talojen seiniin oli kiinnitetty julisteita, joissa ilmoitettiin, että Englanti suojeli Vienaa Saksan interventiolta. Käynnistettiin värväys Karjalan legioonaan. Legioona taisteli Karjalan vapauden puolesta. Siihen liittyvät saivat ylläpidon sekä varustuksen ja sadan ruplan kuukausipalkan.

Siihen joukkoon Perttuni katsoi kuuluvansa.

Legioonaan liittyi nopeasti kolmatta sataa miestä. Kaikki saivat sinertävän univormun. Asetakissa oli apilatunnus. Käsivarteen kiinnitettiin vihreä nauha. Asuun kuului koppelakki.

Kesän kallistuessa syksyksi Karjalan rykmentti eli ortjadi lähti englantilaisten johdossa eteneämään Kemijokea pitkin Suomen rajalle. Matkalla värvättiin lisää miehiä. Rykmenttiin liittyneitä bolshevikkeja kaikki eivät katsoneet hyvällä. Pajaanjärvellä pysähdyttiin viikoksi tiedustelemaan ja suunnittelemaan. Valkosuomalaisten heikot kenttävartiot Haikolassa ja Luusalmella vallattiin ja hävitettiin. Jyskyjärvellä jouduttiin käymään kovempi taistelu. Kentälle jäi parikymmentä kaatu-

nutta suomalaista, ja vain muutama pääsi pakenemaan soutuveneillä.

Uhtualta lähetettiin osasto valtaamaan Vuokkiniemeä, mutta se ei saanut kylää vallatuksi. Osasto lähetettiin koukkaamaan Vuonnisen kautta kylän eteläpuolelle. Vähäiset matkalla kohdatut valkoiset ajettiin pakosalle. Tollonjoella jouduttiin käymään ankarampi taistelu, ennen kuin valkoiset vetäytyivät. Satoi kolmatta viikkoa. Sateiden välissä vaatteet eivät ehtineet kuivua.

Linjojen läpi tullut akka kertoi, että Vuokkiniemen miehiä oli liittynyt suojeluskuntaan.

Joukot ryhmittivät pimeän turvin hyökkäysrintamaan. Harjanteen alapuolella olevassa Vuokkiniemen kylässä nukuttiin autuaan tietämättömänä. Alkoi sataa kaatamalla.

Päätettiin odottaa sateen loppumista. Aamu ehti valjeta, ennen kuin hyökkäys alkoi. Ketju sai vastaansa harvaa kivääriltä. Vastustaja ampui miinanheittäjilläänkin. Ne olivat olleet suurin syy edellisviikolla tehdyn hyökkäyksen epäonnistumiseen.

Takana alkoi kuulua ammuntaa ja kovaa huutoa. Valkoiset olivat avanneet yllättäen uuden rintaman Tollonjoen suunnasta.

Perttunin kummaltakin puolelta kaatui mies. Joukot hajaantuivat länteen ja itään. Kaatuneet ja haavoittuneet täytyi jättää.

Saarrostus saatiin torjuttua. Viimeisenä keinoon valkoiset päästivät hevoset irti. Eläinparat laukkasivat vauhkootuneina palavien talojen välissä.

Suomalaiset pakenivat Keynäsjärven kautta soutuveneillä. Perttuni katsoi harjanteelta kotikyttä. Karsikkopuu seisoi kalmismaalla yksinäisenä. Hän lähti juoksemaan harhaluoteja uhmaten kylän itäpäässä olevaan kotitaloon. Oli ehdittävä sinne ennen bolshevikkeja. Niitä ei saanut päästää taaton kimppuun. Talojen rauniot savusivat. Joka puolella oli kaatuneita ja haavoittuneita.

Juakko veti auki kotitalon ulko-oven. Hän meni sintsoon ja kapusi jyrkät portaat ylös. Hän tempaisi pertin oven auki.

Pertissä ei ollut ketään. Juakko lähti katsomaan sarajasta. Kaikki olivat siellä.

– Astalot ruttoh peittoh! hän komensi.

– Teällä ei ole ni yhtä, taatto sanoi.

Juakko näki Annin ja meni tämän luo.

Kun kaikki palasivat perttiin, ensimmäiset aseiden etsijät tulivat sinne.

– Teällä ei ole astaloita. Mänkeä eäreh, Juakko käski.

Miehet tottelivat ja menivät pois.

Juakon kotiinpaluuta oli syytä juhlia. Samovaari pantiin tulelle.

Vaseli katsoi veljeä ihailleen:

– Shiusta on tullun bohatteri.

Taatto osoitti asetakissa olevaa apila-tunnusta sormella:

– Mintäh apilas? Apilas ei kashva Vienassa, taatto sanoi.

– Kenen shotajoukossa shie olet? Vaseli kysyi.

– Karjalan ortjadissa, Juakko vastasi.

– Nygöi ei tijiä, ken on ystävä, ken vihollini, taatto sanoi.

Maailmansota päättyi ympärysvaltojen voittoon mutta Venäjällä jatkui kansalaissota. Sota ulottui Vienaankin. Valkoiset venäläiset lupasivat Vienalaisille autonomian, jos he rupeaisivat sotimaan

valkoisten joukoissa bolshevikkeja vastaan. Bolshhevikit puolestaan lupasivat aseita, jos he rupeaisivat sotimaan valkoisia vastaan. Vienan voolostien eli pitäjien edustajakokous kutsuttiin koolle. Kokouksessa tehtiin päätös olla luottamatta niin valkoisiin kuin punaisiinkaan venäläisiin ja julistettiin Viena itsenäiseksi.

Alkoi kaikkien sota kaikkia vastaan.

Anni kertoi Juakolle odottavansa lasta.

Se tiesi sitä, että Juakon oli lähdettävä maailmalle hankkimaan elanto perheelle. Vuokkinie-meltä sitä ei saanut, sillä se, minkä pystyi kalas-tamalla ja käymällä metsällä hankkimaan, oli vähäistä. Laukunkantokaan ei enää onnistunut, koska Suomen vastainen raja oli mennyt kiinni.

Vaikka taatto vastusti, Perttuni päätti palata Karjalan rykmenttiin, sillä siinä sai palkkaa. Hän sanoi Annille palaavansa kesään mennessä ja lähti hiihtämään Vienan Kemiin.

Britit ja valkoiset venäläiset aloittivat yhdessä hyökkäyksen bolshevikkeja vastaan. Britit halusivat Karjalan rykmentin mukaan hyökkäykseen. Vienalaiset vetosivat sopimukseen, jonka mukaan rykmenttiä käytettäisiin vain huolto- ja vartiointi-

tehtävissä eikä sitä vietäisi sotimaan Vienan rajojen ulkopuolelle. Britit katsoivat sen kapinaksi.

Loppuun asti kieltäytyneet joutuivat luovuttamaan aseensa ja univormun, ja heille tarjottiin mahdollisuutta mennä linjojen yli ”omiensa puolelle”.

Perttuni kieltäytyi menemästä linjojen yli. Hän joutui tyrmään. Tyrmässä oli aikaa miettiä. Hän katui, että oli palannut rykmenttiin. Taatto oli ollut oikeassa; olisi ollut parempi liittyä suomalaisiin. Englantilaiset olivat pettureita.

Samassa tyrmässä istuva kohtalotoveri sanoi Perttunille, että engelsmannit toimivat samalla tavalla kaikkialla maailmassa eli panivat alku-asukkaat sotimaan brittiläisen imperiumin puolesta ja hylkäsivät ne sitten.

Sotilaat hakivat Perttunin yhtenä aamuna tyrmästä ja panivat hänet härkävaunuun. Juna lähti jonnekin. Kotvan kuljettuaan se pysähtyi.

Junanvaunun ovi avattiin. Pistinkivääreillä varustautuneita serbisotilaita ja englantilainen upseeri tulivat vaunuun. Perttunin silmille sidottiin valkea liina. Sotilaat auttoivat hänet ulos vau-nusta ja lähtivät taluttamaan häntä epätasaisessa

maastossa. Heidän kuljettua vähän matkaa side poistettiin silmiltä. He olivat keskellä-ei-mitään.

Sotilas kopeloi Perttunin joka puolelta. Mies löysi puukon ja otti sen pois.

Upseeri osoitti kädellä suunnan, johon Perttunin tuli lähteä. Hän lähti kävelemään.

Ratapenkalla oli helppo kävellä. Kevätaurinko paistoi lähes pilvettömältä taivaalta. Tuuli leyhki leppeästi. Perttunilla oli selässä sellainen kutina, että hänet ammuttaisiin takaapäin. Heti kun he tulisivat edessä olevan mutkan luokse, hän hyppäisi pois ratapenkalta ja juoksisi niin kovaa kuin pystyi.

Mutkan takana oli konekivääri asemassa.

Leskenlehdet kukkivat jo. Laukaus kuului takana. Perttuni kaatui selkään tulleen iskun voimasta päistikkaa ratakiskojen väliin. Tuntui sietämätön kipu. Sitten ei mitään.

2.

Vasta itsenäistynyt Suomi oli julistamattomassa sotatilassa Neuvosto-Venäjän kanssa. Rajan takaa

Aunuksesta kuultiin avunpyyntöjä, joiden takana olivat puna-armeijan pakko-ottoa ja kyläneuvostojen toimeenpanemia elintarviketakavarikkoja vastustavat talonpojat. Heimoveljiä auttamaan haluavia vapaaehtoisia kokoontui rajalle. Suomen hallitus antoi joukoille luvan järjestyä vasta rajan takana, koska kyseessä eivät olleet hallituksen joukot – Suomen hallitus pelkäsi Englannin reaktiota. Hallitus kuitenkin tuki hanketta sen verran, että miehille saatiin varustus ja yhtenäinen asu. Harmaan asetakin hihassa oli valkoinen nauha, jossa kirjaimet ”AVA” – Aunuksen Vapaaehtoinen Armeija.

Nuori jääkäriluutnantti Birger Norre kiikaroi rajan yli. Korvissa kaikuivat komentajan äsken lausumat sanat: ”Länsimaisen sivistyksen jalostava hohde häämöttää Aunukselle”.

Rajan takana ei liikkunut ketään. Bolshevikit eivät tienneet odottaa heitä. Aunuksen valtaus sujuisi helposti. Venäjä oli heikkouden tilassa. Maassa käytiin sisällissotaa valkoisten ja punaisten kesken. Punaisten päivät alkoivat olla luetut, sillä valkoiset ja niitä tukevat länsivallat aloittaisivat hyökkäyksen monella suunnalla samaan

aikaan. Maynardin armeija hyökkäisi Muurmanilta. Rodzjanko aloittaisi etenemisen Baltiasta. Kasakkajoukot hyökkäisivät etelässä ja amiraali Koltshakin johtama tshekkiarmeija idässä.

Vapaussodan päätyttyä Norre oli palannut Li-bauhun hakemaan Katrinin vaimokseen, kuten oli luvannut lähtiessään jääkärien pääjoukon mukana Suomeen. Häät vietettiin Turussa. Nuoripari asetui asumaan Karjalan kannaksen Rautuun, jossa Birger sai upseerin viran rajapataljoonassa. Hän sai pian siirron Viipuriin ja edelleen Kouvolaan. He olivat siten jo ehtineet maistaa upseerin kiertolaiselämää. Vuoden sitoutumisaika Suomen sotaväkeen meni umpeen viime helmikuussa. Kaikille ei riittänyt upseerin vakanssia. Aunuksen Vapaaehtoiseen Armeijaan liittyville luvattiin vakanssi pian vakinaiselle kannalle järjestettävässä sotaväessä. Norre ei epäröinyt pitkään, sillä hän tarvitsi viran elättääkseen vaimon ja kesällä syntyvän esikoisensa. Hän teki kahden kuukauden pituisen sopimuksen.

AVA meni yöllä rajan yli kohtaamatta vihollista. Norren päälliköimä komppania eteni kahtena osastona. Kelirikko oli pahimmillaan. Tie oli

surkeassa kunnossa. Reet juuttuivat vähän väliä lumensekaiseen savivelliin. Komppania palasi taas yhdeksi ja se eteni Palalahden – Vitelen maantielle, jossa se liittyi muuhun pataljoonaan. Pataljoona sai käskyn hyökätä Palalahteen. Se eteni iltaan mennessä Tulemajärven eteläpäähän ja yöpyi.

Norre herätettiin syvästä unesta. Vihollinen lähestyi järven jäällä.

Aurinko oli jo noussut. Norre käski ryhmän väijytykseen harjulle.

Vihollinen tuli pahaa aavistamatta kuularuis-kutulen alle. Se vetäytyi lyhyen laukaustenvaihdon jälkeen jättäen haavoittuneet ja kaatuneet.

Pataljoona jatkoi Palalahteen, josta vihollinen oli poistunut. Saatiin tieto, että vihollinen poistui Vieljärveltäkin. Pataljoona lähti marssimaan sinne. Se marssi läpi harmaiden kylien. Talojen pääty oli aina tielle päin. Ikkunanpuitteet oli leikattu taidokkaasti. Hirret olivat koirankaulalla.

Eräässä kylässä upseerit menivät taloon, jossa oli parveke eli itäkarjalaisittain galdari. Talossa lapsilauman kanssa asuvaa maatuskaa pyydettiin panemaan samovaari tulelle.

Maatuskalta kysyttiin missä hänen miehensä oli.

– Häi meni puna-armieta pagoh metjshäh, maatuska vastasi.

Piisin takaa kurkkivalta starikalta kysyttiin, mitä mieltä tämä oli bolshevikkomennosta?

– Vai keyhät ollah tyytyväisie bolshevikkomentoh, ukko vastasi.

Ihmiset asuivat eläinten kanssa saman katon alla, mutta talossa ei lemunnut.

Vieljärvellä perustettuun suojeluskuntaan liittyville luvattiin leipää ja aseet, mutta kutsunnat eivät ottaneet tulta. Oli pettymys, kun Aunuksen miehet eivät nousseetkaan vastustamaan bolshevikkeja. Jotkut sentään ryhtyivät ajomiehiksi mutta vasta, kun reet vaihdettiin aunukselaisiin telegoihin eli kärryihin.

AVA jatkoi yhä syvemmälle suomalaisten ja itäkarjalaisten pyhälle maalle. Bolshevikit pakenivat edellä. Kiiwas tahti vaati veronsa. AVA:n rungon muodostaneet lukiolaiset uupuivat.

Birger Norrekin katsoi olevansa levon tarpeessa. Hän lähti komentajan juttusille.

Komentaja – jääkäritoveri muuten – sanoi, ettei lomaa myönnetä, vaan hyökkäys jatkuisi, sillä viholliselle ei saanut antaa tilaisuutta järjestää puolustusta.

Norren ajatteli jättää sotaretken siihen, mutta velvollisuudentunto pani jatkamaan.

Kärki törmäsi viholliseen Kotsurassa. Punikit ajettiin rynnäköllä pakosalle. Hyökkäys jatkui Nuasjärvelle. Vihollinen oli taas vastassa Mangassa.

Kärjessä edennyt Norre sai käskyn hyökätä suoraan liikkeestä.

Kuularuiskut papattivat pimeässä. Luodit viuhuivat. Ilma oli käsipommeja täynnä.

Vihollinen piti asemat koko yön. Norre sai aamulla tehtävän koukata vihollisen taakse. Joukkue lähti kiertämään hankalakulkuisen suon kautta. Edettyään monta tuntia hän sai uuden käskyn palata Mangaan. Kannusten hankkiminen jäisi toiseen kertaan.

Palattuaan Mangaan Norre kuuli, että vihollinen oli jättänyt asemat. Hän sai käskyn lähteä taka-ajamaan sitä. Hän käski väsymyksestä puolikuolleet miehet liikkeelle.

Vihollinen oli vastassa ennen Prääsän kirkonkylää. Syttyi taisto ankara. Vastustajankin puolella komennot huudettiin suomeksi. Heillä oli siis vastassa omia maanmiehiä.

Punikit tappelivat kuin viitapirut, mutta jättivät asemat lopulta ja vetäytyivät pimeään suojassa kirkonkylään.

Pähkähullu komentaja antoi käskyn jatkaa taka-ajoa. Käsky oli mieletön, mutta sitä oli toteltava. Kärki eteni kukkulalla odottaneen vihollisen tulen alle. Tulitus yltyi murhaavaksi. Heitä oli vähemmän, mutta he ajoivat punikit pakoon.

– Eteenpäin ryömimällä! Norre karjui. Hän nousi heittämään käsipommin. Reidessä vihlaasi.

– Hjälp!

Hän ehti havaita, että joku tuli auttamaan, ennen kuin maailma musteni.

Birger Norre avasi silmät. Näkyi valkoisia pilviä ja sinisen taivas. Vihreät kuusenoksat vilahtelivat ohii. Hevonen huiskaisi hännällä hänen kasvojaan.

Häntä kuljetettiin purilaillla. Muisti palasi vähitellen. Hyökätessään kärjessä hän oli saanut luodin reiteen. Hän varmisti kokeilemalla kädellä

että jalka oli tallella. Käsi osui verestä tahmeaan siteeseen.

Jalassa tuntui vihlova kipu joka kerta, kun purilaiden pää osui kiveen tai juurakkoon. Kipu yltyi sietämättömäksi. Norre puri hammasta ja tavoitteli pistoolia vyökotelosta mutta ei ylettynyt.

– Ojentakaa pistooli, hän käski vieressä kävelvää sotamiestä.

– Ai, työ tulitte tajuihinne, sotamies sanoi. Maailma musteni uudelleen.

3.

Petrogradin neuvostolaisen jalkaväkikoulun suomalainen päällystökurssi hälytettiin. Kursanttien kokoonnuttua neliriviin kasarmin pihalle koulun johtaja piti käskynjaon.

Päällikkö kertoi huutamalla että valkosuomalaiset rosvot olivat tulleet Aunuksessa rajan yli. Heistä muodostetaan osasto, joka lähetetään torjumaan hyökkäyksen.

– Vallankumous on uhattuna! johtaja lopetti käskynjaon.

He palasivat sisälle ja rupesivat pakkaamaan reppuja. Hannes Katavalle oli tapahtunut paljon, sen jälkeen kun luokkasota päättyi yli vuosi sitten Suomen työläisten tappioon. Hän käveli miesjoukon mukana Viipurista rajalle. Heidät riisuttiin aseista Venäjällä. Heille annettiin Leninin lupama turvapaikka. Petrogradiksi nimen vauhtanut miljoonakaupunki veti tuhannet valkoista hirmuvaltaa paenneet suomalaiset kevyesti uumeniinsa. Pakolaiset majoitettiin Mars-kentän laidassa tyhjillään olleisiin kasarmeihin. He asuivat suurissa auloissa perhekunnittain vain verhoilla erotettuna, joten naapurin asioista pysyi hyvin perillä. Hannes sai ahtaudesta ja oman rauhan puutteesta pian tarpeekseen ja lähti Bujhin Sisä-Venäjälle. Sinne perustettiin puutyötehdasta entiseen sotavankileiriin. Tehtaassa ruvettiin valmistamaan suksia puna-armeijalle. Materiaalista, rahasta, kaikesta oli puutetta. Puutyötehdas pantiin jäihin. Naiset, lapset ja vanhukset lähetettiin Pietariin, josta ne yritettäisiin saada palautetuiksi Suomeen. Eserrät aloittivat entisten tsaarinupseerien johdol-

la vastavallankumouksen. Kaikki asekuntoiset miehet kutsuttiin puna-armeijaan. Bujn suomalaiset perustivat järjestyskaartin, mutta se ei riittänyt viranomaisille, vaan kaikkien oli liityttävä armeijaan. Suomalaiset vetosivat, etteivät he olleet Venäjän kansalaisia. Viranomaiset käyttivät uhkailuakin; kutsunnoista kieltäytyvä voitiin julistaa kansanviholliseksi. Bujssa perustettiin punapataljoona, joka lähetettiin rankaisemaan viljaa kätkeviä talonpoikia. Pataljoona siirtyi ensin junalla, sitten marssilla ja lopuksi jokilaivoilla Volgalle. Talonpoikien rankaisemisessa ei vältetty teloituksiakaan. elintarvikkeita ja hevosia sekä muuta tarpeellista tavaraa kerättiin proomuihin ja kuljettiin Bujhin. Pataljoona lähetettiin ottamaan kiinni kutsuntoja pakoilevia. Bujsta lähetettiin valtuuskunta Petrogradiin hakemaan avustusta. Oli näet tiedossa että Suomesta evakuoituiden Kansanvaltuuskunnan kultavarat olivat siellä pankissa. Valtuuskunta palasi tyhjin taskuin, sillä Suomen Kommunistipuolueen johto oli ottanut varat omaan käyttöön. Päätettiin lähteä joukolla Petrogradiin, mutta Bujn komissaari J.K. – ”Jeesus Kristus” – Lehtinen ilmoitti kapinasta puolueen

johdolle. Kapinalliset lähetettiin itärintamalle, jossa ne kaatuivat lähes viimeiseen mieheen.

Hanneksen ei ollut tarvinnut lähteä Uralille, mikä koitui hänen onnekseen. Hänet komennettiin eräiden muiden kanssa Petrogradiin Jalkaväen päällystökurssien vartiostoon. Jokin aika sitten hänet oli komennettu Jalkaväkikoulun suomalaisille upseerikursseille. Niille kelpuutettiin vain kommunisteja, siksi hän oli liittynyt Suomen Kommunistiseen Puolueeseen.

Nyt heidät lähetettiin rintamalle. Heidät siirrettiin Valkeasaareen Suomen vastaiselle rajalle. Uskottiin, että puna-armeija hyökkäisi Suomeen. Suomi sai syyttää itseään, koska tuki vastavallankumouksellisia inkeriläisiä. Suomen ulkoministeri oli antanut heikkopäisen lausunnon, jossa varoitettiin neuvostohallitusta, että ellei se lopeta petomaisia julmuuksia inkeriläisiä kohtaan, Suomen hallitus ryhtyy toimenpiteisiin.

Heräsi kysymys, mistä oli kysymys, kun heille jaettiin matruusinpuvut. Komppania lastattiin junaan. Juna lähti takaisin Venäjälle. Kuljettuaan muutaman tunnin se pysähtyi pienessä kaupungissa. Komppania jalkautui ja marssi kaupungin

satamaan. Satamassa oli monta laivaa. Muutaman kannella oli tykki. Yhdessä laivassa oli siipiras.

He siirtyivät laivoihin. Laivasto höyräsi Laatokalle. Laatokka oli suuri kuin meri. Joku muisti, että Suomessa oli parastaikaa juhannus.

Rannikko tuli lopulta näkyviin. Aurinko laski pohjoisessa, kun laivat ankkuroivat riviin muutama kilometrin päähän rannikosta.

Aamun valjettua laivatykeillä ammuttiin yhteislaukaus rannikolle. Perään ammuttiin vielä toinen. Rannalta avattiin heikko vastatuli, mutta kranaatit jäivät lyhyiksi.

Musta savu peitti auringon, joka nousi palaamaan syttyneen kylän takana. Näky oli silmiä hivelevän kaunis.

Laivat siirtyivät lähemmäs rantaa. Yhteen laivaan osui. Miehistö ehdittiin pelastaa, ennen kuin laiva upposi.

Moottoriveneet laskettiin vesille. Taistelijat astuivat veneisiin. Veneiden kokkaan pantiin konekivääri. Veneet lähtivät syöksymään rantaan konekiväärit papattaen. Vihollinen vastasi tuleen vain heikosti. Kuljettajat pysäyttivät veneet juuri ennen rantaa. Taistelijat kahlasivat loppumatkan.

Valkoiset pakenivat. Taistelu oli pian ohi.

Maahantunkeutuja joutui vetämään joukot Aunuksesta. Hannes Katava palasi syksyllä Petrogradiin jatkamaan punaupseeriopintoja. Kurssitoiverit olivat hänen kaltaisiaan Suomesta vallankumouksen jälkeen tulleita punakaartilaisia. Kurssit toimivat Vasilinsaareissa entisessä kadettikoulussa. Kursantit asuivat suuressa aulassa. Jokaisella oli vuoteen vieressä oma lukittava kaappi, jossa voi säilyttää omaisuuttaan, jos sitä oli. Luennot pidettiin luokkahuoneissa, joissa ei ollut lämmitystä eikä valaistusta, joten täytyi turvautua kynttilöihin. Opettajat olivat entisiä tsaarinupseereita, joista eräillä takin kääntäminen oli sujunut nopeammin toisilla. Luennot tulkattiin suomeksi. Eräät entiset Suomen kansanedustajat opettivat kommunismin aakkosia ja luennoivat vallankumouksen voitosta Venäjällä ja pian myös Suomessa. Teorian lisäksi opetettiin käytäntöä. Opeteltiin ”soittamaan konekiväärillä Kansainvälistä Suomen kansalle”.

Yksi kursantti erehtyi kerran kysymään oppitunnilla, mistä ruuan puute johtui – jokainen op-

pilas sai vain naulan leipää ja suolakurkun päivässä. Luennoitsija sanoi puutteellisuuden johtuvan siitä, että kommunismi oli vaikuttanut vasta lyhyen ajan, ja että jälleenrakentaminen oli estynyt, koska vastavallankumouksellisia tukevat länsimaiset interventit olivat hyökänneet Neuvosto-Venäjälle.

Besorkkaaminen sai yleisen hyväksynnän sen jälkeen, kun Lenin kehotti ”ryöstämään ryöstettyä”. Hannes besorkkasi siinä missä muutkin. Hän kierteli porukan mukana kaupungilla hevosien ja vankkureiden kanssa. He menivät palatsiin, jonka omistaja oli paennut Englantiin. Sisällä vallitsi kuolemanhiljaisuus. He näyttivät paperilyhdyillä valoa, sillä ikkunat oli peitetty mustilla kankailla. He irrottivat arvokkaat taulut seiniltä ja kantoivat ne ulos, jossa ne pinottiin vankkureille. Flyygelin saamisessa vankkureille oli omat hankaluutensa. Kuorman tultua täydeksi he lähtivät viemään kansan omaisuudeksi otettua saalista maaseudulle, jossa talonpojat vaihtoivat kulttuuriesineitä ruokaan. He hieroivat kauppaa Keltossa itaran isännän kanssa. Tinkiminen oli kovaa. Isännälle sanottiin, että flyygelistä saisi hyvän

ruokakaukalon sioille. Soittopeli meni muutamasta kapallisesta itusia perunoita.

Kursanteilla oli täysi ylläpito, mutta ruokaa oli niin vähän että nälkä oli jatkuva olotila. Hannes hankki rahaa lisämuonan ostoon lossaamalla laivoja vapaa-aikana. Hän palasi kerran satamasta Ohtosen kanssa. Liteinin sillalla oli hälisevä ihmisjoukko. He pysähtyivät katsomaan. Hevonen oli sortunut liian raskaan kuorman alle. Hevosen omistaja pani kirveellä ruhoa lihoiksi.

– Mustilaise hepo kuol just, ko oppi olemaa syömäti. Nahas näkky piiskajälki vielkii, Ohtonen vitsaili.

He olisivat ostaneet hevosenlihaa, mutta hinta nousi huutokaupassa liian kovaksi.

Jotkut kursantit metsästivät koiria ruuaksi, mutta Hannes ei suostunut tekemään sitä. Hän ja Ohtonen lähtivät onkimaan. He menivät puistoon noukkimaan matoja sateen jäljiltä märästä maasta, minkä jälkeen he kävelivät Nevan rantaan.

Kala söi heikosti. Muutama lahna sentään jäi koukkuun. Nekin olivat hyvä lisä heikkoon ruokavalioon.

Pitääkseen kuntoa yllä Hannes rupesi harrastamaan urheilua. Hän valitsi lajiksi painin. Hän menestyi koulun sisäisissä kisoissa erinomaisesti. Tosin vastustajat olivat nälästä heikkoja. Häntä ei pettymykseen ylennetty vuosikurssin ensimmäisessä ylennystapahtumassa. Pettymystä kuitenkin lievensi ajatus, että Porvari-Suomessa hän ei olisi ikinä päässyt upseerikoulutukseen. Täällä työläisten ja talonpoikien valtiossa se oli mahdollista.

Kansanvallan lujittamisessa jouduttiin käyttämään koviakin otteita, muuten kansa olisi kuollut nälkään. Maaseudulle lähetettiin elintarvikekomennuskuntia takavarikoimaan elintarvikkeita. Vastavallankumoukselliset isännät teloitettiin armotta.

Vastavallankumoukselliset aloittivat kenraali Judenitsin johdossa hyökkäyksen Virosta. Sitä mukaan kun valkoarmeija eteni, siihen liittyi kapinallisia inkeriläisiä. Se valtasi pitäjän toisensa jälkeen. Se eteni Pulkovan kukkuloille ja kolkutteli jo Petrogradin portteja.

Vallankumouksen kehto joutui ahdistetuksi kahdelta suunnalta, kun valkосуomalaisien tuemat inkeriläiset hyökkäsivät Pohjois-Inkeristä. Puna-armeija aloitti vastaiskun kansankomissaari Trotskin johdossa.

Kansainvälisen jalkaväkikoulun suomalaisista oppilaista muodostettiin pataljoona, joka siirrettiin pikakyydillä rintamalle pysäyttämään pakokauhuisina pakenevat venäläiset joukot. Pataljoonana asetui asemaan Pulkovan kukkuloitten eteläpuolelle. Yksi komppania lähetettiin pysäyttämään Hatsinan suunnasta hyökkäävät valkoiset.

He luulivat englantilaisia tankkeja pahvista tehdyiksi. Totuus valkeni, kun luoti kimposi raudasta ja kuului kilahdus. Yksi kitisten ja kolisten liikkuva rumilus saatiin saarrettua. Sen kattoloukusta heilutettiin valkoista liinaa, mutta toinen rumilus tuli antautuneelle avuksi.

Suomalaiskomppania lahdattiin melkein viimeiseen mieheen.

Valkoiset hyökkäsivät taas seuraavana päivänä. Tankit eivät jaksaneet nousta jyrkkää rinnettä ylös asti tai ne menivät rikki. Suomalaiset lähetet-

tiin tuhoamaan ne. He kävivät kiskonkappalein ja parrunpätkin rautahirviöiden kimppuun.

Tankki lähestyi ojassa makaavaa Hannes Katavaa. Tässäkö päättyisi hänen nuori elämänsä?

Taistelupari nousi ojasta ja työnsi parrunpätkin tankin telaketjuihin. Vaunu pysähtyi. Hannes löi ratakickolla sen piippua. Tärähdys tuntui koko kehossa, ja ratakicko putosi käsistä.

Kun tankki ampui, ammus räjähti putkessa. Yksi pois pelistä.

Hyökkäys torjuttiin. Mutta voitosta maksettiin kova hinta. Moni toveri kaatui.

Valkoiset kärsivät reservien puutteesta. Kun saarrostuskin uhkasi, ne aloittivat vetäytymisen.

Suomalaiset punaupseerioppilaat palasivat kouluun. Eräitä palkittiin urhoollisuudesta kellolla tai punalipun kunniamerkillä.

4.

Maaailmansota oli päättynyt Saksan tappioon, mutta Muurmannin suomalaisessa legioonassa ei

hurrattu, sillä Suomessa valkoiset jäivät valtaan. Heillä ei ollut paluuta kotimaahan. Ajatus, että joutuisi viettämään talven Muurmannilla, ei houkuttanut. Moni lähtisi ennemmin vaikka gurkhasotilaaksi brittiläisen kansainyhteisön armeijaan kuin jäisi tänne tuulten pieksemälle tundralle. Iso-Britannia tunnusti keväällä Suomen itsenäisyyden, mutta tunnustaminen edellytti Suomen armahtavan Hänen Majesteettinsa armeijassa taistelleet suomalaiset. Mannerheim kuitenkin vastusti armahdusta. Vasta kun Ståhlberg valittiin presidentiksi, hallitus myöntyi ottamaan Muurmannin legioonalaiset takaisin kotimaahan. Joukosta erotettiin poliittiset johtajat ja yllyttäjät, jotka pantiin mustalle listalle. Muut koottiin Kantalahteen, josta heidät kuljetettiin junalla Muurmannskiin. Heiltä otettiin aseet pois. Ilmeisesti britit pelkäsivät, että he nousisivat kapinaan. Univormun he saivat pitää, sillä siviilivaatteet olivat kadonneet sodan tuoksinassa.

He astuivat laivaan brittisotilaiden tarkan valvonnan alla.

Tultuaan ulos vuonosta s/s Kursk otti suunnan länteen. Jättiläislokit liitelivät vanavedessä saaliin

toivossa kauas avomerelle. Joka puolella velloi vihreä meri. Jäämereltä puhalsi hyinen viima, joka tunkeutui luihin ja ytimiin. Univormu oli heppoinen asu kannella. Jalmary Lindman lähti sisätiloihin.

Miehet makasivat ruumassa kuin sillit suolassa. Niissä oloissa taudit levisivät helposti. Ensimmäinen sairastui punatautiin ja kuoli pian. Hautajaiset olivat sotilaallisen koruttomat. Union Jackiin käärittynä ruumis vieritettiin laidan yli meren aaltoihin. Norjan tunturit siinsivät etelässä. Yksikään ei voinut seurata seremoniaa silmien kostumatta.

Kynnettyään merta viikon s/s Kursk saapui Skotlantiin. Tieto laivan saapumisesta oli kiirinyt edellä. Satamassa oli tuhansia uteliaita vastaanottamassa Hänen Majesteettinsa armeijassa sotineita kummajaisia. Viranomaiset pelkäsivät heidän tartuttavan punatautia eivätkä päästäneet heitä maihin. Kotimatka jatkui kahden päivän kuluttua.

s/s Kursk tuli Ruotsin ja Tanskan välisestä salmesta Itämerelle. Se kulki Ruotsin etelärannikkoa seuraten. Se ohitti Öölannin ja Gotlannin ja lähti ylittämään Itämeren.

Lindmania alkoi jännittää kuinka heidät – ”Holstin jääkärit” – otettaisiin vastaan kotimaassa.

s/s Kursk meni Helsingin sijasta Tallinnaan. Heille annettiin viimeinen mahdollisuus ryhtyä maanpakolaiseksi. Muutama käyttikin tilaisuuden hyväksi ja poistui laivasta.

Ensimmäinen erä Suomeen palaavia kuljetettiin Helsinkiin. Lindman pääsi kotimaahan vasta kolmannessa eli viimeisessä erässä. Helsingissä heidät vietiin veneillä kaupungin edustalla olevaan saareen. Britit valvoivat, että noudatettiin ihmisoikeuksia.

Koitti lopulta päivä, jona Lindman haettiin kuulusteluun. Kuulustelijana oli valkoisen armeijan upseeri, mikä ei herättänyt luottamusta.

Kuulustelija kysyi, oliko hän kuulunut punakaartiin vapaussodan aikana.

”Vapaussota” särähti korvaan, mutta Lindman ei antanut sen provosoida.

– Mnä toimin punakaartitten Turun piirin esikunnas, hän vastasi totuudenmukaisesti.

– Mitä Te teitte siinä?

– Etupääs huolehdin palkkojen maksamisesta kaartilaisil.

– Kannoitteko asetta kapinan aikana?

– Minul oli pistoli.

Lindman vastasi totuudenmukaisesti kaikkiin kuulustelijan kysymyksiin paitsi yhteen. Kun kuulustelija kysyi, oliko hän ollut järjestämässä pakko-ottoa punakaartiin, hän katsoi paremmaksi vastata, ettei ollut.

– Teitä tullaan syyttämään maanpetoksesta ja valtiopetoksesta, kuulustelija sanoi.

Lindman oli käsittänyt armahduksen tarkoittavan aivan muuta. Häntä kadutti, että oli uskonut lahtaria ja palannut Suomeen.

Vankilasaareen kuultiin oikeuden päätöksistä. Tuomiot vaihtelivat elinkautisesta vapauttavaan. Britit moittivat rangaistuksia koviksi mutta eivät puutuneet niihin.

Moni noitui engelsmannit, että ne voisivat painua helvettiin. Purkmanneja taisi harmittaa, kun joutuivat värjötteleämään tällä arktisella saarella, vaikka sota oli aikoja sitten päättynyt.

Koitti päivä, jona Lindman vietiin oikeuden eteen. Tuomion sinä päivänä saavat kuljetettiin mantereelle.

Syytetyt vietiin yksitellen oikeussaliin. Tutkittu tuotiin kymmenen minuutin kuluttua takaisin eteiseen odottamaan tuomareiden päätöstä. Viiden minuutin kuluttua tutkittu vietiin kuulemaan päätös. Pian tuomittu tuotiin oikeussalista ja vietiin pois.

Lindman koetti arvata kasvoista, minkä rangaistuksen kukin oli saanut. Hän joutui tuomarien eteen vasta iltopäivällä.

Syyttäjänä toimiva upseeri luki syytekirjelmän. Lindmanille vaadittiin kahdeksan vuoden vankilatuomiota maanpetoksesta ja valtiopetoksesta.

Puolustusasianajajakin oli valkoisia. Tällä ei ollut esittää syytetystä mitään puoltolausetta.

Lindman tuotiin ulos siksi ajaksi, kun tuomarit puivat päätöstä. Hän tuumi, ettei moiselta oikeudelta ollut odotettavissa kuin kova rangaistus. Hänet vietiin takaisin tuomarien eteen.

Tuomari luki paperista; kaksi vuotta vankeutta.

Kaksi vuotta? Lindman ei tiennyt, itkeäkö vai nauraa.

Tammisaaren pakkolaitoksessa oli tuhansia vankeja. Sinne tuotiin myös mustalistalaiset Muurmannilta.

Karl Katava oli yksi vangeista. Karl kertoi Lindmanille jääneensä vangiksi Tampereella ja saaneensa elinkautisen.

Lindman kertoi Karlille, että Hannes oli päässyt Venäjälle. Karl kertoi hänelle, että Alli oli joutunut valkoisten vangiksi, mutta oli todettu vaarattomaksi ja päästetty Hennalasta ilman rangaistusta.

Vankeusrangaistukseen tuomituille Muurmannin legioonalaisille tarjottiin mahdollisuus sovitaa rangaistus lähtemällä pois Suomesta. Lindman ei miettinyt kauan, hän ilmoittautui vapaaehtoiseksi maanpakolaiseksi.

Vapaaehtoiseen maanpakolaisuuteen suostuneet kuljetettiin junassa Helsinkiin. Lindman ei uskonut silmiään nähdessään tuhannet Helsingin rautatieasemalle tulleet, heille kannustushuutoja

huutelevat saattajat. Siinä ei voinut olla tuntematta itseään marttyyriksi.

Maastamuuttajat kuljetettiin hevoskyydillä satamaan, jossa he astuivat laivaan. Laiva veisi heidät Englantiin. Lindman jatkaisi sieltä isomalla laivalla Kanadaan. Hän pärjäisi, hän oli asunut Kanadassa kymmenen vuotta ja puhui englantia sujuvasti. Hän asettuisi asumaan suurten järvien alueelle ja rupeaisi mainariksi kupari-kaivoksessa.

5.

Varmistuttuaan, ettei kukaan nähnyt, Karl Katava pani taikinanpalan suuhun. Hän söi taikinaa salaa, sillä ruumiinvoimat täytyi hankkia takaisin pakomatkaa varten. Pelkillä pakkolaitoksen ruuilla ruumiinvoimien palauttaminen ei onnistuisi.

Nyt ruokaa sentään sai, mutta kaksi vuotta sitten hän oli ollut vähällä kuolla nälkään. Täytettyään kahdeksantoista Karl oli päässyt töihin pakkolaitoksen leipomoon. Hänet oli jokin aika sitten armahdettu – elinkautinen oli muutettu kah-

deksitoista vuodeksi vankeutta. Mutta hän ei odottaisi vapautumista niin kauan. Hän ei viihtynyt täällä, vaikka vangeille järjestettiin kaikenlaista ohjelmaa. Vaikka ei ollut lukumiehiä hän oli liittynyt opintopiiriin. Siinä pöytättiin Karl Marxin teoksia. Parta-Kallen teorioista oli jäänyt mieleen ainakin se, että kapitalismissa rikkaat rikastuivat ja köyhät köyhtyivät, mutta kommunismissa kukaan ei rikastunut toisen selkänahasta. Kommunismissa ei eletty vielä edes Neuvosto-Venäjällä, maassa joka oli hänelle esikuva. Siellä elettiin vasta kommunismin esivaiheessa sosialismissa. Suomessakin siirryttäisiin vallankumouksen jälkeen ensin sosialismiin ja siitä kommunismiin. Kommunismissa oli kaikki omaisuus yhteistä. Ei ollut sorrettuja eikä sortajia.

Suunnitelmat pakomatkaa varten olivat valmiit. Puolue oli varannut hänelle opiskelupaikan Petrogradin jalkaväen suomalaisilla päällystökursseilla. Karlille tuli asiaa ulkokäymälään.

Karl pani sisäpuolella säpin kiinni huolellisesti. Hän nosti kannen. Astia oli tyhjennetty eilen. Reikä oli tarpeeksi iso, jotta siitä mahtui pujottautumaan. Pakkolaihtumisesta oli sentään jotain

hyötyä. Jalka osui johonkin liukkaaseen. Se oli ”sitä itteään”. Joku oli jo ehtinyt käydä asialla. Sieraimet oli pakko sulkea sormilla. Takaluukku luiskahti käsistä ja kaatui. Onneksi heinikko vaimensi äänen.

Varmistuttuaan, ettei kukaan ollut kuullut kolahdusta, Karl tuli luukusta ulos. Hän jatkoi ryömimällä. Pimeys oli hänen puolellaan. Vankila-alueen jokaisessa kulmassa olevissa torneissa seisovat vartijat eivät voineet nähdä häntä. Käsi osui nokkosiin. Hän ei ollut ottanut niitä huomiioon. Hän veti hihat käsien suojaksi ja jatkoi eteenpäin. Päästyään aidan luo hän otti pihdit saappaanvarresta. Eräs toveri oli valmistanut ne hänelle maksuksi taikinasta, jota hän salakuljetti tälle. Vartijoiden työmoraali oli heikentynyt; häntä ei enää tarkastettu väliportilla. Toveri oli luvannut huutaa nimenhuudossa tulevana aamuna hänen puolesta. Kukaan muu ei tiennyt paosta.

Heilurivartio lähestyi. Karl vetäytyi pois aidan luota.

Vartion mentyä Karl palasi katkomaan piikkilankoja. Pihdit olivat tylsät. Aikaa tuhraantui.

Hän joutui keskeyttämään leikkaamisen toistamiseen vartijain ohikulun ajaksi.

Onneksi aita oli vain yksinkertainen, päinvas-
toin kuin varsinaisella vankila-alueella, jossa se
oli kaksinkertainen. Karl taivutti piikkilangat si-
vuun. Hän työnsi pään ulos reiästä varmistaak-
seen, ettei vartijaa tullut kummastakaan suunnas-
ta. Sitten hän meni aidasta läpi. Lahje tarttui piik-
kilankaan. Hän riuhtaisi sen irti. Kangas repeytyi
risahtaan.

– Paa jo poikki, joku huusi huussin luona.

Karl konttasi kymmenen metrin matkan pen-
saaseen. Vartijan askelet kuuluivat jo. Hän odotti,
että vartija meni ohi, ennen kuin lähti kulkemaan
kyyryssä. Hän kokeili kädellä, ettei pimeässä
törmäisi mihinkään. Päästyään maantielle hän
oikaisi selän. Hän jatkoi kävellen, sillä juokse-
vaan kiinnitettäisiin huomiota.

Aurinko nousi jo puitten takaa. Karl poistui tieltä
metsään. Mäntykankaalla oli helppo kulkea. Hä-
nestä lähti melkoinen haju. Koirat, jotka varmasti
oli jo lähetetty hänen peräänsä, pysyisivät helpos-
ti jäljillä.

Suunta pysyi oikeana, kun piti auringon oikealla puolella. Karl tuli purolle. Hän riisuutui ilkosilleen. Hän pani vaatteet mytyksi pään päälle ja laskeutui vyötäröä myöten veteen. Hän kahlasi purossa vähän matkaa, ennen kuin nousi vastarannalle. Sillä tavalla eksytettiin jälkikoirat.

Karl pesi saappaat ulosteesta ja veti ne jalkaan. Hän huomasi, että housunlahje repsotti. Tämän näköisenä ei parannut mennä ihmisten ilmoille.

Karl ei nähnyt koko päivänä yhtään ihmistä. Hämärtyi jo. Hän meni latoon ja kaivautui heiniin. Heinä tuoksui hyvälle mutta pisteli. Uni tuli heti.

Karl Katava heräsi. Kukko kiekui jossakin.

Karl poistui ladosta ja lähti kävelemään tietä pitkin. Maha kurni nälästä, mutta evääksi varattu taikina oli loppunut. Hän söi tienvarresta mustikoita, mutta ne eivät pitäneet nälkää.

Varmistuttuaan, ettei talossa ollut vahtikoiraa, Karl meni pihaan.

Saranat narisivat. Karl raotti ovea sen verran että mahtui menemään sisään. Hän hiipi kettuna kanalaan ja otti kanan orrelta. Toiset kanat räpyt-

telivät siipiään. Hän taittoi kanalta niskan ja poistui kanalasta yhtä hiljaa kuin oli tullut.

Ei ollut tulitikkuja, joilla sytyttää nuotio. Karl kokeili partiopoikien konstia, muttei saanut syntymään edes savua.

Lihaa oli vaikea saada alas raakana.

Karl Katava pystyi liikkumaan Helsingissä huolettomasti, sillä siellä ei ollut tuttuja. Hän odotti iltaa, ennen kuin meni maanalaisen Suomen Kommunisti Puolueen asiamiehen asunnolle. Oven avannut mies varmisti kenen kanssa oli tekemisissä, ennen kuin päästi hänet sisälle. Kuultuaan, ettei hän ollut syönyt kahteen päivään, mies antoi hänelle ruokaa.

Karl sai myös neulan ja lankaa, joilla ompeli revenneen housunlahkeen. Mies sijasi hänelle vuoteen keittiön lattialle.

Karl sai aamulla mieheltä matkaohjeet ja vähän rahaa. Hän matkusti pikajunassa Viipuriin, jossa vaihtoi paikallisjunaan. Muutaman tunnin kuluttua juna saapui Terijoelle.

Karl jatkoi kävellen Jäppilän kylään. Oli jo myöhä, kun hän saapui perille. Punikin talo löytyi kirkonkylän laidasta.

Karl koputti ikkunaan yhden pitkän ja kaksi lyhyttä, kuten oli neuvottu.

Mies avasi ikkunan.

– Otto-Ville, Katava sanoi tunnussanan.

– Tule sisälle.

Sisällä oli toinenkin mies. Miehellä oli pistooli kädessä.

– Onko sulla asetta? mies kysyi Karlilta.

– Ei ol.

Mies pani pistoolin taskuun.

Asetta heilutellut mies lähtisi viemään hänet yli. Päästyään sopimukseen taksasta he lähtivät matkaan. Ulkona opas asettui Karlin taakse ja käski hänen kävellä edellä.

Kuu valaisi polun. Kumpikaan ei puhunut. Karlille tuli mieleen, että mies voisi ampua häntä selkään ja viedä rahat. Totuutta ei saataisi koskaan tietää.

He tulivat vähävetiselle joelle.

– Raja on tässä, opas kuiskasi. – Myö männää yli tuota kaatunutta puurunkoo pitki.

Karl joutui taiteilemaan puunrungolla, ettei olisi pudonnut jokeen. Oksista sai tukea.

Koira haukkui.

– Matalaksi, opas kuiskasi ja meni pitkäkseen mättään taakse. Karl seurasi esimerkkiä.

Koira tuli polulla. Se pysähtyi nuuhkimaan heitä heiluttaen häntää.

– Mää matkaas, opas käski koiraa.

Koira totteli ja meni pois.

– Koira on liikkeel yksin, opas sanoi. – Lähetää.

Jonkin matkaa kuljettuaan he tulivat pimeänä olevan talon pihaan. Opas koputti ikkunaan.

– Mitä helvettiä, ikkunan avannut mies kirosi.

Opas kuiskasi miehelle jotakin.

– Tulkaa sissää, mies kehotti.

Sisällä Karl maksoi oppaalle, joka lähti takaisin Suomeen. Uusi opas lähti viemään hänet seuraavaan etappiin.

– Ennää ei tarvitse pelätä, opas sanoi. – Rajavartijat eivät liiku näi ettääl rajast.

Kuljettuaan kotvan he tulivat pienelle juna-asemalle.

– Nouse junnaa, joka tulee tuost suunast aamul ensmäsen, opas neuvoi.

Karl maksoi. Opas meni pois.

Pietarin – silloiselta nimeltä Petrograd – kaduilla liikkui paljon ihmisiä. Kaupunki oli vielä suurempi kuin Karl oli kuvitellut. Entinen loisto näkyi kansan omaisuudeksi vallankumouksen jälkeen tulleissa palatseissa, vaikka kulta oli irrotettu.

Mutta ihmisillä oli huonot vaatteet. Kauppojen ikkunoissa ei ollut juuri mitään esillä. Kerjäläisiä oli paljon.

Karl ilmoittautui Suomen Kommunisti Puolueen toimistossa ja sai ohjeet mennä entiselle Kadettikoululle, jossa Kansainvälinen jalkaväkikoulu toimi.

Katava ilmoittautui muonavahvuuteen. Santsari lähti näyttämään hänelle nukkumapaikan. Se oli isossa salissa. Tavaroita voi säilyttää kenttävuoteen vieressä olevassa kaapissa.

Seuraavana päivänä Karl sai kaikki punasotilaan varusteet. Saappaat oli valmistettu erinomai-

sesta nahasta. Asepuku oli hyvästä kankaasta. Neuvosto-Venäjä piti sotilaistaan hyvää huolta.

Karl tuli kanttiiniin syömään. Hän joutui keskelle levotonta hälinää. Kaikki puhuivat edellisestä päivänä tapahtuneesta mieliä kuohuttavasta tapahtumasta.

Karl nouti ruoka-annoksen tiskiltä ja asettui pöytään syömään. Yksi pöydässä ruokailevista miehistä kertoi hänelle, että joukko suomalaisia punaupseereita oli mennyt Kuusisen klubille ampumaan siellä kokoustaneet Suomen Kommunisti Puolueen keskuskomitean jäsenet:

– Kahdeksan kuoli heti. Yhdeksän haavoittui vakavasti.

– Jokasel oli määrätty oma ammuttava, rokonarpinen mies puuttui puheeseen. – Jukka Rahja ammuttiin heti ovella. Jokainen ampui revolverinsä tyhjäksi. Jälki oli sen mukasta. Tekonsa tehtyään ampujat lähtivät miliisiasemalle kertomaan, että herrasosialistit oli likvidoitu.

– Johto niitti, mitä kylvi, tummatukkainen mies sanoi.

– Lenin hyväksyy mätäpaiseen puhkaisemisen, ensin puhunut mies sanoi.

Katavalle kerrottiin, että oppositiolle oli ollut viimeinen pisara se, kun puoluejohto oli vangituttanut oppositioon kuuluvan punaupseerin ja syyttänyt tätä Suomen lahtarin agentiksi.

– Puoluejohto erotti kaikki opposition johtoon asettuneet ja riisti heiltä sotilasarvon. Keskuskomiteaan kuuluvat elävät itse kuin ruhtinaat. Heillä on kaikkea yllin kyllin, mutta rivijäsenet elävät kurjuudessa ja näkevät nälkää.

– Vuorolaiva hakee Tukholmasta herkkuja ja ranskalaisia viinejä keskuskomitean jäsenille.

– Keskusjohto pimittää yhteisiä varoja. Se toimii mielivaltaisesti kuin diktaattori.

Karl oli ymmällä; sosialismin oloissa ei pitänyt olla luokkaristiriitoja.

Karl Katava aloitti opiskelun Petrogradin jalkaväkikoulun suomalaisella osastolla. Siellä sai parempaa sotilaskoulutusta kuin mitä jääkärit olivat saaneet Saksassa. Teoriaopetus olikin erinomaista. Se käsitti jopa ballistiikkaa. Opetusta antoivat entiset tsaarin armeijan upseerit, joista joillakin takinkääntö oli tapahtunut sujuvammin kuin toisilla. Opetus tapahtui venäjäksi, mutta se

tulkattiin suomeksi, sillä oppilaat eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta osanneet venäjää. Taisteluharjoitukset pidettiin vallankumouksessa kansan omaisuudeksi tulleen tsaarin kesäpalatsin maisemissa. Ainoa miinus oli heikko ruoka. Se käsitti hirssiryineistä tehtyä laihaa litkua ja 300 grammaa leipää sekä suolakurkun päivässä. Lisäksi annettiin vähän sokeria ja suolaa. Moni vaihtoi ne tupakkaan, mutta Karl ei, koska ei ollut tupakkamiehiä.

Edellisen vuosikurssin oppilaat palasivat syksyllä kesäleiriltä kouluun. Palaajien joukossa oli Karlin isovelji Hannes.

Jalkaväkikoulun suomalainen osasto hälytettiin eräänä päivänä. Käskettiin pukea taisteluvälineistönsä ja mennä pihalla muotoon.

Käskynjaossa ilmoitettiin, että heidät vietäisiin lopettamaan Baltian telakalla alkanut lakko.

Karl oli entistä enemmän ymmällä; sosialismin oloissahan ei pitänyt olla työtaisteluja.

Telakalla ilmeni, että lakkolaiset vaativat parempaa palkkaa pystyäkseen ostamaan koko ajan kallistuvia elintarvikkeita. Puhuessaan lakkolaisille politrukki sanoi, että puutteet johtuivat kapi-

talismista. Ne korjaantuisivat, kun siirrytään kokonaan kommunismiin.

Lakko jouduttiin lopettamaan väkivallalla. Punaupseerioppilaat saivat työläisten vihat niskoilleen.

Elintarvikekomissio joutui nostamaan kädet ylös nälän edessä. Leipäannosta pienennettiin kolmanneksella, minkä seurauksena sosialistivallankumoukselliset ja menshevikit antoivat julistuksen, jossa vaadittiin proletariaatin diktatuurin lopettamista ja paluuta vuoden seitsemäntoista helmikuun vallankumouksen – sen jossa keisari kukistettiin – voittoihin. Ne vaativat puolueidensa laillistamista ja niille äänimäärien edellyttämää enemmistöä neuvostoissa. Ne vaativat poliittisten vankien vapauttamista pakkotyölaitoksista, vapaita ammattiliittoja, sananvapautta, vapaata kaupaa ja vapaata lehdistöä.

Taistelulaivojen miehistöt nousivat kapinaan Petrogradin edustalla olevalla Kronstadtin merilinnakkeella. Kapinalliset ilmoittivat, että elämä proletariaatin diktatuurin ikeen alla oli kuolemaan kauheampaa. Presidentti Kalinin huudettiin

alas torikokouksessa. Kapinalliset valloittivat Kronstadtin ja koko Retusaaren. Ne perustivat radioaseman ja lehden. Niistä saatiin kuulla ja lukea, että kommunismi oli komissaarivaltaa ja teloitusjoukkoja. Niissä vaadittiin orjuuden lakkauttamista sekä palkkoja kullassa, sillä raha menetti arvoaan koko ajan. Vaadittiin poliittisten osastojen erottamista armeijan organisaatiosta ja Tshekan eli salaisen poliisin yksiköitten lakkauttamista.

Kansankomissaarien neuvosto ei suostunut kapinallisten vaatimuksiin. Sen joukot saarsivat Kronstadtia vastapäätä olevan Oranienbaumin. Kapinallisille annettiin viimeinen varoitus; niiden oli antauduttava vuorokauden sisällä tai ne ammuttaisiin. Mutta kapinalliset eivät antautuneet uhkavaatimuksen edessä vaan ilmoittivat, että heillä oli 135 tykkiä ja 68 konekivääriä sekä monta taistelulaivaa. Kapinalliset erottivat poliittiset upseerit.

Petrogradin suomalaisen jalkaväkikoulun oppilaat herätettiin keskiyöllä. Käskettiin pukea taisteluvälineet.

Miehet asettuivat unenpöpperöisinä käytävällä riviin. Käsky kuului ”vasemmalta jonossa ulos muotoon, mars, mars”.

Käskynjaon jälkeen kursantit lähtivät marssiin nukkuvan kaupungin läpi. Nevan silta laskettiin alas heitä varten. Jäätä pitkin ei olisi päästytkään, sillä jäänmurtaja piti kapinan vuoksi raiton jatkuvasti auki. He nousivat Suomen asemalla härkävaunuihin. Vaunujen ovet pantiin ulkopuolelta säppiin. Toimenpide aiheutti kysymysten tulvan.

– Lahtikentällekö meijät viijään!

Joku ”tiesi”, että Suomessa oli alkanut vallankumous.

Juna lähti jonnekin. Kotvan kuljettuaan se pysähtyi.

Ovi avattiin. He olivat lumisessa metsässä.

Käskettiin pois junasta. Karl hyppäsi ja opposi hankeen polvia myöten. Muodon tultua valmiiksi nuoren näköinen politrukki piti käskynjaon. Kuukaan ei jaksanut kuunnella politrukin perusteellista selvitystä maailmantilanteesta. Joku kysyi, miksi he olivat täällä.

Politrukki pääsi vihdoinkin asiaan; Kronstadtissa oli alkanut vastavallankumouksellisten kapina. Sen seurauksena Petrograd oli julistettu piiritystilaan. Politrukki kehui heitä jalkaväkikoulun parhaiksi ja luotetuimmiksi oppilaiksi. Siksi heidät oli määrätty vartioimaan kapinaa kukistamaan lähetettyä tykkipatteria.

Tykkien tultua hevoset valjastettiin niiden eteen, ja tykkejä lähdettiin viemään meren rantaan. Lunta oli muniin asti. Joku päivitteli, miksi ei ollut annettu suksia. Hevoset uupuivat eivätkä jaksaneet vetää tykkejä perille asti. Tykkimiehet joutuivat laskeutumaan ratsailta ja auttamaan hevosia tykkien vetämisessä.

Kursanttien vahingonilo jäi lyhytaikaiseksi, sillä heidät käskettiin auttamaan tykkien vetämisessä. Tykit saatiin perille kovalla ähellyksellä, ja ne ajettiin asemaan. Tykinputket suunnattiin etäällä siintävään merilinnakkeeseen.

– Valittivat demokratian puutetta. Kohta sitä saavat, Ohtonen lohkaisi.

Kapinallisille annettu armonaika meni umpeen. Trotski antoi käskyn piirittää Kronstadt.

Kauaskantoisilla tykeillä ammuttiin tulivalmistelu merilinnakkeeseen. Totleben ja laivatykit vastasivat. Alkoi kaksintaistelu tykeillä.

Suomalaiset punaupseerioppilaat kantoivat ammuksia tykeille. Kranaatti ei Karlille paljon painanut, mutta niitä oli liikaa. Hänkin väsyi.

Sai lisäksi koko ajan pelätä vihollisen ampu-mia kranaatteja.

Tykkituli ei rauhoittanut kapinallisia. Ne julis-tivat röhkeästi yleislakon ja ottivat poliittisia komissaareja panttivangeiksi. Kansankomissaari-en neuvosto antoi kenraali Tuhatshevskille tehtä-vän hyökätä Kronstadiin.

Petrogradin kansainvälisen jalkaväkikoulun suomalaisoppilaista muodostettu osasto jäi reser-viin, kun rintama lähti etenemään. Tshekan up-seerit kulkivat rintaman takana ja huutelivat tais-telekehotuksia.

Vastustaja avasi tykkitulen. Siinä mihin kra-naatti osui, nousi vesipatsas.

Rintama joutui konekivääritulen alle. Sotilaat kääntyivät takaisin.

Suomalaiset upseerioppilaat komennettiin py-säyttämään rintamakarkurit. Käsky oli ampua kohti.

Jälle jäi monta tummaa myttyä.

Käsky korjattiin. Vetäytyjät saivat nousta maalle.

Joukot moninkertaistettiin viiteenkymmeneentu-hanteen mieheen, kun lähdettiin uuteen hyökkä-ykseen. Mukaan otettiin miinanheittäjiä ja kuula-ruiskuja. Hyökkäys ei saanut epäonnistua, sillä seuraava tilaisuus tulisi vasta vuoden päästä. Jää haurastui silmissä.

Rintama lähti etenemään usvan suojassa aa-muhämärissä. Sotilailla oli valkoiset kaavut.

Jalkaväkikoulun suomalaiset hyökkäsivät toi-nessa aallossa. Kohva rikkui jalan alla. Päivän valjettua sumu haihtui. Vastustaja avasi sulkutu-len. Kranaatit rikkoivat jään. Vesi nousi jällelle. Saappaat kastuivat.

Edestä tuotiin korviasärkevästi valittavia haa-voittuneita. Kaatuneita tuli komissaareillekin lii-kaa. Hyökkäys keskeytettiin.

Etulinjaan vaihdettiin tuoreet joukot. Ne pääsivät illalla tavoitteeseen. Kronstatdt valaistiin voimakkailla valonheittimillä. Kapinalliset antautuivat.

Suomalaisista sotakoululaisista muodostettu osasto eteni seuraavana päivänä Retusaaren pohjoispäässä olevalle luodolle. Sieltä nähtiin paljain silminkin tuhatpäinen joukko, joka pakeni jäällä Suomeen.

– Saas nähhä, kuinka Suomi ottaa heijät vastaan, Ohtonen tokaisi.

Taka-ajoon ei lähdetty, sillä alkoi sataa räntää.

Tshekan miehet tekivät jälkipuhdistuksen merilinnakkeella. Kiinni saadut kapinalliset ammuttiin, ellei pantu vankilaan.

Siite piiskasi Kauko Suomalaisen kasvoja. Ensimmäiset pärskivät jo. Jokainen lampsi vain tahdonvoimalla eteenpäin. Heitä oli tuhansia ja taas tuhansia. He menivät Suomeen pyytämään turvapaikkaa. He olivat nousseet kapinaan, kärsineet tappion ja joutuivat nyt jättämään synnyinmaan. Puna-armeija oli heikkoudestaan huolimatta ollut liian vahva. Sosiaalivallankumoukselliset ja

menshevikit olivat halunneet bolshevikit pois vallasta. Ne hoitaisivat paremmin yhteiset asiat. Olot olivat kurjistuneet kurjistumistaan bolshevikien vallankaappauksen jälkeen. Kaikilla ei ollut edes ruokaa. Kerrottiin, että Sisä-Venäjällä äidit söivät lapsiaan.

Taas yksi kaatui eikä jaksanut enää nousta. Perässä tulevat korjaisivat uupuneen kelkkaan. Suomen rannikko häämötti etäällä. Antaisiko Suomi heille turvapaikan? Olisivatko suomalaiset niin rohkeita että nousisivat vastustamaan puna-armeijaa, jos se tulisi rajan yli hakemaan heidät takaisin?

Kauko Suomalainen sai jalan Suomen maaperälle. Hän ei jaksanut kävellä enää metriäkään. Rajasotilas talutti hänet taloon. Kun kansalaissota oli alkanut, hän liittyi puna-laivastoon, jotta välttyi tulla julistetuksi kansanviholliseksi. Hän ei noussut taistelemaan Inkerin vapauden puolesta, päinvastoin kuin hänen Inkerin Vapaajoukoissa hyökännyt serkku. Serkun luut vaalenivat Kapriön linnan luona. Inkerille myönnetty kulttuuriautonomia riitti hänelle, vaikka autonomia antoi vain mahdollisuuden veisata kirkoissa suomeksi

ja inkeriläislapsille oikeuden käydä alakoulu äidinkielellä.

Kauko Suomalainen sai ruokaa ja kuivaa ylle. Syötyään hän lähti etsimään nukkumapaikkaa. Se löytyi tyhjillään olleesta pitsihuvilasta. Talossa ei ollut lämmitystä, mutta se täyttyi kymmenistä pakolaisista. He nukkuivat lattialla kylki kyljessä.

Aamulla maha kurni nälästä. Suomalainen kuuli, että Punainen Risti jakoi ruokaa kansakoululla. Hän lähti sinne.

Sotilaat jakoivat hernerokkaa kenttäkeittiöstä, mutta Suomalaisella ei ollut astiaa, johon ottaa sitä. Hän palasi huvilaan hakemaan lautasen ja lusikan. Hän liittyi uudelleen soppajonoon.

Rokka maistui. Suomalainen meni santsaamaan. Mutta lisää ei annettu.

Viranomaisilla meni sormi suuhun tuhansista Terijoelle yhtäkkiä ilmaantuneista turvapaikanhakijoista. Pakolaiset turvautuivat jopa aseella uhkailuun, ennen kuin heille avattiin ovet. Turvapaikanhakijat internoitiin. Heiltä otettiin aseet puukotkin pois. Heräsi epäily, että Suomen viranomaiset luovuttaisivat heidät puna-armeijalle.

Mutta Suomi oli armelias. Se antoi turvapaikan. Pakolaiset siirrettiin pois rajan läheisyydestä erääseen Viipurinlahden saareen. Oloissa ei ollut hurraamista. Aseistetut sotilaat vartioivat piikkilanka-aitauksella ympäröityä aluetta. Majoitustilat olivat kylmät ja kosteat. Vangit – niitä he tunsivat olevansa – saivat ruoan kerran päivässä. Se oli aina samaa laardia, jota ”Huuverin pinnaksiin” kutsuttiin. Amerikan herkku alkoi pursutavasta ulos.

Turvapaikanhakijat pidettiin eristyksissä, kunnes heidän asiansa käsiteltäisiin. Puhuttiin, että he elivät Suomen valtion kustannuksella. Mutta he olisivat tehneet työtä, jos olisi annettu. Heille tarjottiin Nansenin passia. Vain harva otti sen, sillä he eivät halunneet lähteä kiertämään maailmaa kuin mitkään ”Lentävät hollantilaiset”.

Jotkut lähtivät ilman lupaa hakemaan työtä. Karkulaisia palautettiin lähes päivittäin piikkilanka-aidan taakse.

Kansankomissaarien neuvosto ilmoitti, että mikäli internoidut palaisivat kotimaahan, heidät armahdettaisiin. Kukaan ei lähtenyt, sillä bolshevikien sanaan ei luotettu.

Suomen hallitus alkoi antaa pakolaisille oleskelulupia. Saatuaan luvan Kauko Suomalainen lähti Viipuriin etsimään työtä. Mutta kukaan ei antanut hänelle työtä. Rahattomana ei voinut vuokrata asuntoakaan. Hän vietti yöt Monrepoon puistossa. Onneksi oli kesä.

Annikin vanhemmat asuivat Pyhäjärvellä. Mutta Suomalaisella ei ollut rahaa matkustaa sinne. Hän nöyrtyi kerjäämään rautatieasemalla ja kaupungin keskustassa. Saatuaan matkarahat koon hän osti junalipun Pyhäjärvelle.

Suomalainen poistui junasta Pyhäjärvellä. Hän kysyi ihmisiltä Ukko Jäniksen taloa. Vasta noin kymmenes tiesi, että se oli Sortanlahdessa Laatokan rannalla vastapäätä Konevitsaa. Sinne oli matkaa kolmekymmentä virstaa. Hän lähti kävelemään.

Jalat kipeytyivät huonoissa saappaissa. Vatsa kurni nälästä. Suomalainen saapui perille lopen uupuneena.

Talo ei ollut läheskään niin komea kuin Annikin puheista oli voinut päätellä.

– Mie olen Kauko, Suomalainen esittäytyi tuvassa olleelle vanhahkolle miehelle.

– Siekö veit Annikin Venäjälle?

– Mie. Olisko talos rengin töitä?

Appiukon kasvoille levisi ovela ilme.

– Soat työtä, mut ehol et tuot Annikin kotjii.

– Het ko peäsen hakemaa.

Jänis siirtyi ikkunan luo ja vinkkasi Kaukon tulemaan.

Ikkunasta näkyi Laatokan rannaton ulappa. Aallot löivät rantaan korkeina.

– Mie tietäin ikkunoihi kaksikertaset lasit, jotta lämmin ei karkoa, Jänis kertoi.

Kauko Suomalainen jäi rengiksi Jäniksen taloon. Heinänteko oli menossa parhaillaan. Hän auttoi niitossa ja heinän nostamisessa seipäille. Heinän kuivettua hän oli mukana korjaamisessa sitä laatoon. Elokuussa hän korjasi viljaa ja auttoi riihessä. Annikkia oli jatkuvasti mielessä. Syksyllä ikävä kävi sietämättömäksi. Hän ilmoitti Jänikselle, että lähtisi hakemaan Annikin.

Jäniksellä ei ollut mitään sitä vastaan, antoipa rajaseudun maastokartan hyviä neuvojakin.

Suomalainen pakkasi evästä reppuun viikoksi. Hän käveli Pyhäjärvelle ja nousi junaan. Hän

jatkoi Raudusta kävellen Raasuliin. Hän odotti hämärän tulon, ennen kuin lähti kulkemaan polkua pitkin, jonka hän uskoi vievän lähimpään kylään rajan takana.

– Käet ylös!

Suomalainen katsoi parhaaksi totella. Puna-sotilas kopeloi hänet kainaloista. Toinen sotilas tutki repun. Pois otettavaa ei löytynyt.

– Oletko suomalainen? kopeloija kysyi.

– Mie olen Venäjän kansalainen.

– Ala laputtaa eillä.

Kivääriniekka vahvisti käskyä osoittamalla kiväärinpiipulla. Suomalainen lähti osoitettuun suuntaan.

– Voit laskie käet alas, sotilas sanoi.

He menivät taloon, jonka ikkunassa paloi valo. Talossa olleet sotilaat katsoivat Suomalaista uteliaina. Yksi alkoi kuulustella häntä venäjäksi.

Suomalainen kertoi eksyneensä ja tulleen vahingossa rajan yli.

Kuulustelija sanoi hänen pääsevän helpommalla, jos hän kertoisi totuuden. Ellei hän kertoisi, hänet ammuttaisiin ja ruumis sotkettaisiin suohon.

Suomalainen vaiken. Sotilas taivutti hänen kädet selän taakse ja sitoi ne narulla yhteen. Hänet vietiin ulos ja autettiin vankkureille. Hänet kuljetettiin rautatieasemalle ja pantiin tyhjiin mullivaunuun.

Juna toi Suomalaisen Pietariin. Hänet suljettiin Krestyn vankilaan. Sellissä oli entuudestaan kymmenkunta vankia. Kaksi vankia jutteli suomeksi. Toinen sanoi, että kommunismiin siirtymistä hidastettiin, koska Lenin oli pelästynyt Kronstadtin kapinaa. Toinen sanoi, että Lenin vei vallankumousta eteenpäin ottamalla kaksi askelta eteen ja yhden taakse.

Suomalainen haettiin sellistä kuulusteltavaksi. Pöydän takana istunut punaupseeri pani pistoolin pöydälle ja mulkoili häntä alta kulmien.

– Oletteko valkosuomalaisten lähettämä vaakoja? upseeri kysyi.

Suomalainen kertoi totuuden. Kuultuaan sen kuulustelija sanoi:

– Te joudutte vastaamaan oikeudessa kapinaan ryhtymisestä ja kahdesta luvottomasta rajan ylityksestä.

6.

Tahvana-ukki nosti Teppanan polvelle lattialta.

– Musikat tullah voinasta, voan ei tule shiun toattosi, hän sanoi pojanpojalleen.

Oli kulunut kaksi ja puoli vuotta siitä, kun Teppanan isä oli kadonnut rintamalla. Kotiin paltaneilta Vuokkiniemen miehiltä kuultiin, että britit olivat pakottaneet Juakon menemään linjojen yli bolshevikkien puolelle. Tahvana Perttunen ei uskonut, että Juakko olisi ruvennut bolshevikiksi, vaikka olikin taistellut samoissa joukoissa näiden kanssa. Hän uskoi, että Juakko oli vielä elossa.

– Istuotshe latehella, Tahvana Perttunen laski Teppanan lattialle. – Ukki rupieu pakkoamah reppuo.

Tahvana pakkasi reppuun evästä ja vaatetta viikon matkaa varten.

– Ukki lähtöy huomenukshella kerähmöh. hän puheli pakatessaan.

Teppana ei vielä puhunut, katsoi vain suurilla sinisillä silmillään.

Perttunen lähtisi tulevana aamuna Tunkualle. Siellä pidettäisiin kokous, jossa julistettaisiin Vienaan liikekannallepano. Vienalaiset olivat saaneet tarpeekseen bolshevikkien mielivallasta. Moskova ei ollut toteuttanut Tarton ”häpeärauhassa” vuosi sitten luvattua itsehallintoa. Olot olivat kurjistuneet kurjistumistaan. Vienassa ja Aunuksessa oli nälänhätä. Vienassa oli toissa keväänä järjestetty kansanäänestys siitä, jäädäänkö Venäjän yhteyteen vai ruvetaanko itsenäisiksi. Puna-armeija tuli Uhtualle antamaan neuvoja, kuinka vienalaisten tuli äänestää. He eivät noudattaneet neuvoja vaan äänestivät itsenäisyyden puolesta. Uhtuan maakuntapäivillä annettiin itsenäisyysjulistus ja muodostettiin Karjalan väliaikainen hallitus. Se joutui pakenemaan kesällä Suomeen, kun Neuvosto-Venäjän kansankomissaarien neuvosto muodosti Vienasta ja Aunukselta Karjalan työkansan kommuunin, eräänlaisen itsehallinnon Venäjän alaisuudessa. Kommuuni ei tyydyttänyt karjalaisia, sillä se ei antanut heille oikeutta hallita omaa maata ja metsiä ja pitää omaa sotaväkeä. Puna-armeija ei vetänyt joukkoja Vienasta. Vienalaiset eivät uskoneet Vienaan

hyökänneitä valkoisia venäläisiääkään, jotka lupasivat Vienalle riippumattomuuden, jos vienalaiset rupeaisivat sotimaan heidän joukoissa bolshevikkeja vastaan. Valkoiset joutuivat poistumaan yhdessä englantilaisten kanssa Pohjois-Venäjältä.

Suomikin petti karjalaiset, kun se luovutti Tarton rauhassa Repolan ja Porajärven Venäjälle vaihtokaupassa jäättömästi valtamerisatamasta Petsamossa.

Sintsosta kuului askelia.

Mustalaisnainen tuli ovesta kysymään yösiä.

Kun Perttunen edellisen kerran oli antanut yösjän mustalaiselle, tämä varasti.

Perttunen sanoi venäjäksi, että talossa ei ollut yösiä.

Mustalainen ihmetteli, kun niin suuressa talossa ei ollut tilaa.

Perttunen ei taipunut. Mustalainen sanoi, että lattialla istuva poika hirtettäisiin nuorena, koska tällä kasvoivat kulmakarvat yhteen.

Anni meni mustalaisen perään pyytämään, että tämä peruisi ennustuksen. Mutta mustalainen ei tehnyt sitä.

Seuraavana aamuna Perttunen tapasi matkatoverit tienristeyksessä.

– Mie panin pissalin sumptisah kontien varoikse, hän kertoi.

He lähtivät matkaan. He kulkisivat jalan Kontokin, Nokeuksen ja Rukajärven kautta Tunkualle. Siellä pidettäisiin kokous, jossa tehtäisiin päätös aloittaa sota bolshevikkien karkottamiseksi Vienasta. Perustettavaan vapautusarmeijaan liitetyisivät kaikki Vienan asekuntoiset miehet. Kansannousun puolesta ei tarvinnut agitoida, sen jälkeen kun bolshevikit olivat määränneet kaikki asekuntoiset 18–35-vuotiaat Karjalan miehet puna-armeijaan. Sadat karjalaiset miehet piileskeli-vät metsissä henkipattoina. Suomesta oli jo pyydetty jääkäriupseereita komentajiksi ja päälliköiksi. Sotilaalliseksi johtajaksi ajateltiin suomalaista, joka käytti Ilmarinen-salanimeä. Poliittinen johtaja olisi vienalainen Ukki Väinämöinen.

Perttunen ei kelvannut ikänsä vuoksi – hän oli ylittänyt viidenkymmenen rajapyykin – taistelujoukkoihin, mutta hän toimisi poliittisessa toimikunnassa.

– Jälkipolvi kiroau meijät, jos myö emmä ny-
göi rubie shotimah Karjalan vapauven puoleshta,
Perttunen sanoi.

– Viena irti Venäjästä ja sortajasta, toinen
matkakumppaneista sanoi.

7.

Kansalaissota oli päättynyt Venäjällä punaisten
voittoon. Sodan päättymisen jälkeen elinolot oli-
vat parantuneet. Sotakommunismi oli hylätty ja
oli aloitettu uusi talouspolitiikka, joka suosi ta-
lonpoikia ja pikkukauppiaita. Ruuasta oli kuiten-
kin puute.

Karl Katavan opiskelu Petrogradin Kansainvä-
lisen sotakoulun toisella vuosikurssilla sujui hy-
vin. Hänet oli ylennetty kurssikomppanian ryh-
mänjohtajaksi. Koululla kysyttiin vapaaehtoisia.
Luvassa oli parempaa ruokaa ja uusia varusteita.

Karl ei epäröinyt kauan ilmoittautua.

Vapaaehtoiset nousivat junaan rautatieasemalla.
Jotakin merkittävää oli tapahtumassa, sillä itse

asevoimien ylipäällikkö tuli saattamaan heitä ja
antoi oman veturinsa heitä kuljettavan junan
eteen.

Huhu kertoi, että heidät vietäisiin kukistamaan
Karjalassa alkanutta bandiittikapinaa.

Karl heräsi, kun juna kulki leveää jokea ylittä-
vällä sillalla, mutta nukahti heti uudelleen.

Juna saapui aamulla Petroskoihin. Asemalla
ollutta vastaanottokomiteaa johti Karjalan työ-
kansan kommuunin puheenjohtaja Gylling.

Rauhallisesti puhuva Gylling kertoi, että vas-
tavallankumoukselliset olivat vallanneet melkein
koko Muurmannin radan länsipuolisen alueen.
Ääni nousi hieman, kun hän kertoi, että rajan ta-
kaa tulleet valkoiset riehuivat ryöstäen ja raiska-
ten. Roistot olivat tunkeutuneet Rukajärvellä ta-
loon, jossa juhlittiin vallankumouksen nelivuotis-
päivää. Kommunardit raastettiin ulos talosta.
Heidät pantiin selkä seinää vasten ja ammuttiin
raa’asti.

Gylling puhui, että venäläiset eivät osanneet
hihtää, siksi heidät tarvittiin tekemään isku kapi-
nallisten selustaan.

– Iskuun vallankumouksen puolesta! Gylling lopetti puheen.

Kuljettuaan monta tuntia juna pysähtyi pienellä asemalla keskellä-ei-mitään. Heille annettiin lisää varusteita. Kesäsuikka vaihdettiin piippalakkiin, jossa oli alas laskettavat korvaläpät. Kaikki saivat leveät ja raskaat tammilautasukset. Bambusauvat olivat ranteen paksuiset mutta sentään kevyet.

Reput täytettiin muonalla. Suksien hoitoon annettiin jokaiselle pullo votkaa. Janoisimmat tuhosivat putelin sisällön heti.

Osasto lähti hiihtomarssille. Ensimmäinen etappi oli Paatenen karjalaiskylä. Satakaksikymmentä kiväärinpatruunaa painoi repussa kuin synti.

Karlkin oppi kantapään kautta, miltä tuntui saada ahkio alamäessä nilkoille.

Paatenen asukkaat ottivat heidät hyvin vastaan ja päästivät heidät taloihin nukkumaan.

Aamulla marssi jatkui. Koko päivän hiihdettyään osasto saapui Honkaniemeen. Jotkut valittivat väsymystä. Karl alkoi vasta päästä vauhtiin.

Aamulla osasto jaettiin kahdeksi. Toiseen, joka lähtisi rajalle, kelpuutettiin parhaat hiihtäjät. Raakatut lähetettiin kolonnan mukana Rukajärvelle.

Karl kuului armoitettuihin. Hän joutui tunnus-telijaksi vuorollaan. Kysyi voimia avata latua umpihankeen. Ei parannut sipata, sillä perässä ei tullut rekeä, johon olisi otettu huilaamaan.

Edessä olisi ensimmäinen yö korvessa. Lapin miehiltä syntyivät laavut ja rakovalkeat nopeasti. Iltapalan jälkeen kaikki, paitsi vartiomiehet, rupe-sivat nukkumaan.

Silmiin tunkenut savu sai ne vuotamaan. Karl siirtyi etäämmälle tulesta. Pian alkoi paleltaa. Hän siirtyi lähemmäs nuotiota.

Kuu tuli esiin pilven takaa. Susi ulvoi selkäpiitä karmivasti lähistöllä.

He joutuivat kiertämään konkeloita, nousemaan jyrkkiä mäkiä ja laskemaan hurjia laskuja. Pie-ningän saloilla oli paikkoja, joihin ihmisjalka oli tuskin koskaan astunut. Täällä asui susia, karhuja ja muita villipetoja.

Vihollisen kenttävartion kanssa jouduttiin ka-
hakkaan. Kentälle jäi kaksitoista kaatunutta val-
koista. Omat tappiot oli muutama haavoittunut,
jotka lähetettiin takaisin Honkaniemeen. Viholli-
sen haavoittuneilta viillettiin kurkut auki, sillä
vankeja ei otettu.

Varmistettuaan, että valkoiset olivat poistu-
neet, kärki eteni Repolan kirkonkylään. Repolan
asukkaat eivät olleet yhtä ystävällisiä kuin Paate-
nen. Lypsämällä niiltä kuitenkin saatiin tieto, että
metsäsissien päämaja oli Kiimasjärvellä.

Osasto lepäsi vuorokauden, ennen kuin lähti
Kiimasjärvelle, jonne oli matkaa nelisenkymmen-
tä kilometriä.

Metsässä tuli kaksi metsäsissiä vastaan. Ne
vangittiin. Pelokkaat vangit kertoivat, että sissi-
partio tuli perässä.

Vangeilta riisuttiin asepuvut. Kaksi sotakoulu-
laista puki ne päälleen. Valepukuiset jäivät ladul-
le tupakoimaan. Muut menivät väijyyn.

Sissit hiihtivät paha aavistamatta paikalle. Ne
vangittiin tarvitsematta ampua laukaustakaan.

Sotavangeilta saatiin tieto, että Roukulanjär-
ven pohjoispäässä oli metsäsissien kenttävartio.

Pieni osasto lähetettiin kiertämään kenttävarti-
on taakse. Se yllätti metsäsissit pelaamasta kort-
tia. Vangeilta katkaistiin henkselit ja ne ajettiin
lumihankeen housut kintuissa.

Hyökkäys jatkui välittömästi yllätyksen mak-
simoimiseksi.

Aurinko nousi jo taivaanrannassa. Niemen nokas-
sa olevassa metsäsissien päämajassa tuskin aavis-
tettiin, että sitä tarkkailtiin. Sissien annettiin vielä
nukkua.

Hyökkäyssuunnitelman mukaan komppania
hyökkäisi järven yli kahtena osastona. Toinen
etenisi suoraan, toinen kiertäisi oikealta.

Annettiin merkki lähteä hyökkäämään.

Karl Katavan kivääri oli ampumavalmiina
hihnassa rinnan päällä. Hän laski töyrään alas.
Vaikkei ollut hyvä hiihtäjä, hän pysyi pystyssä.
Hangesta nousi sissi tähtäämään häntä. Hän oli
nopeampi. Harmaatakki kaatui eikä noussut enää.

Kirkonkellot soivat.

Sissit pakenivat alushousuisillaan ovista ja
ikkunoista. Taistelu oli parissakymmenessä mi-
nuitissa ohi.

Sotasaalis oli melkoinen, kymmenkunta hevosta muun muassa. Muu saalis lastattiin kiireesti rekiin. Oli ehdittävä pois, ennen kuin sissit palasivat.

Sotavangit pantiin tallemaan latua hevosille. Kuljettuaan kotvan kolonna pysähtyi ruokailemaan.

Samalla kun kuulustelivat vankeja, päälliköt naukkailivat sotasaalisviinoja.

– Tuokaa se lahtarinpenikka tänne! komentaja huusi.

Kuumeinen vanki vietiin komentajan eteen.

– Miksi lähdit sotimaan työläisten valtiota vastaan? komentaja kysyi.

Vanki ei vastannut.

– No, kerro.

– Pu...puolustamaan isänmaata.

– Saatanan nulikka! komentaja raivostui. – Käristetään sitä nuotiolla, että oppii vastaamaan oikein.

Vangin silmille sidottiin musta liina.

– Katsotaa kuinka paljon se on syönyt läskiä, humaltunut komentaja murahti ja antoi kädellä merkin.

Neljä miestä työnsi pistimet vapisevan vangin vaatteisiin ja nosti vangin nuotion päälle. Vaatteet syttyivät heti.

Komentaja antoi kädellä merkin nostaa hiljaa uikuttava vanki pois nuotion päältä.

Vanki kuoli pian.

Sotavangin elävältä paistamista oli vaikea hyväksyä, mutta Karlkin vaiken.

8.

He menivät tukkijätkiksi pukeutuneina salaa rajan yli. Hanki häikäisi. Pakkasta oli melkoisesti, eivätkä kakkärämännyt antaneet minkäänlaista tuulensuojaa. Hannes Katava otti maasta lunta ja hieroi sillä paleltunutta nenää. Hän oli hyvässä kunnossa, eikä hänellä ollut minkäänlaisia vaikeuksia pysyä vauhdissa mukana.

He kuuluivat Kantalahdessa ja Knäsöissä perustettuun punaiseen sissijoukkueeseen. Jokaisella oli salanimi. Hannes oli Kalle Kulkevainen. Hän oli valmistunut etuajassa punaupseeriksi ja saanut komennuksen varuskuntaupseeriksi Knä-

söihin. Viena oli viimeinen vastavallankumouksellisten pesäke koko Neuvosto-Venäjällä. Vienalaisisännät haikailivat itsenäisyyttä, vaikka alueella ei ollut siihen taloudellisia edellytyksiä. Viena kehittyisi nopeammin federaatiossa Venäjän kanssa. Siksi oli perustettu Karjalan Työkansan kommuuni, jonka talous oli sopusoinnussa Venäjän kanssa. Kommuunilla oli oma kansanedustuslaitos paikallisia tarpeita varten. Hallinnossa käytettiin paikallisia kansankieliä, suomea ja karjalaa. Alueella oli omat miliisivoimat. Silti vienalaisisännät olivat aloittaneet kapinan neuvostovaltaa vastaan. Kapinallisarmeijan johdossa olivat suomalaiset jääkäriupseerit. Valkosuomalaisille annettaisiin opetus, mitä merkitsi Neuvosto-Venäjän rajojen loukkaaminen. Samalla kostettaisiin vuoden kahdeksantoista kolhut. Lapista alkaisi vallankumous, joka leviäisi koko Suomeen. Rajan yli oli jo viety salaa aseita ja ne oli kätkeyty metsätyömaiden lähelle. Nyt mukana oli neljäkymmentä kivääriä ja kaksi Luiskanaa eli Lewis-pikakivääriä.

Vallitsi erämaan autius. Kuunsirppi näkyi tyköylumen peittämiä kummitusmaisten puiden

takaa. Rajavartijoita ei näkynyt mailla halmeilla, kun he menivät yöllä rajan yli.

Joukko jakaantui kahdeksi osastoksi. Toinen lähti Marttiin, toinen, johon Hannes kuului, suuntasi Värriöjoen latvoille.

Perille tultuaan he majoittuivat tukkityömaan saunoihin. Sotasuunnitelma kerrattiin vielä kerran ennen nukkumaan menoa.

Aamulla kaikki söivät kevyesti. Sen jälkeen jokainen otti aseensa ja meni ulos.

He laittoivat sukset jalkaan ja lähtivät hiihtämään. Lähestyessään majoitusalueetta he ampuivat ilmaan muutaman pelotuslaukauksen. He tunkeutuivat kymppien kämppään. Nukkumasta yllätetyt ukkoherrat antautuivat ilman vastarintaa.

Tukkityömaan kassa otettiin takavarikkoon. Luonnollisesti rahoista annettiin kuitti.

Tukkityöläiset kutsuttiin kokoon kentälle. Juuso Matero alias Janne Myyryläinen eli Jahvetti Moilanen nousi silavalaatikkopinon päälle puhumaan.

Matero julisti vallankumouksen alkaneeksi Suomessa ja ilmoitti, että Neuvosto-Venäjä oli julistanut sodan Suomelle.

Kurjissa oloissa elämään joutuneet tukkityöläiset ottivat tiedon riemuiten vastaan ja liittyivät Pohjolan punaiseen sissijoukkueeseen. Heille maksettiin ensimmäinen palkka takavarikoidusta kassasta.

Miehiä liittyi mukaan niin paljon että perustettiin kaksi uutta komppaniaa. Kiväärit noudettiin kätköistä ja jaettiin uusille punasisseille. Pataljoonaksi kasvanut joukko lähti valtaamaan Rovaniemeä.

Hannes kuului kärkenä etenevään tiedustelukomppaniaan. Palkkarahoja metsätyömaalle kuljettanut kuriiri hiihti vastaan. Kuriiri vangittiin, ja rahat takavarikoitiin.

Komissaari joutui tekemään Savukoskella kaikkensa, ettei kahta kansalaissodassa valkoisten puolella sotinutta veljestä olisi lynkattu.

Saatiin tieto, että kapina oli kukistettu Vienassa ja että kapinalliset pakenivat Suomeen. Kokouksessa päätettiin, että ei jatketa hyökkäystä Rovaniemelle vaan palataan Venäjälle.

Joukko ei olisi ollut tarpeeksi vahvakaan, jotta Rovaniemi olisi vallattu sillä.

Kärki törmäsi Saijassa valkoisten partioon. Vangiksi saatu rajasotilas pantiin viemään antautumiskehotus rajavartiostoon.

Rajavartiosto näki parhaaksi antautua ylivoiman edessä. Pohjolan punainen sissipataljoona palasi Venäjälle monisatamiehiseksi kasvaneena.

9.

Tahvana Perttunen astui perttiin ja sanoi:

– Ruttoh Ruotsih. Boshevikat ollah jo Kontokissa.

– Mihin myö mänemmä? Anni hätääntyi.

Oli kuultu bolshevikkien tappavan miehet, raiskaavan naiset ja työntävän lapset peräaukosta aidanseipäisiin.

Kaikki alkoivat heti pakata. Mukaan otettaisiin vain se, mikä katsottiin tarvittavan muutaman päivän pakomatalla. He palaisivat kotiin, kun bolshevikit olisivat poistuneet Vuokkiniemeltä.

Lattialla istuva Teppana katseli ihmeissään ympärillä hyöriviä ihmisiä.

Tahvana pisti sian ja kantoi ruhon rekeen. Lampaat ja kanat sekä kukko täytyisi jättää punaisille.

Tahvana valjasti hevosen reen eteen. Varsa saisi kävellä emon vieressä. Siitä ei ollut vielä vetäjäksi. Lehmä sidottiin narulla reen perään. Naiset ja lapset asettuivat rekeen.

Tahvana otti ohjokset ja asettui reen takajalaksille. Hän käski hevosta suuta maiskauttamalla. Se lähti vetämään riuskasti.

Lumi narskui jalasten alla. Lumi ulottui viehkatien vieressä vyötäisille asti. Kolonnaan liittyi sivupoluilta perheitä, kokonaisia sukuja.

Kolonna saapui illansuussa rajalle. Suomen sotilaat olivat armollisia ja sallivat heidän tulla yli.

Kaikki talot olivat rajan pinnassa jo täynnä. Perttuset jatkoivat Ämmänsaareen, jossa asui laukunkantomatkoiilla tutuksi tullut isäntä.

Revontulet leiskuivat. Pakkanen tuntui kiristävän.

Isäntä lupasi yösijan eikä ottaisi maksuakaan, sillä ystävää oli hädässä autettava. Isäntä oli kan-

nattanut vapaussodassa valkoisia ja lähtisi haulikolla bolshevikkeja vastaan, jos ne tulisivat rajan yli.

Perttuset jatkoivat seuraavana päivänä Hyryn-salmelle. Sauna löytyi majapaikaksi. Tämäkään isäntä ei ottanut maksua, koska vihasi punikkeja.

Tahvana nyli kotoa asti kuljetetun sianruhon. Hän irrotti lihat, suolasi ne ja säilöi saaviin. Perunoitakin oli varattu kokonainen säkillinen. Naisväki valmisti ruuan karjakeittiössä.

Paikan ohi kulki pakolaisia jatkuvana virtana. Kotiinpaluu viivästyi, sillä bolshevikit olivat yhä Vuokkiniemellä.

Perttusetkin jatkoivat evakkomatkaa syvemmälle Suomeen. Kuljettuaan viikon ja asuttuaan monissa paikoissa he tulivat Lapualle. Tahvana tunsu seudun laukunkantomatkoihtaan. Varmasti joku isäntä antaisi heille väliaikaisen turvapaikan.

He tulivat punamullalla maalatun kaksikerroksisen Untilan talon pihaan.

Untila oli varautunut pakolaisten tuloon. Perttuset saisivat jäädä asumaan pitemmäksikin ajaksi. Asumisen voisi maksaa työllä.

II

1.

Karl Katava valmistui punaupseeriksi Petrogradin Kansainvälisestä sotakoulusta. Hän sai kiinnostavaa joukkueenjohtajan arvoa osoittavan vinoneliön kaulukseen. Mutta hän ei saanut kauan komeilla univormulla, sillä hänet lähetettiin Suomeen maanalaiseen työhön. Suomeen salateitse lähetetyt punaupseerit olivat yrittäneet murhata valkoisen Suomen keulakuvan Mannerheimin, mutta attentaatti epäonnistui, kun tekijä jänisti viime hetkellä. Uudeksi projektiksi oli otettu rauhanpropagandan levittäminen asevelvollisten keskuuteen. Suomen sotaväkeen perustettiin kommunistisia soluja levittämään Neuvostoliitossa painettuja julkaisuja kasarmeilla. Propagandatyö ei kuitenkaan ottanut sujuakseen. Se lopetettiin ja työ

suunnattiin vallankumouksellisen mielialan levittämiseen Suomen työläisten keskuuteen. Maaperä oli otollinen, sillä Suomen työläiset elivät vaikeissa oloissa. Porvarit olivat perustaneet työläisvastaisen Suomen Suojelusliiton. Kun satamatyöläiset lakkoilivat paremman palkan puolesta, työnantajien perustama Vientirauha niminen järjestö lähetti satamiin rikkureita. Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen jäseniä pidätettiin puolueen antaman rauhanjulistuksen vuoksi. Puolueella oli muutamia edustajia eduskunnassa. Hallitus pidätytti puolueen johdon ja lakkautti puolueen.

Karl asettui asumaan Turkuun isänsä luokse. Hän kävi ulkona vain pimeällä. Vasta ollessaan täysin varma, etteivät viranomaiset olleet hänen jäljillään, hän uskaltautui ulos päiväsaikaan. Hän kertoisi kyselijöille, että oli rangaistuksensa kärsittyään asunut Helsingissä. Punaupseeriksi valmistumisesta ei parannut hiiskua sanallakaan. Isä hommasi hänet oppipojaksi laivanveistämön osastolle, jossa oli itse paasina. Osastolla valmistettiin puusta pienoismalli, josta otettiin mitat valmisteilla olevaan laivaan. Isä oli Tammisaaresta vapauduttuaan päässyt entiseen työhönsä, sillä

ammattimiehistä oli kova puute – niin moni oli kuollut luokkasodassa. Isä oli saanut kansalaisluottamuksen takaisin vasta vähän aikaa sitten.

Ruokapilli vislasi. Karl lopetti työnteon ja lähti ruokailemaan.

Muut olivat jo pukuhuoneessa. Karl otti salkkunsu kaapista ja istuutui penkille. Hän kaivoi eväät salkusta ja avasi eväspaketin. Hän kiersi maitopullon korkin auki. Hän haukkasi makkara-voileivästä ja hörppäsi maitoa kyytipojaksi.

– Viinaa viljelevä työmies on arvoton luokkataistelun kannalta.

Isä luennoi taas.

– Aiok sää ruveta hengenhaistajaks? joku pilkkasi Karlin isää.

Isän sosialismi oli laimentunut laimenemistaan. Isää haukuttiin revisionistiksi. Isän maailmankuva oli lyöty pirstaleiksi luokkasodan tappion seurauksena. Isä oli joutunut Tammisaaren pakkolaitokseen, vaikka oli osallistunut luokkasotaan vain vallankumousoikeuden lautamiehenä. Kansalaisluottamus otettiin pois kahdeksaksi vuodeksi. Lapset joutuivat vankilaan tai pakenemaan Venäjälle, kuten Hannes. Alli muutti Ame-

rikkaan ja meni siellä avioon Jalmari Lindmanin kanssa rauhantuomarin edessä. Parille oli siunaantunut jo kaksi lasta.

Kaikki varautuivat, kun Suomenoja tuli pukuhuoneeseen.

– Aiok sää ruveta lakko yhdes mejän kans vai ek sää aio? Vuorinen kysyi eväitään laukusta kai-valta Suomenojalta.

Telakalla aiottiin vauhdittaa istumalakolla, ettei alettaisi rakentaa Suomen laivastolle tilattua panssarilaivaa. Valtiolla oli tähdellisempiäkin rahareikiä kuin sotalaivat, niin kuin pikkulasten koulut ja vanhusten hoitopaikat.

– Lakko on masinootu Moskovasta, Suomenoja tärytti.

– Johan pomppas.

– Satamalakokkin masinootihin Moskovasta, Suomenoja jatkoi.

– Miks ne masinoitas Moskovast? Vuorinen kysyi.

– Ne masinootihin, notta Suomesta ei voitaasi vierä lautaa Englantihin. Venäjä tahtoo vallata Englannin markkinat, Suomenoja vastasi.

– Taidat kuulua Pihkalan kaartisse, Virta sanoi Suomenojalle.

Pihkalan kaartiksi kutsuttiin rikkureita, jotka tulivat töihin lakon aikana. Rikkurit tulivat pääasiassa Pohjanmaalta, kuten Suomenojakin. Ne olivat sotineet vuonna kahdeksantoista valkoisten puolella. ”Valkoisille työmiehille” tehtiin työpai-koilla kaikenlaista jäynää. Työkalu saattoi kadota oudosti. Putkitongit saattoivat pudota ”valkoisen työmiehen” lähelle rakenteilla olevan laivan kannelta, ja vaatteet kyörättiin pukuhuoneesta ”herrojen puolelle”, josta ne tosin palautettiin heti. Valkoisessa armeijassa sotineita työmiehiä vaadittiin panemaan julkinen anteeksipyyntöilmoitus johonkin työväenlehteen.

– Minä kerron teille ilouutisen, Suomenoja sanoi. – Minä lopetan täällä. Teillä tuloo olemahan saatanan hauskaa, kun te vaharitte, kuka teistä on tarpeeksi punaanen kuulumahan joukkoonne.

Suomenoja meni muualle syömään.

– Valkone värjätää vielä punaseksi, Virta letkautti.

– Se vihaa työmiestä, vaikka on ite sellanen.

– Kuinkahan monta työmiestä tuokin tappo luokkasodas?

Vulcanin laivanveistämöllä alkoi lakko, koska panssarilaivaa alettiin rakentaa. Vastavetona työnantaja julisti työsulun. Lakko lopetettiin mutta työsulku jatkui. Työmiehet turhautuivat, kun eivät päässeet töihin. Elintaso ei kuitenkaan laskenut, sillä ammattiliitto maksoi hyvän lakkokorvauksen. Oli julkinen salaisuus, että rahat tulivat Moskovasta.

Maanalaisen Suomen Kommunistipuolueen sotilaslinjan johto pidätettiin Helsingissä. Toverit eivät huolestuneet, sillä sotilaslinjan organisaatio oli rakennettu niin että kukin jäsen tunsu vain lähimmän esimiehensä ja pari kolme alaistaan.

Sitten Etsivä Keskuspoliisi pidätti kuusikymmentä Kommunistipuolueen johtomiestä. Eräs puolueen jäsen oli ilmiantanut toverit poliisin tarjoamalla päivällisellä. Vasikka ehti paeta ulkomaille. Päätettiin viedä puoluetoiminta entistä huolellisemmin maan alle.

Sotilaslinjan Turun piiri kokoontui salaisesti päättämään toiminnan väliaikaisesta keskeyttämi-

sestä. Kesken kokouksen porraskäytävään vievän oven lukkoon ammuttiin. Ovi tempaistiin auki. Miesjoukko tunkeutui asuntoon.

– Kädet ylös! Joka sorkka!

He näkivät parhaaksi totella, sillä tunkeutujilla oli aseet.

– Naamat seinään päin!

Etsivä kopeloi kainalot. Onneksi pistoolit oli jätetty kotiin.

– Voitte kääntyä, etsivä sanoi.

Mies näytti Etsivän Keskuspoliisin virkamerkin.

Kotirauhan rikkojat korjasivat kaikki paperit pöydältä salkkuun. Onneksi he eivät olleet pitäneet kokouspöytäkirjaa.

– Lähtekää tuon miehen perässä, etsivä käski.

Karl Katava asettui osoitetun miehen taakse.

– Kädet pysy ylhäällä, etsivä käski.

Porraskäytävässä asukkaat availivat ovia uteliaina.

– Ovet kiinni! etsivä huusi.

Heidät pakotettiin mustamaijaan, joka odotti katuvarressa. Takaovi paiskattiin kiinni.

Auto lähti jonnekin.

Oikeus tuomitsi Karl Katavan maanpetoksen valmistelemisesta kahdeksitoista vuodeksi vankilaan. Hänet siirrettiin Kakolasta Tammisaareen tuttuun pakkolaitokseen.

Karl rupesi opiskelemaan opintopiirissä Karl Marxin Pääomaa. Kommunistista manifestia päätettiin päänahan myös. Hän tuli entistä vakuutuneemmaksi kommunismin paremmuudesta kapitalismiin nähden.

Tammisaaren vangit aloittivat poliittisten oikeuksiensa palauttamisen puolesta syömälakon. Tukeakseen lakkoa Suomen Ammattijärjestö julkisti yleislakon. Mutta lakko ei ottanut tulta. Heidät oli unohdettu.

2.

Juho Untila löi nyrkin pöytään ja sanoi:

– Me olemme hiiriä emmekä miehiä, ellemme pysty estämähän rienausjuhulien järjestämistä nokkamme alla.

Kylän suojeluskunta oli kutsuttu koolle, koska edellispäivänä Lapuan työväentalolla oli syntynyt mellakka, kun Lapuan yhteiskoulun nuoret menivät sinne keskeyttämään kommunistinuorten järjestämät haastejuhlat. Poliisi joutui lopettamaan ilmitappelun.

– Juhulien takana on kommunisti Koroli, Untila kertoi.

– Mikä se on miehiään? Ala-Larva kysyi.

– Se on lukenu mies. Siltä jäi yliopisto-opinnot kesken, kun kommunistipuolue lähetti sen tänne Lapualle levittämähän sosialismin evankeljumia, Untila kertoi.

– Se on vähän viinahan menevä, Tiittala tiesi.

– Eukko sillä on matalajalakaanen, Erkkilä naureskeli.

Haastejuhlat jatkuisivat tänään. He lähtivät työväentalolle.

– Haastejuhulia järjestämällä kommunistit levittävät vallankumouksellista mielialaa köyhemmän väestön keskuutehen, Untila kertoi matkalla.

– Yritykset saara pohojalaaset liittymähän kolhooseihin eivät tule onnistumahan, Ala-Larva uhosi.

Sana kiiri. Työväentalon pihaan tuli satoja isäntiä. Kuularuisku tuotiin paikalle ja pantiin asemaan työväentalon nurkalle.

– Siellä pilikatahan uskontua! joku huusi.

– Ne häpääsevät talonpoikaasarmeijan perinnön!

– Tryykästähän sisälle!

Ovimiehet estivät sisälle pääsyn:

– Teillä ei oo tänne asiaa.

– Sinäkö sen estät?

Isäntiä oli enemmän. He menivät sisälle. Kommunistinuoret tanssivat salissa.

– Perhana. On niillä punaaset pairat! yksi isäntä totesi.

– Ilimankos punaanen kangas on loppunu kau-poosta.

– Pairat on ulkona housunkauluksesta ku rys-sillä. Ne härnäävät talhalhan.

Esiintymislavalla oli sirppi ja vasara-kuvioinen punalippu. Lipun vieressä oli plakaatti, jossa luki ”Tämän lipun alle pyrkikäämme”.

– Isänmaan pilikkaaminen loppuu nyt!
– Nuoret, jatkakaa voan tanssimista! Koroli huusi esiintymislavalta.

Yhteiskoululaisten oravakomppania ryntäsi saliin ja alkoi riisua punaisia paitoja tanssijoilta. Tuolit kaatuivat. Tytöt kirkuivat.

– Apua! Lahtari tappaa!
– Mitä täällä tapahtuu? paikalle tullut nimismies huusi.

– Ei tietä, ku tulthin just, Erkkilä vastasi.
– Nuo tulivat häiritsemään juhlia, yksi kommunistinuori kaipasi nimismiehelle.

– Ne pilikkaavat vapaussoran muistua, Untila sanoi nimismiehelle.

– Haastejuhlien järjestämiseen on lupa, nimismies sanoi.

– Riekkujaasia ei voi sietää. Kumman puolella sää olet? Ala-Larva kysyi nimismieheltä.

– Hajaantukaa! nimismies käski.

Saliin lensi hajupommi.

Kaikki poistuivat ulos nenää pidellen.

Järjestäjät suostuivat keskeyttämään juhlat. Isännät lähtivät kotiin.

Seuraavalla viikolla Lapualla kokoontui parituhatta isäntää vaatimaan lakia, jolla kommunistien toiminta kiellettäisiin.

Suomen hallitus vaadittiin vaihdettavaksi, koska se sallii sonnanlevityksen. Valittiin lähetystö viemään vaatimus Helsinkiin eduskunnan tietoon.

Eduskunta hyväksyi yhdistyslain muutoksen, jolla kommunistien toiminta estettiin, mutta ei painovapaussorain muutosta, jolla estettäisiin kommunistien kirjapainojen toiminta. ”Lapualaiset” perustivat kommunisminvastainen taistelujärjestön Suomen Lukon vaalimaan vapaussodan perintöä. Sekään ei tyydyttänyt kaikkia. Jotta saatiin sulkua kommunistien myyräntyölle, kommunistien kirjapainon painokoneet moukaroitiin rikki Vaasassa. Maan hallituksen vaatimuksesta Vaasan läänin maaherra perusti rikostutkintaryhmän. Painokoneiden rikkojiksi ilmoitettiin useita kymmeniä. Vaasaan kokoontui pohjalaisiäntiä osoittamaan mieltä syytettyjen puolesta, kun juttua käsiteltiin oikeudessa.

Juho Untila hiveli tuliterän autonsa kattoa kädellä ja sanoi:

– Eikö oo komia biili?
Muut myönsivät, ”notta komia oli”.

– Paljonko jouruut ottamahan velkaa? Ala-Larva uteli.

– Jonkin verran. Sen maksaa keviästi takaasin mairon tuotolla.

Untilan tilan navettaa oli suurennettu, ja navettaan on hankittu ulkomainen rotukarja nutipäisen suomenkarjan tilalle. Sarvipäät söivät paljon, mutta tuottivat myös enemmän. Lisärehu saatiin vuokrapelloista.

– Asensit navettahan sähkövalotkin, notta itikat näkevät märehtiä, Erkkilä sanoi.

– Untilas kuljetahan kehityksen kärjes, Untila sanoi.

– Osuuskassan johtaja suorasthan tyrkyttää velkarahaa, Ala-Larva totesi.

Autoon olisi mahtunut enemmänkin isäntiä kuin viisi. Untila veivasi moottoria käyntiin, mutta se ei käynnistynyt. Hän meni antamaan ryypyn. Ryypyn jälkeen moottori käynnistyi.

Untila istuutui ”kuskinpukille”. Hän pani ykkösen silmään, laski kytkimen ylös ja painoi kaa-

supoljinta. Auto hypähti liikkeelle, mutta moottori ei sammunut.

– Eikun menoksi.

Untila ajoi tienristeykseen. Suuntaviitta nousi kolahtaen. Hän käänsi auton maantielle ja pani kolmosen silmään.

– Lusikka pohjahan, vieressä istuva Erkkilä käski.

Untila painoi lisää kaasua.

– Tulihan se lasinen laulukirja mukhaan? Tiit-tala huusi takapenkiltä.

– Tuli, tuli.

Varpunen pantiin kiertämään. Erkkilä tarjosi kuskillekin. Untila otti pienen huikan.

– Kuka sinut opetti ajamahan? Erkkilä kysyi.

– Kauppias opetti kaikki tempu, kun kävin ostamas auton Vaasas.

Maantie pölyysi. Sivutieltä tullut auto jäi roik-kumaan perään.

– Eikö tällä pääse kovempaa? Erkkilä yllytti.

– Tie on kuoppaanen. Jouset kuluu, Untila kieltäytyi ajamasta kovempaa.

– On toi Untila nuuka mies, Mäkilä totesi ta-kaa.

Takapenkkiäiset rupesivat laulamaan ”Isoon talon Anttia ja Rannanjärveä”.

– Seisota tai kusen hienon autosi lattialle, Mäkilä sanoi takana.

Untila ajoi tien laitaan. Hän jätti moottorin käymään, ja meni muiden mukana metsähallituksen puolelle.

– Kommunistit nakertavat yhteiskuntaa kutupajumi talua, Ala-Larva puheli lihapala kädessä. – Niiren myrkyn kylvön on loputtava.

– Tuorahan niiren asianajaja haistamahan Lapuaa, Mäkilä ehdotti.

– Vierähän se variksenpelättimeksi pellolle, Tiittala löi lisää löylyä.

– Ovakko ovet kiinni? Untila kysyi, kun kaikki olivat takaisin autossa.

Mäkilä veti vielä auki olevan oven kiinni. Untila antoi suuntamerkin ja liittyi letkaan.

Vaasaan tultaessa autoletka oli kasvanut kilometrien pituiseksi. Untila ajoi varovasti kadunristeykseen.

– Oikialta ei tuu kethän, Erkkilä ilmoitti.

Vaasalaiset katsoivat autoja ihmeissään. Pieni suomenlippu liehui yhden auton nokassa.

Raastuvanoikeuden talon eteen kokoontuneet mielenosoittajat riehaantuivat huutelemaan.

– Punaruton levittämisen on loputtava!

– Työväentalot ovat pahimpia rienauksen pesäpaikkoja!

Kommunistilehden kirjapainon faktori haettiin ulos talosta ja pantiin juoksemaan kadulla housut kintuissa. Kun saatiin tietää, että faktori oli punaupseeri, miehelle annettiin kunnan selkäsauna. Poliisi ei pystynyt tai halunnut puuttua tapahtumiin.

Suomen hallitus taipui joukkovoiman edessä. Se antoi maaherroille valtuudet lakkauttaa kommunistien sanomalehdet. Sekään ei tyydyttänyt ”lapualaisia”. He päättivät ottaa oikeuden omiin käsiin.

– Punaruton levittäjillä ei oo asiaa talohon, Untila sanoi ja löi Lapuan työväentalon oven päälle ristiin asetettuihin lautoihin viimeisen kahdeksan tuuman rautanaulan.

Heikko hallitus erosi. Uusi, ”lapualaisille” mieluisampi, määräsi kommunistikansanedustajat pidätettäväksi.

Kymmenen tuhatta kiitollista isäntää kokoontui Helsinkiin osoittamaan tukea hallitukselle. Vapaussodan voittajat marssivat Vihtori Kosolan – Jumalan valitseman kansanjohtajan – johdossa Suurtorille. Ministerit ottivat talonpoikaismarssin vastaan kirkon portailla.

Hallitus kiitti saamastaan tuesta antamalla eduskunnalle esityksen suojelulaiksi. Lailla estetäisiin kommunistinen kiihotus.

Vihtori Koroli meni varmuuden vuoksi vaatteet päällä nukkumaan. Ulkoa kuului autonmoottorin ääni.

Koroli nousi vuoteesta ja meni katsomaan ikkunasta.

Auton valot osuivat isoon kuuseen.

– Nyt ne tulloo, Koroli sanoi vaimolle.

– Ketkä?

– Kyyjihtijät.

Amalia rupesi sytyttämään öljylamppua.

– Ei valoa, Koroli kielsi. Hän avasi ikkunan.

Moottorin ääni oli lakannut.

– Sano niile, ettet tiijä missä minä olen, Koroli sanoi pannessaan kenkiä jalkaan..

– Mitä siä vouhkaat?

Koroli pani jalan ikkunalaudalle ja ponnisti. Pudotus oli lyhyt. Häneen tartuttiin molemmista kainaloista.

– Kiinni on, toinen miehistä sanoi.

– Älä pyristele tai täältä pesöö, toinen sanoi.

Korolia lähdettiin viemään jonnekin.

– Vihtori, Amalia huusi ikkunasta.

– Meä hetj uamusella kertommaa nimismiehelle, että lapualaiset veivät minut, Koroli huusi vaimolle.

– Turpa tukkohon.

He tulivat mustan auton luo. Yksi miehistä avasi auton oven.

– Mene autohon.

Koroli ei totellut. Mies pani puukon hänen kurkulle ja toisti käskyn.

– Ei terästä, miestä kiellettiin.

Koroli näki parhaaksi totella ja meni autoon.

– Siirry keskelle.

Korolin siirryttyä puukkojunkkari tuli viereen. Toisellekin puolelle asetui mies.

Mies heilutti paperia Korolin kasvojen edessä:

– Kun allekirjoitat eroanomuksen kommunistipuoluehista, pääset takah eukkosi vierhen.

– Lasket leikkiä, Koroli sanoi.

– Täh on tosi kysehes. Ellet allekirjoota, sinut vierähän ihantolaasi.

Koroli tunnisti kuunvalossa kuljettajan paikalla istuvan miehen Untilaksi. Hän tiesi olevansa Suomen Lukon miesten kanssa tekemisissä. Samojen, jotka tappoivat suutari Mätön. Ehkä ne vievät hänetkin jollekin syrjäiselle hiekkakuopalle ja murhaavat. Hän oli tullut pois piilosta liian aikaisin, kyyditysvimma ei ollut vielä ohi.

– Allekirjootakko?

– En.

– Sitten sinut kyyritähän ihantolahan. Onko sinulla passi?

– Ei.

– Siinä tapaukses saat meiltä karhuleimapassin.

Auto lähti liikkeelle.

– Olekko ennen ollu autokyyris? Untila kääntyi kysymään.

Koroli jätti vastaamatta.

Aamu valkeni jo.

– Valo tuloo irästä, Korolin vieressä istuva mies sanoi. – Siellähän se sinun ihantolasi on. Siellä ei oo huolta huomisesta. Hyvä hallitus huolehtii. Leipä lentää työtä tekemättömänkin suuhun.

– Siihen ihantolahan te kommunistit tahrotta Suomenkin liittää, toisella puolella istuva sanoi.

– Siellä ei haeta ihmisiä kotoa keskellä yötä, Koroli uskalsi sanoa.

– Saatana. Siellä ammutahan jokaanen, joka omistaa hevoosen, puukkojunkkari huusi. – Ja hevoosen pakko-otetahan valtiolle.

– Laulettaasko? kuljettajan vieressä istuva ehdotti.

– Lauletahan ”Kytösavun aukeilla mailla”.

– Osaakko sanat? puukkojunkkari heilutti puukkoa Korolin kasvojen edessä.

– En.

– No, osaakko sinä ”Suomi armas synnyinmaan”?

– En.

– Minkä laulun sinä osaat?

– En ole laulumiehiä.
– Kansainvälisen sinä ainakin osaat. Me taas emme laula sitä.
– Lauletahan ”Maamme”, yksi ehdotti.
Miehet alkoivat laulaa. Koroli pysyi vaiti.
– Pitääkö hierua vieteripampulla, notta sanat tuloo mielehen? puukkojunkkari uhkaili.
Koroli alkoi laulaa hiljaa.
– Tuloohan se ääni sieltä, puukkojunkkari iloitsi. – Laula kovempaa, vai pitääkö kutittaa puukolla kylykiluuta?
Koroli alkoi laulaa kovempaa.
Tie kulki harjanteella, jonka alapuolella välkehti sininen järvi. Kuljettaja pysäytti tienlaitaan:
– Pissatauko.
Kaikki nousivat autosta.
– Tätä maisemaa kattellessa haju lähtöö rysänkin nahasta, Untila letkautti. – Eikö isänmaa olekkin kaunis?
– Kotimaa on kaunis, Koroli myönsi.
– Me puhumma isänmaasta. Jos et erua kommunistipuoluehesta ja kiellä aatettas, sinä menetät tämän kaiken, Untila sanoi ja pisti lihanpalan takaisin housunpuntiin.

– Kielläkö aattehes? mies heilutti puukkoa Korolin kasvojen edessä.
Koroli ei vastannut.
– Tyhmähän sinä olet. Sinut vierähän Neuvostolahan, puukkojunkkari sanoi.

Kuljettaja pysäytti auton toisen auton viereen. Autosta nousseet miehet vaihtoivat muutaman sanan lapualaisten kanssa. Koroli siirrettiin toiseen autoon.

Uudet kyyditsijät polttelivat tupakkaa ja juttelivat keskenään. Korolin tupakat olivat jääneet kiireessä ottamatta mukaan. Tupakannälkä oli kova, mutta hänelle ei tarjottu, eikä hän uskaltanut pyytää.

Tie oli mäkinen ja mutkaisu. Korolille tuli huono olo, mutta oksennus ei tullut. Hän nukahti. Kun hän heräsi, he olivat talon pihassa. Hänet siirrettiin uuteen autoon.

Miehet puhuivat kotoista Savon murretta. Yksi vuoli puukolla paloja kalakukosta. Mies tarjosi palaa Korolillekin. Hän otti, sillä hänellä oli hirvittävä nälkä.

He tulivat kaupunkiin. Koroli tunnisti paikan Kuopioksi. Hän yritti antaa käsillä hätämerkkejä kadulla kulkijoille.

– Elä huijo, vieressä istuva kielsi.

Kuopio jäi pian taakse. Parin tunnin kuluttua kuljettaja seisautti tienlaitaan keskellä korpea. Kaikki poistuivat autosta tyhjentämään rakon.

Koroli ei voinut olla kuulematta kahden miehen keskustelua.

– Lasketaa kuula läpitte ja jätetään se tänne.

– Paketti viijään perile, niin ku on sovittu.

Matka jatkui. Koroli päätti paeta, kun he tulisivat Liperiin. Paikkakunta oli tuttu, se oli hänen syntymäpaikka. Kun hän oli ollut yksivuotias, isä kuoli. Äiti joutui loiseksi sukulaisten nurkkiin. Loinen oli ala-arvoisin ihmislaji, kerjääviä kylänloppuisia ja muita irtolaisia ehkä lukuun ottamatta. Jos isäntäväki tarvitsi nurkan, loinen joutui muuttamaan. Heille oli asuinpaikka aina järjestynyt, sillä äiti oli rehellinen eikä juoruillut isäntäväestä. Äiti kasvatti humalaa kulloisenkin asuintalon seinustalla – muuta viljelystä loiselle ei sallittukaan, kotieläimistä puhumattakaan.

Pakosuunnitelma jäi toteuttamatta, sillä auto ei pysähtynyt ennen Joensuuta. Joensuukin oli tuttu. Hän oli käynyt lyseon täällä asuen isän sukulaisten luona. Hän oli pitänyt koulunkäynnistä. Parhaat muistot olivat kuitenkin kesälomista, jotka hän vietti maalla äidin luona. Hän vangitsi niityillä haavilla perhosia. Hän onki järvestä ahvenia ja muita kaloja. Päästyään ylioppilaaksi hän meni lukemaan filosofiaa Helsingin yliopistoon. Maisterin paperit jäivät kuitenkin saamatta varojen puutteen vuoksi.

Kyyditsijät vaihtuivat. Uudet olivat puheliaita karjalaisia.

– Rajalleko asti? yksi kysyi luovuttajilta.

– Niin paketin kylessä lukkoo.

Tie kapeni ja muuttui kuoppaiseksi. Koroli yritti nukkua, mutta se ei onnistunut tärinän vuoksi.

Kuljettaja seisautti auton.

– Ilmanee kyyti riitti tähän soakka. Poikes autosta, kuljettaja käski.

Koroli jätettiin tielle. Auto jatkoi matkaa. Pian se palasi. Kuljettaja hidasti vauhtia.

– Elä jeä siihe sussiin syötäväks, kuljettaja huusi avatusta ovesta.

Auto häipyi tienmutkaan taakse.

Korppi raakkui. Tuuli humisi honkien latvoissa. Hän oli ypöyksin asumattomassa korvessa.

Koroli poistui tieltä. Hän löysi sammalteen ja painoi pään sille.

Vihtori Koroli heräsi huuhkajan huhuiluun. Oli tullut pimeä. Hän veti paidan pään yli ja jatkoi nukkumista.

Mutta nukkuminen ei onnistunut. Hän paleli niin että keho tärisi kuin horkassa.

Koroli nousi kävelemään. Pimeässä hän ei löytänyt takaisin tielle. Hän odottaisi auringon nousun ja ottaisi siitä suunnan länteen.

Hänellä ei ollut tulitikkuja, joilla sytyttää nuotio. Aamun valjetessa Koroli lähti kävelemään polkua pitkin länteen. Polku päättyi harmaan hirsitalon pihaan.

Koroli meni taloon. Pirtissä ei ollut ketään. Hän oli lähdössä pois, kun ison uunin takaa kuului käheä naisen ääni.

– Ken sie olet?

Vanha nainen tuli piisin takaa.

– Miten minä peäsen Lieksaan? Koroli kysyi.

– Polku viey Suomeh.

– Enkö minä ole Suomessa?

– Sie olet Repolassa. Aunuksessa.

Hän oli tullut huomaamattaan rajan yli.

– Suomesta tulou ylen äijän ristittyjä, eukko sanoi. – Suomessa eule hyvä. Tiällä on parempi.

– Onko sinulla antaa ruokaa? Koroli kysyi.

– En ellendä.

Akka ei suostunut antamaan ruokaa. Koroli tuli ulos. Hän lähti kävelemään polkua, jota pitkin oli tullut. Kaksi sotilasta tuli vastaan.

Toinen sotilas sanoi Korolille jotakin venäjäksi. Sotilas näki, että hän ei ymmärtänyt, ja vaihtoi kielen suomeksi:

– Onko sinulla rajapassi?

– Ei ou passia, Koroli vastasi.

Sotilas rupesi tähtäämään häntä kiväärillä:

– Ala kävellä eellä.

Koroli näki parhaaksi totella.

Polku haaraantui kahdeksi. Sotilas käski kulkea vasenta.

He tulivat pieneen kylään. Koroli vietiin yhteen taloista. Talossa ollut sotilas rupesi kuulustelemaan häntä kiellettyä, joka muistutti suomea mutta ei ollut suomea.

– Minä haluan takaisin Suomeen, Koroli ilmoitti. – Minä tulin vahingossa rajan yli.

Koroli vietiin ulos ja pantiin hevoskyytiin. Sotilas nousi rattaille vartijaksi.

Tie kulki vaaran laella. He tulivat isohkoon kylään.

Korolia kuulusteltiin taas, nyt suomeksi. Hän joutui kertomaan nimensä, osoitteensa, ammattinsa, perhesuhteet, saamansa koulutuksen, jopa puoluekannan.

– Olen Sosialistisen Työväenpuolueen jäsen.

– Saamme tarkistettua sen. Meillä on kanavat, kuulustelija sanoi. – Onko Teillä sukulaisia Neuvostoliitossa?

– Ei. Mitä näillä kaikilla minulta lypsetyillä tiijoilla on merkitystä? Haluan takaisin Suomeen. Lapualaiset kyyjihtivät minut rajalle, ja minä eksyin rajan yli.

Kuulustelun jälkeen Koroli pantiin putkanta-paiseen. Ovi pantiin säppiin ulkopuolelta.

Katonrajassa oli pieni räppänä. Korolille tuotiin ruokaa; lautasellinen kaalikeittoa. Hän nosti lusikalla kaalinlehtä. Lehden alta tuijotti silmäton muikku.

Putkassa oli aikaa miettiä. Miksi hän palaisi Suomeen? Kommunistina hänellä ei ollut siellä tulevaisuutta. Hän päätti muuttaa tarinaansa.

Koroli sanoi kuulustelijalle, ettei halunnut takaisin kapitalistimaahan, vaan tahtoi rakentaa kommunismia Neuvostoliitossa.

Epäuskoiselta näyttävä kuulustelija kirjoitti jotakin papereihinsa, nosti sitten katseen ja sanoi:

– Miksi Te muutitte kertomusta? Teitä tarvitaan Suomessa tekemään vallankumous. Tänne Te tulisitte valmiille.

Koroli ei uskonut korviaan.

– Me tiedämme, että kapitalistimaailma on kuolinkouristuksissa. Työttömät tulevat sieltä tänne hakemaan työtä, kuulustelija sanoi.

Koroli vietiin takaisin putkaan.

Viikon kuluttua Koroli haettiin putkasta ja pantiin kuorma-auton lavalle. Kiväärillä varustautunut vartija tuli seuraksi.

Kuljettaja oli pätkähullu ja ajoi mutkat suoriksi. Onneksi yhtään autoa ei tullut kapealla tiellä vastaan. Monen tunnin kuluttua he tulivat kaupunkiin. Vartija kertoi, että he olivat Petroskoissa.

Koroli suljettiin selliin, jossa oli monta vankia entuudestaan. Yksi tuli hypistelemään hänen paitaa. Miestä piti lyödä että se lopettaisi. Se ulvahti kuin rakkikoira ja meni pois.

Paljastui, että sellissä oli muitakin suomalaisia.

– Mää tulin tänne, koska en saanu’ Suomessa töitä, mies kertoi Korolille. – Täällä työtä on liikaakin, eikä siitä makseta palkkaa. Mikä sun ammattis on?

– Viittä vaille filosofian maisteri, Koroli löi leikiksi.

– Mikä sai maisterismiehen loikkaamaan? Täällä vain petetään.

– Miksi olet tiällä vankilassa? Koroli kysyi.

– Panivat vankilaan, kun pelasin korttia työmaalla, mies vastasi naama peruslukemilla.

– Lasket leikkiä.

– Ei kuulu tapoihin.

– Neuvostoliitto on oikeusvaltio. Tiällä ei rangaista ketään syyttä, Koroli sanoi.

– Niin sää luulet. Pakkotyä olottaa suakin.

Koroli päätti pysyä miehestä kaukana.

Sellin lattialla ei riittänyt makuusijaa jokaiselle. Piti nukkua vuorotellen.

Koroli muutti tarinaansa vielä kerran. Kun oikeus istui, tuomari kysyi tulkin välityksellä, miksi hän oli tullut Neuvostoliittoon. Hän vastasi, että hänet oli kyyditetty rajalle. Hän eksyi ja tuli vahingossa rajan yli. Hän halusi tulla palautetuksi Suomeen.

Tuomari katsoi silmiin ja kysyi, miksi hän muutti kertomustaan. Oliko hän tullut vakoilemaan?

Koroli närkästy:

– Minäkö vakkoelisin henkistä isänmoatani?

Tuomari kysyi, kuuluiko hän suojeluskuntaan?

– En toastuj kuulu siihe fasistijärjestö.

Korolille selvisi vasta istunnon jälkeen, että hänet oli tuomittu vuodeksi pakkotyöhön. Hän päätti valittaa rangaistuksesta, mutta vankitoverit

sanoivat, että se olisi turhaa, sillä oikeus ei ottaisi valitusta käsittelyyn.

Korolista alkoi tuntua, ettei Neuvostoliitto sittenkään ollut oikeusvaltio. Hänet siirrettiin vankikuljetuksessa isolle voimalaitostyömaalle. Voimala rakennettiin, koska Neuvostomaata sähköistettiin Leninin lupauksen mukaisesti. Työmaa oli valtava. Työntekijöitä oli tuhansia ja taas tuhansia. Heidät oli jaettu prikaateihin, joita vangeista valitut prikatiirit johtivat. Palkka oli mitätön – muutama kopeekka. Ruoka ja asunto olivat sentään ilmaisia, samoin työvaatteet – likainen toppatakki ja puhki kuluneet housut. Jalkineita oli liian vähän niin suurelle joukolle. Niitä käytettiinkin vuorotellen; työmies tuli työmaalta ja luovutti saappaat töihin lähtevälle. Alusvaatteet vaihdettiin joka toinen viikko. Ruoka oli luirua, mutta sitä ei voinut jättää syömättä, sillä muuta ei ollut edes ostettavissa. Vangit – niitä he tunsivat olevansa – asuivat parakissa ja nukkuivat puulavitsalla lituskaisen olkipatjan päällä. Vuodevaatteina oli vain ohut huopa. Tyynyä ei ollut. Työ oli ankarasti normitettua. Jos ei saanut tehtyä normia täyteen, pienennettiin ruoka-annosta. Alkoi kier-

re. Kun sai vähemmän ruokaa, voimat heikkenivät, eikä jaksanut täyttää normia, mistä seurasi ruoka-annoksen pienentäminen. Prikatiirit johtivat työtä sotilaallisin käskyin. Vapaus oli suhteellista. Jos pakeni työmaalta ja jäi kiinni, pahimassa tapauksessa sotilaat ampuivat. Ruumis pantiin portin pieleen varoitukseksi muille vapauden kaihoisille.

Ilmat kylmenivät syksyn alettua. Koroli sai säästettyä palkasta niin hyvin, että pystyi ostamaan tuulta pitävän pusakan. Mutta ilo jäi lyhyeksi – pusakka varastettiin. Hän ilmoitti varkauden miliisille, mutta miliisi ei pannut rikkaa riskiin etsiäkseen varkaan. Sanoi vain, että varkauksia tapahtui liian paljon miliisin voimavaroihin nähden.

Koroli otti Neuvostoliiton kansalaisuuden voidakseen liittyä Neuvostoliiton kommunistipuolueeseen. Hän kävi ahkerasti puolueen ohjaajan luennoilla. Yksi kuulija kysyi kerran ohjaajalta, mistä puutteelliset olot johtuivat. Ohjaaja sanoi sen olevan kapitalistien panettelua. Olot paranevat, kun kommunismi pääsee jylläämään koko voimallaan.

Korolin usko kommunismiin ei rapissut kovista kokemuksista huolimatta. Hänet hyväksyttiin Neuvostoliiton Kommunistipuolueen ehdokasjäseneksi. Hän liittyi myös Suomen Kommunistipuolueeseen ja ryhtyi innokkaasti toimimaan. Hänet nimitettiin lokakuun vallankumousjuhlan järjestelykomiteaan. Hän sai naiset ompelemaan punalippuja omista vaatteistaan.

Koroli katsoi, että kottikärryilijänä yliopistokoulutus meni hukkaan, ja pyysi päästä parempiin töihin. Hänet siirrettiin lukutuvan hoitajaksi. Lukutuvan hoitajan tehtävä oli levittää kommunismin aatetta massojen keskuuteen. Salaisena lisätehtävänä oli tarkkailla toverien oikeaoppisuutta.

Pakkotyöaika lähestyi loppua. Koroli sai lähettää yhden kirjeen vaimolle. Hän kirjoitti Amalialle, ettei elämä ollut Neuvostoliitossa ruusuilla tanssimista, mutta se parani koko ajan. Hän ehdotti, että Amalia tulisi hänen luokseen. Neuvostoliitossa sai töitä, päinvastoin kuin Kapitalisti-Suomessa. He voisivat asettua asumaan suuressa maassa mihin tahansa.

3.

Kirjeen lopussa Vihtori kysyi, oliko hänet muilutaneita rangaistu. Yksi muiluttajista oli Untila.

Amalia oli ollut epä tietoinen Vihtorin kohtalosta, kunnes mieheltä tuli kirje. Mies oli elossa. Valo palasi elämään.

Sen jälkeen kun Vihtori oli kyyditetty, Amalia muutti Ristiinaan vanhempiensa luokse, sillä elämä oli Lapualla muuttunut liian hurjaksi. Lapuan Lukko kyyditsi vasemmistolaisia pois kotoa, jopa rajan taakse, eikä kukaan noussut vastustamaan terroria. Hallituskin hyväksyi sen – ainakin katsoi läpi sormien. Ikävä kasvoi liian suureksi, hän lähtisi miehensä luokse. Muutto virallista tietä kestäisi liian kauan. Hän menisikin epävirallista tietä, maksoi mitä maksoi. Matka järjestyi puolueen avulla. Isä antoi matkarahat.

Amalia pakkasi matkalaukkunsa vaatteita ja muuta tarpeellista tavaraa niin paljon kuin jaksaisi kantaa. Hän hyvästeli isän, äidin ja sisarukset ja matkusti junassa Kotkaan. Hän vietti yön puistossa, sillä matkustajakotiin ei ollut ylimääräistä rahaa. Kesäyöt olivat onneksi lyhyitä. Kun aurin-

ko nousi taivaanrannassa, hän käveli Sopokkaan, jossa kalastajaveneen omistaja jo odotti.

Amalia kertoi nimensä. Veneenomistaja käski hänen mennä pressun alle piiloon.

Pressun alla alkoi jännittää.

– Emmekö voi jo lähteä, Amalia kysyi.

– Miä odotan vielä muita.

Muutkin tulivat pian: mies, nainen ja kaksi lasta.

Kuljettaja halusi maksun etukäteen. Amalialta menivät melkein kaikki rahat.

Kun perhekin tuli pressun alle, kuljettaja käynnisti moottorin.

Vene erkani rannasta. Lokit kirkuivat. Laivapilli huusi.

– Voitte tulla pois pressun alta, kuljettaja sanoi.

He pääsivät armeliaan merisumun levittämän vaipan suojassa merivartijoiden huomaamatta avomerelle. Meri tuoksui.

Perheen isä kertoi Amalialle joutuneensa työttömäksi, kun työpaikka oli mennyt konkurssiin.

– Neuvostoliitos työntekijöitä ei pistetä kilometritehtaal heti, ku pörssikurssit laskee, mies sanoi.

– Myö luotetaa, et Neuvostoliitto ottaa meijät vastaa, vaik meil ei oo maahantulolupaa, perheen äiti sanoi. – Raija alottaa koulunkäynnin Neuvostoliitos.

– Miä en halua muuttaa Neuvostoliittoa, tyttö sanoi.

– Halluutha siä, lapsikulta. Sie saat käyvä siel kouluu nii pitkäl ku tahot.

Amaliakin kertoi itsestään:

– Mie mänen miehei luokse.

– Mitä hää tekee työksee?

– Hää tekköö puoluettyötä. Hää männee opiskelemmaa Leningrati vähemmistökansoje yliopistoo.

Rannikko häipyi näkyvistä. Aallot pärskivät veneen laidan yli. Amalialle tuli huono olo.

– Jos tullee oksennus, oksentakkaa laijan yli, veneenomistaja sanoi.

Kuljettaja sanoi, että he lähestyivät Neuvostoliiton alueveettä.

Amaliaa alkoi jännittää.

– Miä en voi tulla pitemmäl, veneenomitaja sanoi ja osoitti kädellä veneen perässä keikkuvaa venettä. – Työ jatkatte tuolla.

– Nyt miä ymmärrän, miks tää matka makso nii paljo. Myö ostettii soutuvene, perheen isä totesi.

– Mahutaako myö siihe? perheen äiti epäili.

Amaliaa pelotti astua keikkuvaan venoseen. Perheen isä auttoi kädestä hänet tuhdolle istumaan.

– Nämä varmaan kuuluvat hintaan, mies sanoi ja tarttui airoihin.

Kalastajavene kääntyi takaisin ja katosi vähitellen aaltoihiin. Soutuvene keikkui. Amalian kasvoille pirskontti suolavettä.

– Akat airoih, perheen isä lopetti soutamisen.

– Rakko soutajan käes ja rupi istujan persees, perheen äiti tarttui airoihin.

Tuli Amalian vuoro soutaa. Hän ei ollut fyysisesti kovin vahva ja väsyi pian. Mies tarttui airoihin.

– Tuolla on joku laiva, poika osoitti kädellä. Tosiaan. Etäällä näkyi laiva.

Harmaa laiva lähestyi keula vaahdoten. Sen kannella oli tykki, joka oli suunnattu heihin.

Matruusit huutelivat venäjäksi ja heittivät heille köyden pään. Perheen isä tarttui köyteen ja veti veneen sota-aluksen kylkeen. Kannelta laskettiin köysitikkaat.

Amalia pelkäsi kuolemakseen putoavansa mereen kavutessaan köysitikkaita.

Matruusit antoivat lapsille lämmitettyä maitoa.

Sotalaiva ajoi pienen kylän laituriin. Amalia ja perhe vietiin yhteen taloista.

Perheen isä vietiin huoneeseen. Mies tuotiin takaisin pitkän ajan kuluttua. Perheen äiti vietiin huoneeseen.

Perheen isä kertoi Amalialle, että häntä oli kuulusteltu huoneessa.

Perheen äiti tuotiin huoneesta. Amalia vietiin huoneeseen. Vartija pani hänet istumaan tuolille pöydän eteen, jonka takana istui sotilaspukuinen mies.

Mies puhui kummaa kieltä.

– Tulitteko Soomest vai Virost?

– Suomesta.

– Miksi tulitte?

Amalia ojensi kirjeen, jossa Vihtori pyysi hänet luokseen. Kuulustelija vain vilkaisi sitä.

Kuulustelija kysyi monta kertaa, miksi hän oli tullut. Amalia vastasi joka kerta tullessaan miehensä luokse.

– Kuulutteko Lotta Svärd-järjestöön? kuulustelija kysyi.

– En.

Amalia joutui antamaan henkilötietonsa. Kuulustelun päätyttyä hänet vietiin muiden luokse. Heidät vietiin ulos ja pantiin kuorma-auton umpilavalle. Koppiin tuli kiväärillä aseistautunut vartija. Auto lähti jonnekin.

Kyyti tuli epämukava. Auto heittelehti puolelta toiselle kuoppaisella tiellä. Parin tunnin kuluttua kopin ovesta alkoi näkyä kerrostaloja. Perheen isä arveli heidän tulevan Leningradiin.

Auto pysähtyi. Vartija käski heidät ulos.

Punatiilirakennuksen ikkunoissa oli rautaristikot.

Perheen isä vietiin jonnekin. Amalia ja perheen äiti sekä lapset suljettiin selliin, jossa oli kymmeniä naisia.

– Miks siekii jouvuit tänne? nainen kysyi Amalialta.

– Mie peäsen varmaan pian pois, Amalia vastasi ja alkoi itkeä. Kukaan ei tullut lohduttamaan.

Ruoka oli joka päivä samaa turskakeittoa. Amalia söi kuitenkin kaiken. Vangit vaihtuivat sellissä tiuhaan tahtiin. Pois vietyä ei tuotu enää takaisin. Kukaan ei tiennyt, mihin ne vietiin.

Amalialla alkoivat kuukautiset. Veri juoksi pitkin kinttuja, mutta pesulle ei päässyt. Hän huomasi kauhukseen, että häneen pesiytyi täitä. Hän vaati päästä pesulle, mutta vartijat eivät lotkauttaneet korvaansa. Hän alkoi itkeä hysteerisesti.

Amalia pääsi lopulta oikeuden eteen. Oikeus istui venäjäksi, joten hän jäi tietämättömäksi sen päätöksestä.

Vartija puhui suomea ja kertoi Amalialle, että hän pääsisi miehensä luokse.

Amalia itki onnesta.

Tuomion saaneet koottiin kuorma-auton umpilavalle. Jotkut itkivät hiljaa.

Heidät kuljetettiin rautatieasemalle. Vartija antoi Amalialle matkalipun, joka edellytti paikkaa makuuvaunuhytissä.

Hytissä oli mies, joka puhui sekä venäjää että käsillä. Käsimerkeistä Amalia ymmärsi, että mies halusi alapetin. Se olikin liian lihava päästäkseen yläpetille.

Mies kaivoi salkusta votkapullon ja otti siitä pitkän siivun.

– Murmansk? mies kysyi.

– Njet. Kontupohja.

Keskustelua ei syntynyt, sillä heillä ei ollut yhteistä kieltä. Amaliasta oli vastenmielistä riisuutua vieraan miehen nähden. Hän odotti, että mies meni vuoteeseen ja käänsi selän, ennen kuin rupesi riisumaan.

Amalia ei päässyt yläpetille. Mies joutui autamaan hänet sinne työntämällä pyllystä.

Kohta ”sika” kuorsasi kuin leijona, mutta Amalia ei saanut unenpäästä kiinni. Hän haaveili miehensä tapaamisesta. Kiskot kolkkasivat unetavasti. Hänkin nukahti.

Amalia heräsi, kun juna kulki pitkällä sillalla – sen voi päätellä kiskojen kolkkeesta. Hän nukahti heti uudestaan. Kun hän heräsi seuraavan kerran, juna seiso. Hän nousi vuoteesta ja veti ikkuna-verhon syrjään. Hirsirakennuksen seinässä luki myös suomalaisilla kirjaimilla Petroskoi. Saisi vielä nukkua.

Matka jatkui. Parin tunnin kuluttua junailija ilmoitti, että he saapuivat Kontupohjaan.

Miliisi haki Amalian junasta.

Naiset pantiin asemalaiturilla jonoon. Jono käskettiin liikkeelle.

Kaikilla vastaantulijoilla oli alakuloinen ilme kasvoilla. Jokaisen vaatteet olivat resuiset. Yhdellä ukolla oli tuohivirsut jalassa.

Ohi ajanut auto roiskautti rapaa Amalian päälle.

He tulivat jättiläiskokoiselle rakennustyömaalle. Parakista tullut mies alkoi huutaa nimiä paperista. Nimen omistaja sai paperilapun, jossa oli tulevan asunnon osoite. Amaliakin sai omansa ja lähti etsimään osoitetta.

Asunto oli uutuuttaan huutavassa puuparakissa. Amalia avasi oven saamallaan avaimella ja meni sisälle.

Huone oli tuskin kymmenen neliötä. Kalusteina oli kaksi laverisänkyä sekä pöytä ja kaksi tuolia.

Amialialta pääsi itku.

Joku tuli.

– Vihtori, Amalia kapsahti miehensä kaulaan.

– Minä otin rokulia kesken työpäivän, kun kuulin, että sinä olit tulna, Vihtori kertoi. – Keitetään tsajut. Minä ostin meille pullat.

– Missä on keittiö?

– Ottija tuota. Minäpä näytän.

Keittiö oli käytävän päässä.

– Tuo kattila on minun, Vihtori sanoi.

Amalia pani teeveden kiehumaan.

– Tuleppa tänne, että soan oikein puristoo, Vihtori sanoi.

He halasivat kauan.

Veden kiehuttua Vihtori vei kattilan huoneeseen. Vihtori sanoi joutuvansa jakamaan huoneen toisen miehen kanssa.

– Nyt se soapi muuttaa muualle.

– Kylläpä sinulla on likajset ja kuluneet vuatteet, Amalia sanoi.

– Tiällä on vielä pientä puutetta kulutustavaeroesta, mutta se korjaantuupi toesen viisivuotis-suunnitelman aekana. Neuvostoliitossa on asetettu suurteollisuuden rakentamine etusijale. Tiällä Kontupohjassa rakennettaa mualiman suurinta paperitehasta. Maata modernisoijaa viisivuotis-suunnitelmin. Neuvostoliitto ohittaa elintasossa Amerikan. Mualimalle osotetaan kommunismin paremmuus kapitalismiin nähän.

– Siä uskot kommunismiin kuin pukki suurii sarviise, Amalia naurahti hieman surullisesti.

Vihtori joutui lähtemään takaisin työmaalle, sillä rokuliin jäämisestä voi seurata ankara rangaistus. Miehen mentyä Amalia rupesi suunnittelemaan huoneen sisustamista. Hän oli niin onnellinen miehensä näkemisestä, että kurjuus unohtui.

4.

Hallitus antoi ehdotuksen laiksi, jolla kiellettäisiin kommunistien toiminta, mutta eduskunta

hylkäsi sen. Presidentti hajotti eduskunnan. Kommunisteilta kiellettiin asettuminen ehdokkaaksi vaaleissa. Eduskuntaan tuli täpärä oikeistoemmistö. Se hyväksyi kommunistilait.

Untila nosti puhelimen luurin ja käski yhdistää Ala-Larvaan.

Kuului krohinaa.

– Haloo

– Ala-Larvassa.

– Joko kuulit Ohkolan työväentalon tapahtumista? Untila melkein huusi.

– Kuulin jotakin.

– Marxilaane juutalaane sai hallituksen luvalla levittää sosialismin ilosanomaa. Isänmaalliset miehet saivat estettyä sen poliisien väliintulosta huolimatta mutta joutuuvat vetäytymään Mäntsälän kirkolle. Mäntsälässä tarvitaan apuvoimia. Pane sana kiertämähän, notta kokoonnutahan suojeluskuntatalolle. Suojeluskuntapuku ja ase. Rautaasannos föllyhyn.

Hälytettyään kylän suojeluskuntalaiset Untila sanoi Riitalle olevansa poissa muutaman päivän.

Suojeluskuntatalolle ensimmäiset olivat jo saapuneet. Henki oli se, että marxilaisuus tuhoitaisiin viimeistä piirtoa myöten.

– Kattotahan, onko niiren veri yhtä punaasta ku niiren pairat, Ala-Larva uhoi.

He nousivat etelään menevään junaan. Muut matkustajat katsoivat heitä hieman peloissaan.

– Mennähän hirvimetälle, Erkkilä selvitti.

”Varpuset” kaivettiin esiin, mutta ne lensivät piiloon, kun konduktööri tuli vaunuun.

– Mänttälähän, Untila ilmoitti junailijalle. – Eikä poiketa matkalla.

– Rata ei kulje Mäntsälän kautta, konduktööri sanoi.

– No, Hyvinkäälle sitten.

– Olekko hallituksen vai Lapuan miehiä? Erkkilä kysyi junailijalta.

Junailija naurahti väkinäisesti.

Junailijan mentyä seuraavaan vaununostoon Erkkilä sanoi:

– Hallituksen miehiä. Niska punootti ku kukon helтта.

– Heikko hallitus on erotettava. Se tahtoo kielittää tasavallan suojeluslain nojalla oikeiston puu-

hastelun, niin ku se sanoo, Untila sanoi. – Maahan on saatava hallitus, joka ei paina vapaussoran muistua lokahan.

Joukkoon liittyi lisää miehiä Seinäjoella. Yhdellä oli matkalaukussa reservinupseerin asepuke viikattuna.

Joukko poistui junasta Hyvinkäällä ja jatkoi jalkapatikassa Mäntsälän kirkolle liittyäkseen siellä karkijoukkoihin.

Suojeluskuntatalon nurkalla oli kuularuisku asemassa.

– Atteekista ei annettu enää pirtua resetillä, humalainen selvitti.

Riihimäeltä operoiva Lapuan Liikkeen johto ilmoitti, ettei se pysty hillitsemään joukkoja, ja antoi hallitukselle uhkavaatimuksen erota. Hallitus määräsi tasavallan suojelulain nojalla sotaväen palauttamaan järjestyksen maahan.

Sotaväki sulki Mäntsälän kirkolle vievät tiet. Puolustusministeri vaati radiopuheessa lopettamaan kapinan.

Nimismies tuli Mäntsälän suojeluskuntatalolle ilmoittamaan, että tasavallan suojelulaki oli astunut voimaan.

– Vain johtajat ja yllyttäjät pidätetään. Rivimiehet päästetään kotiin, nimismies ilmoitti.

Nimismiehelle muistutettiin, että laki oli alun perin säädetty kommunisteja varten.

– Sitä sovelletaan nyt, nimismies ilmoitti.

– Me emme kapinoi. Me annamme hallitukselle toimintaohjeita.

– Ei ruveta vuodattamaan veljesverta, nimismies sanoi.

– Silppaa kravattiin!

– Lähetään kamarille tekemään kuulustelupöytäkirjat, nimismies kiihtyi.

Tilanne näytti muuttuvan mekkalaksi. Virkavalta poistui paikalta.

Kapinan johtajiin kuuluva Vihtori Kosola tuli Mäntsälään luomaan taisteluhenkä joukkoihin. Suojeluskuntatalolla valmistauduttiin kuuntelemaan presidentti Svinhufvudin, jota pidettiin omana miehenä, radiopuhe.

Radio väännettiin niin kovalle kuin mahdollista. Radiosta kuului römeä ääni.

Svinhufvud sanoi, että oli aina taistellut laillisuuden puolella. Hän ei tulisi sallimaan, että laki poljetaan jalkoihin. Svinhufvud kehotti lopettamaan kapinan ja miehiä palaamaan kotiin.

Pettymys oli käsin kosketeltavaa.

– Se käski palata kotoosiin askareihin. Pilkkasiko se meitä?

– Ukko-Pekasta tuli Akka-Pekka.

– Ostethan sille hameskangas.

Parin päivän päästä kapinalliset antautuivat. Yksi sanoi pidättäjille, että he olivat tulleet syömään eväitä. Rivimiehet päästettiin menemään vapaasti, kuten oli luvattu, mutta johtajat vietiin poliisisaatossa pikkuautoissa Helsinkiin.

Poliisit tulivat viikolla Untilaan.

– Minä jourun pirättämähän sinut, tuttu poliisi sanoi Untilalle.

– Minkä tähären?

– Sinä olet soittanu puhelimella miehiä kokohon.

– Saatana, pane vaan rautoihin, Untila ojensi ranteet.

Untila vietiin rautatieasemalle ja suljettiin vankivaunuun.

– Minua on ennenkin kuljetettu vankivaunus. Silloin sen tekivät santarmit, hän ei voinut olla sanomatta poliiseille.

Untila vietiin Turkuun ja pantiin Kakolan tutkintavankilaan. Aika kului sellissä hitaasti. Tutkinnalla ei tuntunut olevan kiirettä. Sellitoveri vaihtui tiuhaan tahtiin.

Riitta tuli loppukevällä tapaamaan Juhoa. He saivat keskustella tiheäsilmaisen rautaverkon läpi vartijan valvonnan alla.

– Pijetäänkö täällä hyvin? Riitta kysyi.

Untila vilkaisi vartijaa ja sanoi:

– Tämä on kuritushuone.

Riitta kertoi, että hänen molemmat veljet oli vangittu.

– Minkä tähären?

– He menivät muijen mukana juna-asemalle estämään Ruuttusee isännää viemisen Ouluun vankilaan. Ruuttunee ei ollut totellut, kun eläinlääkäri määräsi hänee hevosen lopetettavaksi näi-

vetystaavii takia, ja hänelle määrättiin sakkua, jota hän ei maksanut. Hänelle tuomittiin vankeutta. Sotaväkeä tuli Oulusta hakemaa hänet.

– Jumalauta, ei anneta hankkia elantua omalla hevosella, Untila kiivastui ja nousi seisomaan. – Maahan on saatava diktaattori, joka panee asiat järjestykshen. Ainua ehrokas virkahan on Kosola, joka istuu täällä Kakolas. Kommunistit saavat riekkua, vaikka niiren toiminta kiellettiin lailla.

– Ei saa nousta, vartija sanoi.

Untila istuutui.

– Valta on annettava suoraan kansalle ja puolueet on lakkautettava, Untila sanoi hiljaisemmalta äänellä.

– Sinulta tulee taas vaahtua suusta, Riitta sanoi.

Untila pyyhki suupielet kämmenselällä.

Riitta kertoi toisenkin huonon uutisen; osuuskassan hoitaja oli määrännyt Untilan tilan pakko-huutokaupattavaksi velan panttina.

– Minua tarvitahan kotona hankkimas rahat velan maksuhun, mutta hallitus pitää minua vanhina. Pyyrä isältäsi lainaa, muuten hänenkin tila menöö vasaran alle, koska hän on taannu meirän

velkoja. Hän voi myyrä mettää, vaikka puun hinta on nyt alhaanen, kun ryssä polkee hintoja. Kysy osuuskassan hoitajalta, onko lyhennyksien maksamista mahrollista lykätä ja maksaa vain korot, Juho ohjeisti Riittaa. – Vasta viimeesenä keinona myy lehmät. Maata älä myy. Tila on ollu’ suvun hallus kaksisataa vuotta.

Riitta lupasi tehdä niin. Vartija ilmoitti, että aika oli lopussa.

– Helvetin helvetti. Suomen Pankki nostaa korkua, vaikka täs tilantehes sitä pitääsi laskia, Untila noitui.

Vartija vei Riitan pois. Untila palautettiin seliin.

Oikeus istui ja totesi, ettei voitu nostaa syytettä Untilaa vastaan. Hän pääsi pois vankilasta.

Sana kiiri edellä Lapualle. Rautatieasemalla oli joukko ystäviä vastassa. Untila kukitettiin ja hänelle pidettiin puhe. Puhuja kutsui häntä isänmaan sankariksi. Untila sanoi vastauspuheessaan, että vuonna kuusitoista hänet olivat panneet linnan ryssät, nyt sen tekivät maanmiehet.

– Teit niin tai näin, aina väärin päin, Erkkilä totesi.

Toteamus sai aikaan hyväntahtoisen naurunremakan.

5.

– Kuuntele tätä, Jalmari Lindman huusi sitting-roomista Allille kitseniin.

– No, Alli vastasi.

– Täsä on jotakim meil. Amerikasta värvätään työvoimaa Neuvostoliittoon toteuttamaan toista viisivuotissuunnitelmaa.

Lindman laski sanomalehden polville. Amerikassa ei mennyt enää hyvin. Hänkin oli joutunut työttömäksi, kun kuperikaivos oli suljettu. Kairoksen omistaja vetosi maailmassa vallitsevaan talouslamaan. Kapitalismi oli näyttänyt huonot puolensa, kun omistajat menettivät Wall Streetin pörssiromahduksessa omaisuutensa yhdessä yössä. Upporikkaat hankkivat omaisuutensa pian takaisin, mutta vähemmän varakkaat joutuivat velkavankeuteen. Eniten kärsivät työläiset. Mil-

joonat joutuivat työttömiksi. Sadat tuhannet etsivät työtä matkustaen junien katoilla ympäri Amerikkaa. Hän ei perheellisenä voinut lähteä hoopolemaan. Talostakin oli vielä yli puolet maksamatta. Taloa ei saanut myydyksikään, sillä tälläkin paikkakunnalla oli myynnissä satoja samanlaisia. Kukaan ei halunnut sijoittaa kiinteistöihin, joiden arvo laski koko ajan.

Lindman lähti viikolla kuuntelemaan, mitä värvääjällä oli kerrottavaa. Työväenhaali täyttyi sadoista asiasta kiinnostuneista.

Värvääjä maalasi Neuvostoliitosta paraatiinomaisen kuvan; Neuvostoliitto oli työläisten oma valtio, jossa vallitsi oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. Kommunismissa ei tunnettu lamaa eikä työttömyyttä. Jokainen teki työtä kykyjensä ja sai palkkaa tarpeittensa mukaan. Työläiset asuivat valtion asunnoissa, joissa oli halpa vuokra. Terveystenhoito on ilmaista. Voi opiskella stipendillä iltakouluissa. Lomille pääsi etelän sanatorioihin.

Värvääjä kertoi, että Neuvosto-Karjalaan haluttiin amerikansuomalaisia vahvistamaan suomenkieltä, joka oli alueen virallinen kieli venäjän

ohella. Alue sijaitsi Suomen vieressä. Luonto oli samanlaista kuin Suomessa.

Tilaisuus päätettiin yhdessä laulettuun Kansainväliseen. Tunnelma nousi kattoon. Ensimmäiset ilmoittautuivat siltä istumalta lähtemään rakentamaan kommunismia.

Palattuaan kotiin Lindman ehdotti Allille, että he muuttaisivat Neuvostoliittoon. Mutta Alli ei innostunut.

Lindman joutui käyttämään kaiken suostuttelutaitonsa vaimon taivuttamiseksi. Hän kertoi Karjalan sinisistä järvistä ja vihreistä metsistä.

– Mää rakennan meil talon järven ranta, hän lupasi.

– Entä lasten koulunkäynti? He eivät ossa venäjä.

– Karjalas on suomenkielissi koului. Assia’ hoituva’ suomenkielel. Siel ei ol pakko puhu englantti, mitä sää niin pali inhot.

Allikin suostui lähtemään. Talo pantiin myyntiin. Hintaa piti huostaa paljon, ennen kuin se meni kaupaksi. Loppuvelka saatiin kuitenkin

maksettua. Lindman iloitsi, kun pääsi koronkiskurin kynsistä.

Velan maksamisen jälkeen rahaa jäi ylikin. Lindman osti työkaluja, joista Neuvostoliitossa oli puutetta: kirveen, puukkosahan ja vasaran.

Alli ihmetteli, miksi matkaohjeissa kehoitettiin ottamaan vaatetta mukaan kahden vuoden tarve:

– Eik siel voi osta vaatei kaupast?

– Kulutustavaroiden saamises voi olla pieni puutei, kosk suurteollisuuden rakentamine on asetettu viisivuotissuunnitelmas etusijal, Lindman kertoi.

Matkaliput tulivat postitse. Matkakuume nousi Lindmaneilla.

Lähtöpäivä koitti viimein. Lindmanit hyvästelivät naapurit.

– Tervetuloa peräs, Lindman toivotti.

Neuvostoliittoon muuttajat kokoontuivat rautatieasemalla. Suurin muuttoaalto oli jo ohi, silti lähdössä oli monta perhettä. Tuhansia oli jo mennyt Neuvostoliittoon, eikä takaisin tulleista ollut kuultu.

Maastamuuttajat matkustivat junassa Kanadan itärannikolle ja astuivat Halifaxissa valtameri-

höyryyn. Laivassa matkustavat miljonäärit katsoivat kummissaan heitä, punaisia nauhoja heiluttavia ja kommunistisia iskulauseita huutelevia internationalisteja.

Lindmanit seurasivat kannella laivan irtoamista laiturista. Viimeinenkin paksu manillaköysi irrotettiin.

Irma pani sormet korviin, kun laivapilli huusi.

– Kapitalistimaailma jää taakse. Ei tule ikävä, Lindman sanoi.

”Uusi manner” häipyi vähitellen horisonttiin. Viimeinenkin jättiläislokki jäi vanavedestä. Meri velloi joka puolella.

Aallot kasvoivat talonkorkuisiksi, mutta iso laiva kynti merta keinuen vain vähän.

Irma ja Rikhard valittivat isälle tekemisen puutetta

– Tutkita laiva, Lindman ehdotti.

Miljonäärien puolella sisustus oli pröystäilevää, suorastaan irvokasta alastomia naisia esittävine patsaineen.

Viimein rannikko näkyi horisontissa. Lindman oli lasten kanssa kannella. Skotlannin kalliot näyttivät harmailta.

– Kumpi on parempi, Eurooppa vai Amerikka? Rikhard kysyi.

– Eurooppa ilman muuta, Lindman vastasi.

– Miks?

– Europas on sivistyst ja kultturi.

– Amerikka on parempi, Rikhard sanoi.

– Miks? Irma kysyi.

– Kosk mää olen syntyny’ siel.

Kierrettyään Brittein saaret laiva tuli Pohjanmerelle. Täällä keinutti jopa enemmän kuin Atlantilla.

Tanskan ja Norjan välisessä salmessa näkyi yhtä aikaa monta purjelaivaa.

– Kymmenen, Rikhard laski.

– Mihe maaha me mene ens? Irma kysyi isältä.

– Ruotsiin.

– Kuuluk Ruotsi Neuvostoliitto? Rikhard kysyi.

– Ei.

– Miks me sit mennä Ruotsi? Rikhard kysyi.

– Me matkustamme Ruotsin läpi junas ja jatkamme Tukholmast laival Leningradi.

– Onk se isompi ku tämä laiva? Rikhard kysyi.

– Pienempi, Lindman vastasi.

Neuvostoliittoon muuttajat kuljetettiin Göteborgin satamasta linja-autoissa kaupungin läpi rautatieasemalle, josta matka jatkui junalla.

Ruotsi näytti vauraalta.

– Meille näytetään vaan paraatipuoli. Köyhyys lymyää työläiskortteleissa, isomahainen mies sanoi.

Tukholmassa Neuvostoliittoon menijät astuivat matkustajalaivaan, jonka savupiipussa oli sirppi ja vasara-tunnus.

Yhden matkustajan Amerikasta ostama henkilöauto nostettiin nosturilla laivan kannelle.

Tukholman saaristo oli silmiä hivelevän kaunis. Heille vilkutettiin pitsihuviloilta. He vilkuttivat takaisin.

Laiva ylitti avomeren ja saapui Ahvenanmaalle. Se pysähtyi lyhyeksi ajaksi viehättävässä Maarianhaminassa.

– Ollan jo Suomes, Lindman kertoi lapsille.

Lähdettyään Maarianhaminasta laiva ylitti Kihdin. Turun saaristo oli vielä Tukholman saaristoakin kauniimpi, mutta päinvastoin kuin Ruotsissa, rannat olivat lähes rakentamattomia. Huviloita alkoi näkyä vasta Hirvensalon ja Ruissalon välisessä salmessa. Ne eivät olleet yhtä komeita kuin Ruotsissa.

Allia alkoi jännittää, oliko isä vastassa satamassa. Hän oli ilmoittanut isälle laivan tuloajan.

Jyhkeä linna seiso paikallaan, kuten oli seissyt jo vuosisatoja. Aurajoen yläjuoksulla näkyi Tuomiokirkon mahtava torni.

Allin poskille valuivat kyyneleet.

– Miksi äiti itkee? Irma kysyi.

– Mää en voi sil mittä. Mää olen syntyny' tääl.

Kun laiva ajoi laituriin linnan viereen, Alli näki isän laiturilla vastassa olijoiden joukossa.

– Isä. Täällä!

Isä vilkutti takaisin. Mandikin oli tullut.

– Terve, appiukko! Jalmari huusi.

– Täsä ovat Irma ja Rikhard! Alli esitteli lapset.

Tullimiehet hätistelivät laiturilla olijat kauemmaksi.

– Valkosusil on entiset tavat, joku totesi.

– Eläköön Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto!

Joku aloitti ”Kansainvälisen”.

Laiva jatkoi Turusta kahden tunnin kuluttua. Alli vilkutti kauan makasiinin nurkalla seisoville isälle ja Mandille.

Kierrettyään Hankoniemen laiva tuli Suomenlahdelle. Isä ja Rikhard olivat kannella.

– Miks me ei Suome? Rikhard kysyi.

– Meitä ei haluta sinne.

Poika meni mietteliääksi.

– Onk Suomes lahtarei? Rikhard kysyi.

– Lujas onki.

– Onk Neuvostoliitos lahtarei?

– Ei.

– Kumpi on parempi Neuvostoliitto vai Suomi.

– Neuvostoliitos on kommunismi. Suomes on kapitalismi?

– Kumpi on parempi, kommunismi vai kapitalismi?

– Kommunismi.

– Miks?

– Kommunismis ei ol riisto.

– Mikä on riisto?

– See on sitä, et...et kapitalisti repi työntekijän selkänahast.

– Onk Amerikas riisto?

– Siel sitä vast onki.

– Miksei Neuvostoliitos ol riisto?

– Koska siel...Kaikke sää kyselit. Neuvostoliitos työläiset omistavat tehtat ja pankit.

– Mis muis mais on riisto?

– Mennä sisäl. Tääl palele.

Lahden pohjukassa näkyivät kullatut kupolit. Lindmanin vieressä seisova mies sanoi, ettei ollut nähnyt koskaan niin kaunista kaupunkia kuin Leningrad.

Tunnin kuluttua laiva ajoi laituriin. Matkustajat kävelivät laskusiltaa pitkin maihin. Viranomaiset luetteloiivat jokaisen, minkä jälkeen oli erittäin tarkka tullitarkastus. Aseet otettiin pois puukotkin. Saha ja kirvestä ei luokiteltu aseiksi.

Dollarit täytyi luovuttaa, mutta niistä annettiin kuitti.

Isomahainen mies kertoi Lindmanille, että kommunismissa luovuttaisiin rahasta kokonaan.

Auton Amerikasta tuonut mies joutui luovuttamaan auton valtiolle. Miestä lohdutettiin, ettei Venäjällä ollut maanteitäkään, joita pitkin ajaa.

Maahanmuuttajat kuljetettiin kuorma-autojen lavoilla hotelliin.

– Tääl on Amerikka verrattuna vähän autoi, Alli havainnoi.

Ihmisillä oli huonot vaatteet. Kerjäläisiä näkyi paljon.

Heidät majoitettiin parhaat päivänsä nähneeseen hotelliin. Majoituttuaan Lindmanit lähtivät ruokailemaan hotellin kanttiiniin.

– Näik sää ne pitkäsarvise? Alli kysyi Jalmarilta.

– Torakat vai? Ne ei ol vaaralissi.

Ruoka-annoksen sai hakea tiskiltä. Ruokana oli turskakeittoa.

Rikhard ja Irma ilmoittivat, etteivät syö pahanhajuista keittoa.

– Syö, syö, syksyllä tapetaan, pöydän toisella puolella istuva mies tokaisi.

– Mitähän toikin tarkotti? Alli sanoi.

Lapset kieltäytyivät loppuun saakka syömästä. Lindmanin täytyi hakea molemmille suklaapatukat.

Suklaakaan ei kelvannut. Se näyttikin eltaantuneelta.

Seuraavana päivänä oli tiedotustilaisuus Amerikasta tulijoille.

Kuultiin, että ensimmäinen viisivuotissuunnitelma oli toteututettu vajaassa neljässä vuodessa. Toinen oli alkanut hyvin. Kommunismi tarvitsi rakentajia. He olivat kovasti tervetulleita.

Maahanmuuttajat jaettiin ryhmiin sen mukaan, minnepäin Neuvostoliittoa kukin halusi. Useimmat valitsivat lauhkean mustan mullan alueen, mutta Lindmania veti enemmän puoleensa Karjalan vihreät metsät, siniset järvet ja valkoinen hanki.

Virkailija toi Lindmanit rautatieasemalle ja pani heidät Muurmanskin yöpikajunaan. Junan lähdettyä he rupesivat heti nukkumaan.

Lindman heräsi, kun konduktööri ilmoitti, että saavuttiin Petroskoihin. Hän herätti muut.

Asemalla vastassa olleet virkailijat kokosivat tulijat yhteen ja lähtivät viemään heidät majoipaikkaan.

Jalkakäytävät olivat lankuista, ja talot harmaita hirsistä.

Lindmanit joutuivat jakamaan pikkuruinen huoneen toisen perheen kanssa. Perheen mies kertoi kuulleensa, että Etelä-Venäjällä vallitsi nälänhätä.

– Siellä syödään ihmislihaa, mies tiesi.

Alli kauhistui.

Kuorma-auto haki Lindmanit aamulla. Avolavalle tuli muitakin.

Irmalle tuli matkalla huono olo. Kuljettuaan huonokuntoista ja mutkaista maantietä pari tuntia kuorma-auto tuli parakkikylään.

Puuparakista tullut mies esitteli itsensä Korhoseksi.

– Minä olen tämän työmaan kymppi eli brigadiiri. Työkö olette Lintmanneja?

– Kyllä.

– Ja työkö Tahvanaesija?

– Kyllä ollaan.

Korhonen veti rukseja papereihinsa.

– Jaaha, kahtotaampa teille asunnot.

He lähtivät Korhosen perässä.

– Nämä talot rakennettiin teitä Amerikasta tulijoeta varten, Korhonen kertoi.

He menivät uutuuttaan huutavaan parakkiin. Korhonen avasi yhden käytävällä olevista ovista:

– Huoneet ovat samankokkoisia ja valamiiksi kalustettuja.

Huone oli hädin tuskin kymmenen neliötä. Siinä oli neljä puulaveria sekä pöytä ja kolme jakkaraa.

– Otatteko tämän? Korhonen kysyi.

– Eikö ole isompaa? Lindman kysyi vastaan.

– Voitte saada sellaisen myöhemmin.

– Mikä tuo luukku tuol katonrajas on? Alli ihmetteli.

– Tuoko räppänä? Siitä tulloo kesällä viilettä ilimoo ja talavella lämmintä. Keskuslämmitysruuni on ihan vieressä.

– Minä haluan huoneen keskuslämmitysruunin vierestä, Alli ilmoitti.

Tahvanaiset valitsivat huoneen käytävän päästä.

– Jaaha, käyväämpä kahtomassa taloustilat, Korhonen sanoi.

Keittiö oli parakin keskellä.

– Keittiö on yhteinen, mutta jokkaesella on oma kuappi huushollitavaroeta varten, Korhonen esitteli.

Alli valitsi kaapin läheltä hellaa.

– Jaaha, männäämpä kahtomma hotelli helepotusta.

He tulivat ulos ja lähtivät kulkemaan polkua pitkin.

– Hotelli helepotus on ihmispololle tärke paikka, Korhonen vitsaili ja veti lautaoven auki.

Sisältä tuoksahti.

– Reikiä on ku kartanon hyyskässä. Löyttyy sopiva jokkaeselle koolle, Korhonen esitteli.

Reiät pienuvivät vasemmalta oikealle.

– Hyyskässä keisarittii istuvat totisina. Mikäs sen somempoo, ku istua teällä ja kuunnella linnunlaulluu, Korhonen sanoi. – Tyhyjennysvuoro ossuu kohalle vain kerran vuojessa.

He lähtivät takaisin asuinparakille.

– Tuonne rakennetaan sauna ja pesutupa. Siiehe asti, kunnes ne valamistuvat, voitte käyttää tuossa nuapurissa olovia. Asettukaahan taloksi. Miehet voevat tulla huomenna uamusella ilimotautummaa minulle toemistoon. Minä juan teille normit.

Korhosen mentyä Rikhard kysyi isältä:

– Mikä on normi?

– En mä tiedä. Ehkä se selviää.

Asunnossa Alli alkoi itkeä vuolaasti.

– Mää en anna tätä sul ikinä antteks, Alli sanoi.

Lindman ryhtyi rakentamaan asuinparakkeja tulijoille, joista enää vain muutama oli amerikan- tai kanadansuomalainen. Enimmät tulivat Valko-Venäjältä ja Ukrainasta. Huhut kertoivat, että ne oli tuomittu rikoksista pakkotyöhön.

Lindmankaan ei tuntenut itseään aivan vaapaaksi. Hän ei voisi lähteä asumaan muualle, sillä maahantulon yhteydessä passi oli otettu pois. Tilalle annettuun Neuvostoliiton sisäiseen passiin oli merkitty, että he saivat asua vain Matroosassa.

Tulokkaita tuli entistä vähemmän. Pian niitä ei tullut enää yhtään. Parakkien rakentaminen lopetettiin. Lindman joutui vaihtamaan työtä. Hänestä tuli puunkaataja. Edelliseen verrattuna työ oli raskasta. Työmaalle mentiin auringon noustessa ja sieltä palattiin vasta sen laskiessa. Koko valoisaa aika ahkerointiin metsässä. Tyyli oli se että koko metsäala parturoitiin kerralla paljaaksi. Puut kaadettiin justeerilla. Rungot kuljetettiin katepilarin vetämällä pankkoreellä tienvarteen ja edelleen tehtaalle. Työtä tehtiin urakalla.

Alli pääsi töihin pesulaan. Sielläkin oli normit.

Lindmanit saivat huomata, että he olivat valinneet huoneen väärästä paikasta. Keskuslämmitysuni lämpeni kuumaksi kuin pätsi. Ei auttanut vaikka tukki räppänän, josta kuuma ilma tuli. Kun parakin päädyistä vapautui huone, he muuttivat sinne. Siellä taas oli kylmä. Lindman yritti saada huoneen parakin päädyn ja lämmitysruunin puolivälistä, mutta yhtään ei vapautunut.

Työtahtia kiristettiin, sillä puunkaatotavoite piti saada täyteen. Karjalan talousautonomia oli poistettu, eikä tavoitteita määrätty enää Neuvosto-Karjalassa vaan Leningradista käsin. Normia

oli entistä vaikeampi saada täyteen. Jos ei saanut, vähennettiin ruoasta. Kierre oli valmis. Seurasi sairastumisia – ja muutamassa tapauksessa kuolema.

Alkoi esiintyä arvostelua systeemiä kohtaan. Joku sanoi ääneen, että olisi parempi viedä kuularuiskun eteen kuin kiduttaa suoranaisella nälällä.

Työ maistui pakkotyöltä. Allinkin työ pesulassa oli kovaa. Yhtenä päivänä Alli ilmoitti Jalmarille saaneensa tarpeekseen; hän lähtisi takaisin Kanadaan.

Lindman halusi vielä katsoa kommunismin rakentamisen kehittymisen. Hän taivutteli Allia uskomaan sosialistiseen kilpailuun, mutta Alli pysyi kannassaan.

Oli elämässä valoisiaakin puolia. Lapset saivat käydä koulua ilmaiseksi. Opetus oli suomenkielistä. Tärkein oppiaine oli kuitenkin venäjänkieli. Jokaisen Neuvostoliitossa asuvan oli opittava venäjää – Leninin ja vallankumouksen kieltä. Lapset oppivat kielen nopeasti, mutta vanhemmille oppiminen tuotti vaikeuksia, sillä kaikki työtöverit olivat suomenkielisiä. Aikuiset voivat opiskella iltakursseilla ilmaiseksi, mutta raskaan työ-

päivän jälkeen sitä ei jaksanut tehdä. Hyville työntekijöille annettiin ilmainen loma jossakin Mustanmeren rannikon sanatoriossa. Lomasta haaveileminen sai jaksamaan.

Neuvostoliitossa rakennettiin suurteollisuutta nopeutetulla vauhdilla, siksi puuta täytyi saada ripeämmin ulos metsästä. Matroosassa normeja ei saatu täyteen juuri koskaan, sillä valkovenäläiset laadnailivat. Ne valittivat syyn huonoon tulokseen olevan sen, että heillä oli työvälineinä pokasaha ja siperialainen kirves, kun taas amerikkansuomalaisilla oli justteri ja parempi kirves. Valkovenäläisissä ja ukrainalaisissa herätti kateutta myös se, että amerikkansuomalaiset voivat ostaa hyviä tuotteita omasta osuuskaupastaan, he taas joutuivat jonottamaan valtion kauppoissa, joissa tavaraa oli niukasti, jos ollenkaan. Se vähäkin oli huonolaatuista tai väärää, kuten uimahousuja talvella ja huopatöppösiä kesällä.

Huhut kertoivat, että Ukrainassa oli kuollut satoja tuhansia ihmisiä nälkään. Nälänhädästä syytettiin talonpoikia, jotka eivät suostuneet myymään viljaa valtion määräämällä hinnalla. Säädettiin laki ”sosiaalisen omaisuuden suojelusta”. Sen

nojalla kätäjät voitiin asettaa syytteeseen varastamisesta. Neuvosto-Karjalassakin tuomittiin ”tähkälain” nojalla viljankätäjöitä pakkotyöhön. Muualla Neuvostoliitossa tuomittiin jopa kuolemaan. Lähin pakkotyöleiri oli kanavatyömaa Äänisen ja Vienanmeren välissä. Puhuttiin kymmeneentuhansien rangaistujen työskentelevän siellä ankarissa oloissa.

Leningradin puoluejohtaja Kirov syytti Neuvosto-Karjalan johtoa siitä, ettei se toimittanut metsätyömaille riittävästi kolhoositalonpoikia.

Kaataessaan puuta Lindman loukkasi selän. Työtoverit pelottelivat menemästä sairastuvalle, sillä siellä sai niin huonoa hoitoa, ettei voinut olla varma pääsisikö sieltä elävien kirjoissa pois. Hän meni kuitenkin. Välskäri määräsi hänelle kevyempiä töitä. Hän pääsi työkaluvarastonhoitajan apulaiseksi. Työnä oli työkalujen luovuttaminen töihin meneville aamulla ja niiden takaisin vastaanottaminen illalla. Työssä sai heittää huulta asiakkaitten kanssa, kunhan varoi arvostelemasta systeemiä. Systeemin arvostelemisesta joutui vankilaan. Kovimpia arvostelijoita oli tuomittu

jopa kuolemaan. Stalin ei sallinut hallintonsa arvostelemista, meni syteen tai saveen.

Lindman viihtyi työssä, mutta työkaluvarastonhoitajan apulaisen työstä maksettiin niin vähän palkkaa, ettei sillä tullut toimeen. Aina palkkaa ei edes maksettu. Allikin tienasi vain muutaman ruplan kuukaudessa.

Lindman kuuli, että Kontupohjan paperitehtaalla maksettiin paremmin. Mutta Neuvostoliitossa voi vaihtaa työpaikkaa vain jos uusi työpaikka oli senhetkistä huonompi.

Mutta aika oli muuttunut. Lindmanin pyyntöön suostuttiin. He muuttivat Kontupohjaan. Heille annettiin asunto vastavalmistuneesta kolmikerroksisesta tiilitalosta. Asunto käsitti yhden pienen huoneen. Käymäläongelma oli ratkaistu modernilla tavalla. Joka kerroksessa oli käymälä, josta oli suora putki kellarissa olevaan saaviin. Hajuhaittaa ei tosin ollut vielä kokonaan ratkaistu.

Lindman oli prässipoikana paperikoneella. Työnä oli valvoa, että paperi juoksi koneessa katkeamatta. Jos paperi katkesi, prässipojan tuli tehdä hälytys. Yövuorot olivat vaikeita. Silmien

kiinni menemistä ei pystynyt aina estämään. Keran vuoromestari herätti Lindmanin makeasta unesta mutta painoi rikki villaisella vielä sillä kertaa.

Alli tutustui nopeasti naapureihin, koska rouvat tapasivat toisensa keittiössä monta kertaa päivässä. Lindmanien seinänaapuri oli susipari. Lapualaiset olivat muiluttaneet miehen Neuvostoliittoon. Nainen oli tullut vuosi sitten Suomesta miehensä luokse. Miehen nimi oli Vihtori Koroli. Koroli kuului kommunistipuolueeseen ja oli päässyt Neuvostoliitossa hyvään yhteiskunnalliseen asemaan.

III

1.

Kontupohjan paperitehtaan työläisistä suurin osa oli suomalaisia. Työtä tehtiin tehokkaasti, koska ei tullut väärinymmärtämiä, kun johtajasta alkaen lähes kaikki puhuivat samaa kieltä, suomea. Tuotantomäärät pysyivät korkeina. Oli syytäkin pysyä, sillä Neuvostoliitossa rakennettiin suurteollisuutta nopeutetulla vauhdilla. Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma oli täytetty etujassa, toinen oli hyvässä vauhdissa.

Kommunismia rakennettiin puolueen johdolla. Rapatessa roiskui. Kollektivoinnissa tapahtui yllälyöntejä. Kulakit eli varakkaat talonpojat oli hävitetty luokkana. Samalla menivät niin sanotut ideologiset kulakit, eli sellaiset, jotka ilmaisivat halunsa liittyä kolhoosiin, mutta joita ei huolitettu

niihin. Ideologisia ei kuitenkaan teloitettu, vaan ne lähetettiin Siperiaan tai muualle maanääriin rahdinajoon tai tienrakennustöihin. Kollektivoinnin vauhtia oli jouduttu hidastamaan, kun kulakit jättivät pellot kyntämättä ja kylvämättä, mistä oli seurauksena maanlaajuinen nälänhätä. Miljoonia kuoli nälkään.

Nyt kollektivointi oli kuitenkin suoritettu loppuun. Viime vuonna oli saatu hyvä sato. Nälänhätää ei enää ollut, eikä leipäjonoja näkynyt.

Vihtori Koroli teki puoluettyötä. Se käsitti juhlien järjestämistä, muun muassa. Juhlilla kerättiin varoja Suomen Kommunistiselle Puolueelle. Juhliin laadittiin julistuksia, sellaisia kuten ”Puolueen johdolla lyömme lahtaria edestä ja takaa”.

Koroli sai kutsun tulla käymään puolueen piirikomiteassa. Hän uskoi, että kyse oli puoluepuhdistuksesta. Puolueesta erotettiin kaikki moraalittomat. Hänellä ei ollut vaaraa tulla erotetuksi, sillä hän ei hurjastellut seksillä eikä ollut syyllistynyt muuhunkaan matalamoraaliseen.

Neuvostoliiton kommunistipuolueen suomalaisen jaoston virkailija, joka otti Korolin vastaan, kertoi, että Neuvostoliitossa aloitettaisiin taistelu

paikallista nationalismia vastaan. Tsarismin virheet oli korjattu ja hyvitetty vähemmistökansoil- le. Niiden vallankumouksen alkuvaiheessa Neu- vostoliitolle antamasta tuesta syntynyt velka oli maksettu. Luovutettiin tähän asti vallinneesta vähemmistökansoja suosineesta politiikasta ja siirryttäisiin neuvostopatriotismiin. Keskusvallan etu asetettiin paikallisen edelle. Siinä tarkoituk- sessa Neuvosto-Karjalan talous oli jo alistettu Leningradille. Neuvosto-Karjalalla ei siis ollut enää omaa budjettia. Karjalan Metsätalousyhtymä toimi Leningradin päätösten varassa.

– Nationalismi on vaara. Paikalliset venäjän- kielen suosijat on jo erotettu, virkailija kertoi.

– Tuo kaikki kuulostaa hyvältä, Koroli myön- si.

– Toiseksi, virkailija jatkoi. – Puolueen pääl- in- jasta poikkeamat kukistetaan. Siksi ryhdytään erikoistutkimuksiin puolueessa vielä olevia vihol- lisia vastaan. Puolueeseen kelpuutetaan vain kun- nollisia kommunisteja, jotka eivät ole kuuluneet muihin puolueisiin.

– Minä oun kuuluna vain kommunistipuoluee- seen ja sen suomalaisee veljespuolueeseen, Koro- li katsoi aiheelliseksi mainita.

– Kyvyttömät ja väärinkäytöksiä tehneet erote- taan puolueesta, virkailija jatkoi. – Siinä tarkoi- tuksessa jokaisen jäsenen tulee tehdä itsestään uusi kansio. Kansiossa tulee mainita pienetkin rikkeet.

– Minä teen kansion, Koroli lupasi.

– Kolmanneksi. Vuoteen kolmekymmentäsei- semän mennessä kapitalismi juuritaan lopullisesti ja siirrytään sosialismiin. Jokaisen kunnan kom- munistin velvollisuus on ilmoittaa havaitsemansa vastavallankumouksellisuus, muuten vallanku- mous on hukassa. On ilmoitettava kaikki, jotka eivät auta. Ilmoittamatta jättäminenkin on rikos.

Koroli kuunteli hieman huolestuneena. Virkai- lija katsoi häntä tarkasti ja kysyi:

– Oletteko neuvostoihmisiä?

– Olen.

– Siinä tapauksessa ei pitäisi olla estettä yh- teistyöhön.

Koroli ei sanonut siihen mitään.

– Neljänneksi. Kiihdytetään taistelua sodan vaaraa vastaan, virkailija jatkoi.

Tilaisuuden jälkeen Koroli lähti kotiin viina-kaupan kautta. Hän huuhtelisi vodkalla ikävät asiat mielestä.

2.

Karjalan erillisen jääkärirykmentin Aunuksen pataljoonassa oli vangittu ruuan riittämättömyydestä valittaneita upseereja. Ne vapautettiin kuitenkin pian, mutta talousupseeri tuomittiin ammuttavaksi valtion omaisuuden varastamisesta.

Tapauksesta oppi ainakin sen, että oli paras pysyä erossa politiikasta. Hannes Katava luopui hakemasta Neuvostoliiton kommunistipuolueen jäsenkirjaa, vaikka puoluejäsenillä oli monenlaisia etuja. Ne muun muassa pääsivät ilmaisille lomille Mustanmeren rannikon sanatorioihin. Sanatoriot olivat palatseissa, jotka vallankumouksen jälkeen oli otettu rikkailta kansan omaisuudeksi. Puoluejäsenten edut herättivät kansassa kateutta. Kateus oli lisääntyvä luonnonvara, josta

ei päästy edes sosialismin oloissa. Hän oli saanut elämän mallilleen. Hänellä oli joukkueenjohtajan vakanssi Karjalan erillisen jääkäriprikaatin Aunuksen pataljoonassa. Palkalla, joka maksettiin säännöllisesti, tuli hyvin toimeen. Hänellä oli ilmainen valtion asunto, tosin se ei ollut mikään loistolukaali. Ruokaan meni rahaa vähän, sillä hän söi kasarmilla. Tupakkaan ja viinaan rahaa ei kulunut lainkaan – hän oli noudattanut koko ikänsä isän neuvoa, jonka mukaan humalassa velat muuttuivat saataviksi. Hän pystyi ostamaan vaatteita, mutta käytti kuitenkin lähes aina punaupseerin univormua, sillä Neuvostoliitossa arvostettiin sotilaita. Mutta yhtä puuttui – hänellä ei ollut perhettä. Aika oli mennyt yhteiskunnallisen aseman saavuttamisessa, eikä hän ollut ehtinyt perustaa perhettä. Ikä alkoi jo painaa – hän täyttäisi pian kolmekymmentäviisi. Perheen perustamisen kannalta olivat viimeiset hetket käsillä.

Keskikesän suuri juhla, juhannus, lähestyi. Neuvostoliitossa ei suosittu juhannuksen juhlintaa, sillä se kuului kapitalismin jäänteisiin. Mutta suomalainen ei voinut olla viettämättä juhannus-

ta. Juhannuksella oli pakanalliset juuret, joten se sopi jumalattomienkin pirtaan.

Juhannusaattoilta oli vapaa. Hannes lähtisi suomalaisille juhannusjuhille Matroosaan. Hän katsoi peilistä, että asepuke oli siisti. Asetakin kauluksessa olivat joukkueenjohtajan eli porvarillisittain luutnantin arvoa osoittavat, punaisesta emalista tehdyt neliöt. Hän oli saanut ne jo kymmenen vuotta sitten. Neuvostoliitossa ei hevin ylennetty muiden kansallisuuksien kuin venäläisten edustajia.

Katava käski sotamiehen hakea kuorma-auton ja kuljettajan varikolta. Auton tultua hän nousi kyytiin.

– Matroosaan, hän käski.

Matroosa oli jonkin matkaa Petroskoin ulkopuolella. Tie sinne oli huono, niin kuin kaikkialla Neuvosto-Karjalassa.

Juhlapaikalla oli vähänlaisesti väkeä, pääasiassa Amerikasta tulleita suomalaisia. Kaikki ohjelma oli suomenkielistä.

Ohjelman jälkeen oli tanssit. Orkesteri soitti amerikkalaista rytmimusiikkia.

Värikkääseen mekkoon pukeutunut nuori nainen katsoi häntä ja hymyili. Hannes epäili tanssitaitojaan eikä mennyt hakemaan.

Tanssivarvasta alkoi kuitenkin kutittaa. Hannes rohkaisi mielensä. Kun seuraava kappale alkoi, hän meni hakemaan. Mutta toinen mies ehti ennen häntä.

Seuraavalla vuorolla Hannes piti varansa.

Nainen tanssi kivasti. Hymy oli herkässä.

Kappaleen päätyttyä Hannes vei partnerin takaisin seinustalle. Heti kun seuraava kappale alkoi, hän pökkasi.

– Sää tanssit hyvin, Hannes kehui.

– Niin sinäkin.

Tauolla nainen kertoi, että tansseissa oli aiemmin käynyt venäläisiäkin.

– Mutta eivät käy enää. Ne sanovat, ettei nekerijatsin tahdissa voi tanssia, nainen naurahti.

Kun viimeinen valssi alkoi, Hannes kiiruhti hakemaan samaa partneria, jonka kanssa oli tanssinut koko illan. Hän kysyi jo tanssin aikana:

– Pääsiskö saatille?

Ääni tuntui puuroutuvan kurkkuun.

– Kysyt vaikket tiedä, kuinka pitkä matka on.

- Mul on auto.
- Kiinni veti.
- Missä sää asut?
- Tshalnassa.

He eivät jääneet katsomaan kahta painivaa miestä.

- Mää olen Hannes.
- Eeva.

Hannes avasi auton oven ja herätti nukkuvan kuljettajan. He kapusivat hyttiin. Kuljettaja kävi veivaamassa moottorin käyntiin ja palasi ratin taakse.

- Tshalnaan, Katava käski.

Matka meni nopeasti. Eeva neuvoi loppumatkan perille.

- Isä rakensi talon itse, Eeva sanoi.

Talo näytti uudelta.

- Voinko mää tulla joskus? Hannes kysyi.
- Tule vaan.

– Kasarmille, Katava käski, kun Eeva oli pois-tunut autosta.

Hannes ei saanut Eevaa mielestä. Kaunis hymy, kiltit siniset silmät ja vaaleat hiukset tulivat mie-

leen vähän väliä. Ikävä kasvoi liian suureksi. Hän varasi käyttöönsä kuorma-auton ja kuskin ja lähti Tshalnaan.

Eeva lähti mielellään autoajelulle.

He ajoivat takaisin Petroskoihin, koska sinne oli ajokelpoisin tie.

- Satamaan, Katava käski.

Rannaton Ääninen. avautui edessä. Katava käski kuljettajan odottaa.

Hannes ja Eeva kävelivät rannalla. Molemmat kertoivat itsestään. Eeva oli kirjanpitäjänä metsätyöpunktilla, jossa isänsä oli prikatiirina. Äiti ei ollut töissä. Sisaret ja veli kävivät vielä koulua.

– Meitä amerikkalaisia asuu Tshalnassa paljon, Eeva kertoi.

Hannes kertoi, että oli tullut Suomesta luokkasodan jälkeen ja oli edelleen poikamies.

Eeva oli Hannesta kymmenen vuotta nuorempi.

– Minä kiinnitin huomiota hyvään ryhtiisi, kun me tanssimme, Eeva sanoi hieman ilkkurisesti.

– Taisin olla ku seipään nielly, Hannes sanoi hämillisenä.

Satamaan saapuneesta laivasta astui matkustajia maihin.

Hannes alkoi käydä tiuhaan Tshalnassa. Eeva tutustutti hänet vanhempiinsa ja sisaruksiinsa. Eevan isä oli muuttanut Suomesta Amerikkaan vuosisadan alussa kutsuntoja pakoon. Eevan äiti-kin oli alun perin Suomesta.

– Me tulimme rakentamaan kommunismia, Eevan isä sanoi. Äänessä voi havaita hienoista ironiaa.

Karjalan jääkäriprikaatissa vangittiin upseereita syytettyinä vakoilusta Suomen hyväksi. Vangitut todettiin Suomesta lähetetyiksi ja Suomen yleisesikunnan organisoimaan salaliittoon kuuluviksi. Salaliiton pyrkimys oli liittää Viena ja Aunus Suomeen. Pesäpaikka oli Aunuksen pataljoonassa. Pataljoonan komentaja tuomittiin ammuttavaksi.

Jotkut upseerit tunnustivat kuulusteluissa kuuluvansa kansallissivistiseen järjestöön, joka suunnitteli Aunuksen liittämistä Suomeen. Sen jälkeen

Suomesta loikanneita ei enää koulutettu punaupseereiksi.

Liikkui huhuja, että Karjalan erillinen jääkäriprikaati lakkautettaisiin.

Jääkäriprikaatin upseerit joutuivat kukin vuorollaan neuvotteluun Hannes Katavakin.

Kirjoituspöydän takana istuva NKVD:n eversti kertoi venäjäksi, että Neuvostoliitossa järjestettäisiin sotajoukot uudelleen. Kaikki kansalliset joukko-osastot lakkautettaisiin, myös Karjalan erillinen jääkäriprikaati. Sen upseereille luvattiin vakanssi venäjänkielisessä joukko-osastossa.

Hannes tuumi ääneti, että onneksi oli tullut opeteltua venäjänkieli niinä parinakymmenenä vuotena, jotka hän oli asunut Neuvostoliitossa.

Eversti sanoi, että ehtona viran saamiselle oli, että suostuisi yhteistyöhön.

Katava kysyi, minkälaisesta yhteistyöstä olisi kysymys.

Eversti pani paperin hänen eteensä pöydälle.

Venäjänkielisessä paperissa luki, että allekirjoittanut tunnusti tietävänsä Suomen pääesikunnan valmistelemasta salaisesta suunnitelmasta liittää Viena ja Aunus Suomeen.

Katava sanoi, ettei tiennyt sellaisesta suunnitelmasta.

Eversti sanoi eräiden prikaatin upseerien paljastaneen, että Suomen ohrana lähetti vakoilijoita rajan yli. Yksi upseereista voitaisiin hakea paikalle.

Hannes mykistyi.

Eversti sanoi, että oli ilmiselvää, että Karjalan jääkäriprikaatissa oli kansallissivistinen organisaatio. Miksi sinne muuten tilattiin Suomesta suojeluskuntien Hakkapeliitta-lehteä?

Katava sanoi lehteä tilattavan, jotta prikaatissa pysyttäisiin perillä Suomen sotaväen kehityksestä.

Everstistä se oli huono perustelu. Sen, että prikaatiin lähetettiin Suomesta valkokaartilaisia ja lapualaisia, todisti se, että alokkeilla laulatettiin marssilauluja, kuten ”Tuli Härmästä poikia kymmenen”.

Eversti lausui nimen hassusti, mutta kasvoilla ei näkynyt hymyn häivää.

Eversti lupasi, että jos hän allekirjoittaisi papeerin, hän saisi upseerinvakanssin 18. divisioonassa.

Hannes ei allekirjoittanut. Virka meni mutta kunnia säilyi puhtaana. Hänestä tuli työtön. Samalla hän joutui kodittomaksi. Hän ei tuntenut Petroskoissa ketään, joka olisi antanut hänelle yösjän. Hän lähti Eevan luokse. Kävellessään Tshalnaan hän nautti metsän hiljaisuudesta.

Eeva otti Hanneksen luokseen asumaan. Ruokaakin hän sai.

Hannes kirjoitti Alli-siskolleen Kontupohjaan ja kertoi tukalasta elämäntilanteestaan. Alli vastasi kirjeeseen ja kutsui hänet viettämään joulua heidän luokseen. Hän ei aikonut noudattaa kutsua mutta muutti mielensä. Hän ei ollut nähnyt siskoaan viiteentoista vuoteen. Edellinen kerta oli ollut tammikuussa vuonna kahdeksantoista juuri, ennen kuin hän ja Karl lähtivät luokkasodan rintamalle. Jalmariakaan hän ei ollut nähnyt sitten kesän kahdeksantoista. Lapsia – Irmaa ja Rikhardia – hän ei ollut nähnyt koskaan.

Hannes matkusti Kontupohjaan. Tapaaminen siskon perheen kanssa oli sydämellinen.

– He puhuva’ kolmea kieltä, Alli kertoi lapsista.

– Mikä ne ova? Hannes kysyi.
– Englanti, suomi ja venäjä, murrosikäinen Rikhard kertoi karhun mörinää muistuttavalla äänellä.

- Tosa järjestykseskö? Hannes kysyi.
- Nii, Rikhard myönsi.
- Sano jotaki englanniks, Hannes pyysi.
- Haudiduu.

Muisteltiin menneitä. Jalmari muisti hommanneensa Hanneksen ja Karlin työväen järjestyskaartiin, josta tuli sittemmin punakaarti:

- Mää maksoin jäsenmaksunki teijän puolest. Tais olla kaksikymmentviis penni per lurjus.
- Mää maksasin velan, mut mul ei ol Suomen raha, Hannes vitsaili.
- Anna olla.
- Me olimme työttömi tyhjätaskui.

Alli oli hankkinut jouluruokia amerikansuomalaisten omasta osuuskaupasta.

- Uskoka tai älkä, mut mää en ol syöny jouluateria kertakan tääl Venäjäl, Hannes sanoi.
- Tääl ei vietetä’ joulu, koska se on uskonoline juhla, Jalmari sanoi.

Elämä oli heittänyt heidät eri puolille maailmaa ja lopulta tänne Neuvosto-Karjalaan. Pienistä puutteista huolimatta elämä oli täällä parempaa kuin lännessä, jossa vallitsi pula.

- Suomes kärvistellä lapualaiskomennos. Neuvostoliitos ei ol pelkko pulast, kosk valtiontalous suunnitella viideks vuodeks etteppäi, Jalmari sanoi.
- Kirjoteta isäl kui hyvin meil on tääl assiat, Alli ehdotti.

– Aino huono puoli on asuntoje ahtaus, Jalmari yritti pilata tunnelmaa.

IV

1.

Terroristi ampui Leningradin puoluekiho Kirovin. Neuvosto-Karjalassa monet iloitsivat, sillä juuri Kirov oli määrännyt kiristetyt puunkaato tavoitteet. Murhan seurauksena Stalin julisti kampanjan terroristeja vastaan. Kiinni saatu terroristi voitiin ampua välittömästi osapuolia kuulematta.

Leningradin uusi puoluepamppu Zhdanov syytti Neuvosto-Karjalan pyrkivän irti Leningradin määräysvallasta. Zhdanov moitti Neuvosto-Karjalan autonomiaa mädäksi ja määräsi ryhdyttäväksi erikoistutkimuksiin Karjalan puolueessa olevien vihollisten paljastamiseksi. Tutkimusten seurauksena Suomen Kommunistisen Puolueen johtoon kuulunut Manner erotettiin. Kuukautta myöhemmin erotettiin virastaan puolueen Neu-

vosto-Karjalan ykkösmies Rovio. Puolueen Leningradin keskuskomitea julisti Neuvosto-Karjalan johdon joutuneen Porvari-Suomen kannalle kallistuneiden nationalististen ainesten talutusnuoraan. Neuvosto-Karjalan päämiestä Gyllingiä syytettiin SKP:ssä toimivan tukiryhmän vaikoilutoiminnan johtajaksi ja hänet erotettiin.

Rovion tilalle Leningradista lähetetty Irklis niminen puoluepukari määräsi Suomen kielen tukiryhmät lakkautettaviksi.

Vihtori Koroli kutsuttiin puolueen kontrollikomiteaan kuultavaksi. Hän lähti peloissaan. Hän oli erottamisten takia saanut lisätehtäviä piirikomiteassa. Hän joutui takaamaan puoluejäsenten kunnollisuuden.

Korolin vastaanottanut puoluevirkailija sanoi aloittavansa ikävistä asioista.

– Kontupohjan paperitehtaalla on jääty tavoitteista. Kyse ei voi olla resurssipulasta. Nyt kun on otettu käyttöön uusi paperikone, työläisten tulee näyttää, mihin he pystyvät. Laadun on parannuttava. Puoluejäsenten on tehtävä entistä ahkerammin puolue työtä sosialistisen kilpailun saattami-

seksi työläisten tietoon. Leväperäisyydestä rangaistaan erottamisella.

Koroli lupasi olla valppaampi tuholaisten ja tihutyöntekijöiden paljastamisessa. Hän käveli kotiin viinakaupan kautta.

2.

Hannes Katava ei voinut elää loputtomiin Eevan kustannuksella. Pienen riidan jälkeen hän lähti Petroskoihin. Hän kulutti aikaa kävelemällä katuja pitkin. Kävellessä kengät kuluivat puhki, eikä hänellä ollut rahaa ostaa uusia. Hän ajatteli matkustaa Alli-siskon luokse Kontupohjaan, mutta hänellä ei ollut rahaa matkalippuun. Sitä paitsi maansisäinen passi ei sallinut hänen asua muualla kuin Petroskoissa. Suomeen hän ei voinut palata, siellä odotti vankila.

Hanneksella ei ollut rahaa edes ruoan ostamiseen. Hän joutui nöyrytymään kerjäämään. Kolhoositorilta löysi joskus mätänemisen aloittaneita juureksia, joita kauppiaat heittivät pois. Hän laihi-

tui silmissä. Vaatteet kävivät suuriksi. Mitähän isä sanoisi, jos näkisi hänet nyt?

Marraskuussa oli jo kylmä. Hannes tuli jälleen kerran rautatieasemalle lämmittelemään. Hän istuutui maankiertäjän viereen.

Hän näytti varmaan yhtä nukkavierulta kuin maankiertäjä.

– Kommunismi viep Venäjän kaotuksee, kerjäläinen avasi keskustelun yllättäen suomeksi.

Katava vaikenä, sillä urkkijoita oli kaikkialla. Vaikka arvostelemisen aiheista ei ollut pulaa. Suunnitelmatalous ei toiminut. Systeemiä ei kuitenkaan kannattanut arvostella ääneen, sillä siitä saattoi joutua oikeuden eteen ja päätyä ojennusleiriin.

Toisaalta leirissä ei voinut olla pahempaa kuin tämä.

– Miut karkotettiin kotont, koska mie asuin liika lähel Suome rajjaa, kerjäläinen kertoi.

Mies puhui raja-alueasetuksesta, joka oli annettu, koska Stalin uskoi länsivaltojen suunnitteleman hyökkäystä Neuvostoliittoon. Valtionrajan lähellä asuvat, joiden sukulaiskansaa asui rajan

toisella puolella, oli määrätty muuttamaan 40 kilometrin päähän rajasta.

– Miul annettii vuorokaus aikaa muuttaa, kerjäläinen kertoi. – Talo pakko-otettii kolhoosiin. Hevonen ja lehmät ol viety jo aiemmi. Nyt mie kierrän maata ku Jerusalemi suutar, sen sijjaa et miun olis annettu tuottaa ruokaa.

Mieshän oli kulakki. Ne oli määrätty hävittäväksi luokkana. Stalin oli armoneleenä vapauttanut kulakkeja siirtolaisista, mutta ei ollut antanut niille koteja takaisin.

– Mut Jumala rankasoo bolshevikkii, mies sanoi, nousi ja laahusti pois.

Katupartio jyräsi rautatieaseman. Hannes vietiin miliisiasemalle, jossa miliisin aliluutnantti kuulusteli häntä. Hän joutui kertomaan nimensä, syntymäaikansa ja syntymäpaikan. Asuinpaikkaa hän ei voinut kertoa, koska sitä ei ollut. Siviilisääty oli naimaton. Ammatti oli puna-upseeri. Arvo joukkueenjohtaja.

Kuulustelun jälkeen Katava suljettiin selliin, jossa oli kymmeniä pidätettyjä entuudestaan. He olivat kuin sillit suolassa. Lattialla piti nukkua vuorotellen ilman patjaa ja vuodevaatteita.

Ruokana oli turskasta keitettyä luirua.

Pidätettyjä vietiin pois ja uusia tuotiin tilalle. Hannes haettiin yhtenä päivänä kuulusteluun.

Kuulustelija, NKVD:n miliisiluutnantti, kuulusteli venäjäksi. Katavan kerrottua nimensä kuulustelija etsi häntä koskevat paperit pinosta ja alkoi kuulustella listan mukaan.

Kysymykseen, minkä maan kansalainen hän oli, Hannes vastasi, ettei ollut varma. Kansallisuudeltaan hän oli suomalainen, mutta hänet oli karkotettu Suomesta.

Kuulustelija halusi tietää paikkakunnat, missä hän oli elämänsä aikana asunut. Katava luetteloi: Mynämäki, Turku, Petrograd, Buj, Petroskoi. Kysymystä yhteiskunnallisesta asemasta hän ei käsittänyt, joten kuulustelija sivuutti sen. Hänellä ei ollut mainittavaa omaisuutta. Hän ei ollut kuulunut mihinkään muuhun puolueeseen kuin Suomen Kommunistiseen Puolueeseen. Kysymykseen, mitä kouluja hän oli käynyt, hän vastasi käyneensä kansa- ja keskikoulun ja Petrogradin Kansainvälisen jalkaväkikoulun suomalaisen osaston.

NKVD:n mies katsoi pistävästi ja kysyi, mitä hän tiesi Karjalan jääkäriprikaatissa toimivasta kansallissivistisesta järjestöstä.

Katava vastasi, ettei ollut kuullut sellaisesta järjestöstä.

Kuulustelija sanoi, että järjestö suunnitteli Vian ja Aunuksen liittämistä Suomeen ja se levitti vastavallankumouksellista kirjallisuutta ja suunnitteli aseellista toimintaa Neuvostoliittoon vastaan.

Hannes vaiken.

Kuulustelija väitti hänen lähettäneen kirjeitä Suomeen. Hannes myönsi lähettäneensä niitä sukulaisille. Kuulustelija kysyi, taisteliko hän Karjalan vapauttamisen puolesta. Hän vastasi taistelevansa vallankumouksellisessa mielessä. Kuulustelija sanoi, että Suomen Kommunistinen Puolue toi fasistista kirjallisuutta Neuvostoliittoon. Hän sanoi, ettei tiennyt siitä mitään. Kuulustelija kysyi, mitä hän tiesi Suomen ohranan järjestämiseksi merkitystä illanvietosta, jossa oli perustettu salainen solu Suomen kielen aseman vahvistamiseksi Neuvosto-Karjalassa.

Hannes sanoi, ettei käsittänyt, mistä puhuttiin.

Kuulustelija kysyi, tunsiko hän Gyllingin. Hannes myönsi tietävänsä miehen, muttei tuntevansa henkilökohtaisesti.

Kuulustelija lupasi, että hän saisi vapauden takaisin, jos hän suostuisi yhteistyöhön. Muussa tapauksessa hänet siirrettäisiin pahempaan paikkaan.

Hannes kieltäytyi yhteistyöstä. Hän sai lukea kuulustelusta tehdyn pöytäkirjan, minkä jälkeen hänen täytyi allekirjoittaa se.

Selliin tuotiin Hannekselle Karjalan jääkäriprikaatista tuttu upseeri. Tämä kertoi, että upseereita oli vangittu kaikkialla Neuvostoliitossa, eikä vain suomalaisia.

– Stalin vaistoaa salaliittoja joka puolella ja on määrännyt ryhtymään ennalta ehkäiseviin toimiin niiden kukistamiseksi, mies kertoi melkein kuiskaamalla.

Vartijat tulivat selliin ja alkoivat huutaa nimiä. Huudetun täytyi poistua sellistä käytävälle. Huutajat lausuiivat suomalaiset nimet niin omituisesti, ettei niistä saanut selvää. Arvellessaan nimensä huudetun Hannes meni käytävälle.

Heidät vietiin vuorotellen oikeuden eteen. Oikeus istui venäjäksi. Sen muodosti kaksi tuomaria, joista toinen toimi syyttäjänä. Puolustusta ei sallittu.

Hannesta syytettiin yhteiskunnallisesti vaaralliseksi henkilöksi, toisin sanoen irtolaiseksi. Tuomio luettiin paperista; kolme vuotta ojennusleiriä työkarkuruudesta. Tuomiosta ei voinut vedota.

Vartija vei Hanneksen ulos ja pakotti hänet nousemaan kuorma-auton umpilavalle. Kopissa olivat ennen häntä tuomiolla käyneet. Pistinkivääreillä varustautuneet sotilaat vartioivat, ettei kukaan yrittäisi paeta.

Kun loputkin sinä päivänä tuomion saaneet oli tuotu koppiin, auto lähti liikkeelle.

Auto toi heidät ratapihalle. Heidät siirrettiin junanvaunuun, joka oli mallia stoly-pin. Siinä nukuttiin kerroslavereilla.

Hannes pani ruuaksi annetun sillin taskuun, sillä hän ei halunnut kokea kaameata janoa. Hän söi vain leivän ja keiton.

Juna seisoj vähän väliä pitkiäkin aikoja. Se oli matkalla pohjoiseen, sillä sää kylmeni joka päivä.

Junanvaunua lämmitettiin kamiinalla. Mukavuuksia ei ollut. Tarpeet tehtiin junanvaunun nurkassa olevaan ämpäriin, joka tyhjennettiin radanvarteen.

Lämmitykseen tarkoitetut puut loppuivat. Hannes paleli kesävaatteissaan. Kunpa oltaisiin jo perillä.

Juna pysähtyi.

Vaunun ovi avattiin. Vartija käski kaikki ulos.

He olivat metsän keskellä. Joka puolella oli pistinkiväärein aseistautuneita vartijoita. Hengitys huurusi.

Vartijat panivat heidät jonoon ja käskivät jonon liikkeelle. He lähtivät kulkemaan lumeen tallattua polkua. Lunta oli reiteen asti. Vartijat huutelivat pysymään merkityllä alueella. Hannes huomasi puihin pannut merkit.

Heidät marssitettiin piikkilanka-aitaukseen. Alueen joka nurkassa oli hirsistä rakennettu torni, jossa kivääriniekat vartioivat.

Heidät majoitettiin suureen sotilastelttaan, jota lämmitettiin kamiinoilla. He nukkuivat vierekkäin puulavereilla. Vuodevaatteina oli ohut olkipatja ja likainen huopa. Tyynyä ei ollut.

Aamulla heille annettiin työvaatteet: puhki kulunut toppatakki ja housut, joissa ei ollut taskuja. Omat vaatteet vietiin narikkaan. Omat jalkineet sai pitää, mutta jos ne olivat huonot, annettiin suojaksi vanhasta autonrenkaasta valmistetut kalossit.

Heidät käytettiin saunassa. Käytyään löylyssä jokainen saippuoi itsensä, minkä jälkeen ”nartut” heittivät haaleata vettä niskaan. Jotkut kävivät kieriskelemässä lumessa.

Heille annettiin puhtaat alusvaatteet.

Sen jälkeen alusvaatteita ei vaihdettukaan moneen viikkoon. Jokaiseen tuli täitä. Ne aiheuttivat kutinaa. Hanneskin raapi itsensä verille.

Vangit herätettiin varhain, kuten joka aamu. Aamiaiseksi annettiin laihaa litkua. Sen ja kolmen sadan gramman leipäannoksen piti riittää koko päiväksi.

Aamupalan jälkeen jokainen kävi hakemassa kirveen varastolta.

Vartijat käskivät vangit muotoon ja laskivat nuppiluvun. Heidät marssitettiin ulos piikkilanka-aitauksesta. Jos olisi ollut pyhäpäivä, vangeista

koottu soittokunta olisi soittanut portilla reipasta torvisoittomusiikkia. Leirin ulkopuolella alkoi pimeys. Vartijat varoittelivat huutamalla ottamasta sivuaskelia, ellei halunnut tulla ammutuksi.

Jos joku edes suunnitteli pakoa, luopui hän siitä viimeistään kuullessaan, että erämaa, jossa asui vain villipetoja, jatkui ainakin sadan kilometrin päähän.

Työmaalla prikatiiiri jakoi työt. Alueelta tuli kaataa kaikki puut.

Hannes löi kirveen puun juureen ja sai lumi-paakun niskaansa. Hän sadatteli suomeksi.

Kun lovi oli tarpeeksi suuri, Hannes työnsi puuta. Sitä täytyi huojuttaa, ennen kuin se rojahti nurin.

– Onneks kukkaa ei jääny alle, työpari sanoi.

Siperialaisella kirveellä puuta kaatui verkkaisesti. Justeerisahalla normin olisi saanut helpommin täyteen. Jos ei saanut normia täyteen, vähennettiin ruuasta koko työporukalta. Alkoi kierre, jonka päässä useimmiten oli hauta. Kun teki yli normin, sai lisätyn ruoka-annoksen. Joku vanki oli laskenut, että rehkiminen kulutti kaloreita

enemmän kuin lisätyllä ruoka-annoksella hankki. Moni alkoi laadnailla eli hidasti työtahtia.

Normi saatiin täyteen sinäkin päivänä. Vangit marssitettiin yöksi leiriin. Portilla vartija laski nuppiluvun. Jos yksikin puuttui, aloitettaisiin etsintä koirilla.

Illalliseksi oli teetä ja sokeria. Hannes söi teen kanssa aamiaisesta säästämänsä leipäpalan.

Hannes sai mukiinsa ruokaa. Se oli samaa luirua kuin aina. Koskaan siinä ei ollut lihaa, kalaa oli joskus. Luiru oli sentään lämmintä. Pahempaa kuin nälkä oli kuitenkin vilu. Jäämereltä puhaltavaa viimaa vastaan ei pystynyt mitenkään suojautumaan.

Hannes ei arvostellut oloja, sillä hän oli oppinut, ettei siitä seurannut hyvää. Valtion tarkoitus oli kasvattaa heistä kunnan kansalaisia. Jos ei ojentunut, joutui erikoiseristysvankeuteen. Eräissä erikoiseristysleirissä vangit olivat menneet lakkoon. Lakkolaiset vaativat poliittisten ja kriminaalivankien erottamista eri leireihin, sillä kriminaaleilla oli oma moraalinsa. Omaisuudensuoja koski vain heitä. Kriminaalit saivat varastella

vartijoiden suostumuksella. Lakkolaiset vaativat myös neljätoistatuntisen sijaan kahdeksantuntista työpäivää, työviikkoa kuusipäiväiseksi ja sunnuntait aina vapaiksi. Ne vaativat muona-annosta palautettavaksi työsuorituksesta riippumattomaksi, ja OSO:n hallinnollisesta rankaisuvallasta luopumista eli tuomiovaltaa vain oikeusistuimille. Moskovasta tullut sähke, jossa suostuttiin lakkolaisten vaatimuksiin, lopetti lakon. Takana oli kuitenkin petos. Lakkolaisille luettiin uudet syytteet. Tuomitut vietiin lumierämaahan ja ammuttiin.

Hannes sylki suusta irronneen hampaan. Hän lähti sairastuvalle.

Välskäri sanoi hänen sairastavan keripukkia ja määräsi vuoteeseen. Hannes joutui harmaakasvoisen potilaan viereen lavitsalle.

Näki, että riutuva potilas teki kuolemaa.

3.

Koroli kutsuttiin NKVD:hen. Hän matkusti pelokkaana Petroskoihin. Puolueesta oli viimevuoti-

sen proverkan eli jäsenten huolellisen tarkastuksen yhteydessä erotettu joka kymmenes jäsen riittämättömän luokkavalppauden vuoksi. Hän uskoi olevansa turvassa. Hänen menneisyydessään ei ollut mitään, minkä vuoksi hänet voitaisiin erottaa. Hänellä ei ollut koskaan ollut minikään muun puolueen jäsenkirjaa. Hän oli katkaisuut kaikki siteet kapitalistimaailmaan. Hän ei huurrannut eikä varastanut sosialistista omaisuutta. Ainoa asia mistä häntä voitaisiin moittia, oli se, ettei hän osannut venäjää. Mutta suomi oli Neuvosto-Karjalan toinen virallinen kieli. Itse Stalin oli antanut käskyn perustaa tukiryhmiä suomenkielen aseman parantamiseksi. Eräitä kiihkokansallisia venäläisiä ja itäkarjalaisia oli jouduttu erottamaan puolueesta suomenkielen sortamisen vuoksi. Tukiryhmät oli kuitenkin viime syksynä kielletty. Hän oli ollut kaukaa viisas eikä ollut mennyt niiden järjestämään rahankeruuseen mukaan.

Korolin vastaanottanut virkailija puhui suomea. Virkailija kertoi, että sosialismin rakentaminen sujui menestyksellisesti. Toinen viisivuotis-suunnitelma läheni loppua onnistuneesti. Kollektivisointi oli suoritettu. Suurteollisuutta rakennettiin iskurityöllä. Stahanovilaisia ilmaantui kaikkialla. Työttömyys oli poistettu Neuvostoliitosta. Kuluvana vuonna nujerrettaisiin kapitalismin jäänteet lopullisesti ja siirryttäisiin sosialismiin.

Koroli nyökytteli.

Virkailija kertoi, että oli annettu uusi stalini-lainen perustuslaki. Oppositio oli nujerrettu ja oli aloitettu taistelu puolueen päälinjasta poikkeamia vastaan. Trotskilaiset oli tuomittu oikeudessa ja karkotettu.

– Ylimykset poistettiin puolueesta, Koroli sanoi väliin.

Virkailija jatkoi, että taistelu paikallista nationalismia vastaan vietäisiin loppuun. Venäjästä tulisi Neuvostoliiton ainoa virallinen kieli. Kaikkien Neuvostoliitossa asuvien tuli osata venäjää, Leninin ja vallankumouksen kieltä.

– Minulta venäjän oppiminen on jäänä vähäiseksi, sillä kaekki työtoverit ja muuttii tuttavat puhuvat suomee. Myönnän sen rikkeekseni, Koroli sanoi.

– Suoritetaan jäsenkirjojen vaihto. Puoluejäsentiksi halutaan vain puolueen päälinjassa pysyviä

luotettavia kommunisteja. Puolueesta puhdistetaan kaikki, jotka eivät turvaudu luokkavaistoon tai ovat kadottaneet bolshevistisen valppauden.

Koroli kuunteli tarkkaan.

– Miksi te järjestitte ne onnettomat juhannusjuhlat? virkailija kysyi.

– Nyt en käsitä.

– Miksi kutsukortit olivat vain suomeksi?

– Ottija tuota. Juhliin osallistui vain suomalaisia.

– Miksi ei ollut plakaattia, johon oli tekstattu kaikkien maiden proletaarit yhtykää

– Se jäi vahingossa poikes.

– Olkaa huolellisempia ensi kerralla.

Kirjoitettuaan jotakin papereihinsa virkailija sanoi:

– Minä joudun antamaan Teille puoluevaroituksen.

Koroli säikähti.

– Vast’edes, pitääkää silmät ja korvat auki. Vastavallankumouksellisia kansanvihollisia on kaikkialla, virkailija sanoi.

– Kyllä.

– Jotkut ovat rakastuneet suomalaisuuteen, virkailija sanoi.

Matkalla rautatieasemalle Koroli poikkesi viinakaupassa.

Kontupohjan paperitehtaalla saatiin koneista paperia irti yhä enemmän. Erityisesti kunnostautuivat suomalaisten työprikaatit. Eräitä niiden jäseniä palkittiin stahanovilaisina. Elintaso nousi silmissä. Ihmiset olivat tyytyväisiä, sillä kaikilla oli työtä, ruokaa ja lämmin asunto. Järjestettiin iltoja ei enää vain suomeksi vaan myös venäjäksi, jotta välttyttiin paikallisen nationalismin vaaroilta.

Neuvosto-Karjalassa tehtiin päätös lopettaa suomenkielen käyttö kulttuurivälineissä. Tilalle luotaisiin kyrillisillä kirjaimilla kirjoitettu karjalankieli, joka tulisi vaihteittain opetuskieleksi kouluissa porvarillisen suomen tilalle.

Koroli päätti opetella venäjää. Häntä harmitti, ettei ollut anonut Venäjän kansalaisuutta silloin, kun sen oli saanut vuoden jonottamisella. Nyt sitä ei enää myönnetty. Oleskelulupa täytyi uudistaa kahden kuukauden välein. Puolueen jäsenkirja takasi, että hän sen joka kerta sai.

Koroli kutsuttiin kuultavaksi NKVD:hen. Hän lähti luottavaisena että puoluejäsenyys suojeli häntä. Hänet vastaanottanut NKVD:n virkailija puhui suomea, joten he totesivat, ettei tulkkia tarvittu.

Virkailija kertoi, että toisen viisivuotissuunnitelman vauhtia kiihdytettäisiin. Tavoitteena oli sosialistisen talouden nopeutettu rakentaminen Moskovan johdossa. Neuvostoliitosta luotaisiin yhdenvertaisten kansojen valtio, jossa ei ollut sisäisiä rajoja eikä tullimuureja. Tulevaisuudessa luovuttaisiin rahan käyttämisestä maksuvälineenä.

Koroli nyökytteli.

Virkailija kertoi, että Neuvostoliitossa luovutaisiin perheinstituutiosta.

– Vaimotko tulisivat yhteisiksi? Koroli kysyi. Hän katui heti sanojaan, sillä virkailija mulkaisi häntä ilman hymyn häivää kasvoilla.

Virkailija sanoi, ettei porvarillista nationalisimia ollut saatu poistettua Neuvosto-Karjalasta kokonaan.

– Iljettävää nationalismia esiintyy vielä, Koroli myönsi.

– Nationalismi on vääristymä stalinilaisesta päälinjasta.

Koroli ei uskaltanut väittää vastaan.

– Kommunistin velvollisuus on auttaa valtion turvallisuuskomiteaa operaatiossa kiihkokansallisuuden kitkemiseksi, virkailija jatkoi. – Hänen tulee puuttua kiihkokansallisiin ilmiöihin havaitessaan niitä. Meille on kerrottu, että Te juotte liikaa, virkailija sanoi yllättäen.

– Ottija tuota. En minä liikkoo. Minä otan ryyryn silloin tällöin paineiden purkamiseksi, Koroli myönsi.

– Paineiden?

Koroli alkoi kiemurrella tuolilla.

– Niitä on kaikenlaisia työstä johtuvia, hän sanoi.

– Puoluejäsenen tulee olla esimerkillinen. Hän ei saa esiintyä humalassa.

Virkailija tuijotti Korolia silmiin ja sanoi:

– Me katsomme rikkeen sormien läpi, jos suostutte yhteistyöhön.

Koroli katsoi epäluuloisesti.

– Minkälaisesta yhteistyöstä olisi kysymys? hän kysyi.

– Me haluamme paljastaa kaikki nationalistit ja vastavallankumoukselliset. Kaikki diversantit ja spionit.

Koroli kuunteli tyrmistyneenä. Hänkö ryhtyisi ilmiantajaksi?

– Luonnollisesti me maksamme palkkion, NKVD:n mies vihjaisi.

Toisaalta. Eivät lapualaisetkaan olleet kohdelleet häntä oikeidenmukaisesti.

Koroli antoi suostumuksensa ryhtyä NKVD:n tiedottajaksi. Virkailija kertoi, että hänen tehtävänä oli valvoa Kontupohjan paperikombinaatin työläisiä ja paljastaa kaikki suomalaisnationalistit ja tuholaiset. Oli paljastettava kaikki sovjettiliittoa vastaan suunnatut salahankkeet.

Virkailija vannotti Korolia pitämään salaisuutena sen, mistä he olivat sopineet.

Poistuessaan NKVD:n talosta Koroli tunsu itsensä nilviäiseksi. Vastaantulijat eivät tienneet, minkälaisen voimaperin hän oli äsken allekirjoittanut.

Koroli poikkesi kauppaan. Samalla kun osti lapsille tuliaiset, hän osti vodkaputelin junamatkaa varten.

Vihtori tuli kotiin taas kerran juovuksissa. Mies oli ruvennut viime aikoina juomaan entistä enemmän. Humalassa se oli hyväntuulinen ja leikki lasten kanssa. Selvänä se oli äreä kuin takapuoleen ammuttu karhu. Huolet ilmeisesti painoivat.

Amalia meni keittiöön valmistamaan ruokaa – sitä Vihtori kuitenkin pian haluaisi. Keittiössä ei ollut muita. Hän valmistaisi pihvit lehmän lihasta, jota oli sattumalta ollut kaupassa saatavana. Liha oli Neuvostoliitossa lähes ilmaista, mutta mitä se hyödytti, jos kaupoissa ei ollut sitä.

Amalia nuiji pihvit ja aikoi maustaa ne, mutta pippuria puuttui.

Kauppaan oli pitkä matka. Lindmankan hyllyllä oli pippuripurkki. Hän lainaisi siitä hypypysellisen.

Joku tuli. Amalia pani pippuripurkin nopeasti takaisin hyllyyn.

Tulija oli Lindmanska.

– Olisit kysynyt ens, Lindmanska sanoi.

– Miä pallautan heti ens tilas, Amalia lupasi.

Lindmanska kääntyi kannoillaan ja meni pois.

Ruuan valmistuttua Amalia vei sen huoneeseen. Kattaessaan pöytää hän kertoi Vihtorille, mitä keittiössä oli tapahtunut:

– Lindmanska suuttu, ko miä lainasin hänen pippuripurkistaa. Amerikanskit voivat ostaa omast kaupastaa kaikkee. Valtio kaupois ei oo mittää. Amerikanskeil on kaikkee, muil ei oo mitää. Mikä se Lintmankii luulee olevaase?

– Jotahhii se on tehtaal tekevinnää, Vihtori vastasi leppoisesti.

– Tee jotahii asja ettee. Siä kuulut sentää puolueeseen.

– Elä puhu nii kovvaa, Vihtori kielsi. – Allilla on tarkka kuulo. Se kuulee seinän läpi kirpunnii kusevan.

Korolille tuli asiaa NKVD:hen. Petroskoissa hän meni suoraan Karl Marxin kadulla olevaan harmaaseen taloon. Hänet ohjattiin virkailijan puheille.

NKVD:n virkailija kysyi tuskin ymmärrettävällä suomella, millä kielellä hän halusi heidän juttelevan.

– Puhu sinä ommoo murrettasi. Minä puhun omaani, Koroli vastasi, mutta katui sanojaan, sillä virkailija puhui lyydiä – Itä-Karjalan murteista vaikeinta.

– Neuvosto-Karjalas lopetettaze fasistikielen käyttö. Käyttöy otettaze karjalankieli. Muutosta vastau niskoittelevat vangittaze, aliluutnantti kertoi. – Kierdokkia, miksi tulitte?

– Ottija tuota, Koroli suki leukaa kädellä. Hän ei pystynyt sanomaan.

– Työ ette olje paljlastanu nji yhte kansanviholliste ili nationalistid, NKVD:n mies sanoi.

– Sitä varten minä tulin.

Upseeri kurottautui pöydän yli:

– Kierdokkia.

– Hänen nimesä on Jalmari Lindman.

Upseeri kirjoitti nimen ylös.

– Mis hän asub?

Koroli kertoi osoitteen.

– Vuottek kiertuda hänes mide muude?

– Lintmaneilla kuunnellaa vuan Suomen ratio-ta ja luetaa vuan suomenkielisiä kirjoja ja lehtiä. Rouval tulloo Kotjlies ja isännäl Suomen Kuvallehti.

Aliluutnantti kirjoitti ylös kosmoskynä savuten.

– Hyö eivät eis halua opetella venäjää.

Virkailija kirjoitti ylös.

– Vielkö mida muude?

– Lindman kehuu retostelloo kuuluneesa kansalaissoan aikana Muurmannin legioonaa. Siihe petturiarmeijaa?

– Voittek kiertuda viel mida muude?

Muuta ei tullut Korolin mieleen.

– Suur passibo nämis tiijois. Ne ollau meil arvokkahid, NKVD:n mies kiitteli.

Koroli nousi lähteäkseen.

– Pidjakkia sjilmad i korvad augi. Kansanvihillisid ollau kaikkial, miliisi evästi vielä.

Kävellessään asemalle Koroli ihmetteli kerjäläisten määrää. Niitä vaikutti olevan vuosi vuodelta enemmän. Sosialismissa ei pitänyt olla kerjäläisiä. Jokin oli mennyt pieleen. Hän poikkesi kauppaan ostamaan putelin viinaa, jolla huuhtelisi ikävät tunteet pois mielestä.

4.

Lindmaneilla herättiin keskiyöllä oven jyskytykseen. Jalmari epäroï mennä avaamaan. Mutta kun jyskytys vain jatkui ja jatkui, hän meni avaamaan.

Oven takana oli kolme miliisiä. Etummaisella oli pistooli kädessä. Muilla oli pistimellä varustettu sotilaskivääri olalla. Etummainen, joka oli upseeri, näytti virkamerkin ja sanoi venäjäksi, että he olivat NKVD:stä. Upseeri kysyi venäjäksi, oliko hän Jalmari Lindman.

– Olen.

Upseeri sanoi, että he olivat Neuvostoliitossa, ja siellä puhuttiin venäjää. Upseeri tyrkki Lindmanin pois tieltä ja tuli sisälle.

Koska osasi venäjää huonosti, Lindman pyysi Irmaa tulkkaamaan. Mutta tyttö alkoi itkeä. Rikhard pysyi rauhallisena ja rupesi tulkkaamaan.

Upseeri sanoi, että hänet vietäisiin kuulusteltavaksi, ja käski pukeutua.

Lindmanin pukiessa kotirauhan rikkojat vetivät kaikki piironginlaatikot ulos ja kaatoivat laatikoista kaiken lattialle. Ne avasivat kaapit ja vetivät hyllyiltä esineet pois. Yksi avasi radion.

Kuului kohinaa, kunnes Lahden pitkäaaltolähetys alkoi kuulua.

Jalmari hoki pakatessaan, että oli tapahtunut väärinkäsitys.

Miliisit ottivat takavarikkoon muutamia Suomen Kuvalehtiä ja Kotiliesiä. Jalmari pantiin käsirautoihin.

– Mää tulen takas pian, Jalmari sanoi, kun miilisit veivät hänet.

Alli ei nukkunut enää sinä yönä. Aamulla hän lähti etsimään Jalmaria.

Pihalla oli muitakin ”leskiä”, joiden miehet oli viety yöllä. Joku tiesi, että miehet oli viety kulttuuritalon kellariin. He lähtivät sinne.

Kulttuuritalon vartijat eivät päästäneet heitä sisälle. Ne sanoivat, että heille ilmoitettaisiin, mihin miehet siirretään.

Seuraavalla viikolla Allille ilmoitettiin, että Jalmari oli siirretty Petroskoin vankilaan.

Alli pakkasi kassiin samoja vaatteita ja tavaroita, joita muisti oman isänsä pyytäneen tuomaan, kun tämä oli vankina Tammisaaren pakko-laitoksessa punakapinan jälkeen. Hän matkusti

junassa Petroskoihin. Hän joutui kysymään ihmisiltä vankilaa.

Vankilan portilla vartijat tutkivat Allin perusteellisesti. Jalmarille tarkoitettut tuomiset otettiin pois, mutta ne luvattiin toimittaa perille.

Muitakin vaimoja oli tullut tapaamaan miehiään. Vankilan pihalla oli kova puheensorina.

Vartija toi Jalmarin. Mies oli laihtunut.

– Annetak tääl ruokka lainkka? Alli kysyi rautalankaverkon läpi.

Jalmari katsoi vartijaa eikä vastannut.

Alli kertoi portilla pois otetuista tuomisista, jotka vartijat olivat luvanneet toimittaa perille.

– Ne tuskin tekevät sitä, Jalmari sanoi vaisusti.

– Miksi sinut on vangittu? Alli kysyi.

– Joku on tehny minust perättömän ilmiannon. Tietäs vaan kuka. Mää muka vakoilen Suomen hyväks. Varmasti mun vapautetta pian. Neuvostoliitto on oikeusvaltio. Tääl ei pidetä syytönt vankilas.

Vartija ilmoitti, että aika oli täyttynyt.

Alli sanoi lasten kaipaavan isäänsä ja lähti pois.

Vartija palautti Lindmanin selliin. Lattialla ei ollut vapaata paikkaa, johon olisi oikaissut itsensä. Hänet haettiin illalla kuulusteluun. Kuulustelu tapahtui vankilan ulkopuolella olevassa lepokodissa. Vangit kutsuivat taloa hautomoksi.

Kuulustelija sanoi, että hänen tuli vastata totuudenmukaisesti.

Lindman muistutti olevansa Amerikan kansalainen.

– Miksette ole hakenut Neuvostoliiton kansalaisuutta, kuulustelija kysyi.

– Kosk sen saamine on tehty niin vaikkiaks.

Kysymykset olivat valmiina kaavakkeella. Lindman vastasi taas kerran, että oli naimisissa. Hänellä oli kaksi alaikäistä lasta. Hän oli käynyt vain kansakoulun. Hän ei ollut minkään puolueen jäsen, mutta oli Suomessa kuulunut sosiaalidemokraattiseen puolueeseen. Isä oli vapautunut torppari. Suvussa ei ollut kauppiaita eikä muitakaan pohattoja. Kysymykseen, mikä oli hänen yhteiskunnallinen asemansa, hän vastasi olevansa työlläinen. Hän ei kuulunut minkään maan reserviin. Kysymykseen omaisuuden määrästä ennen

vuotta seitsemäntoista, hän vastasi sen olleen vähäinen.

– Mikä oli omaisuutenne määrä vuonna kaksikymmentäyhdeksän? kuulustelija kysyi.

– Sitä oli kerääntynyt jonkin verran, mut ahne kapitalistivelkoja vei kaiken.

Kysymykseen Neuvostoliitossa asuvista sukulaisista, Lindman vastasi, ettei niitä ollut.

Kuulustelun jälkeen vartija vei Lindmanin takaisin selliin. Sellistä vietiin pyörtynyt vanki käytävälle virkoamaan.

Lindman vietiin taas seuraavana iltana kuulusteluun.

Kuulustelija kysyi, milloin hän oli tullut ensimmäisen kerran Neuvostoliittoon.

– Kesäl vuonna kahdeksantoist työläisten tappiosse päättyne Suomen luokkasodan jälkke. Mnä taistelin punastem puolel.

– Milloin palasitte Suomeen?

– Syksyl vuonna yhdeksäntoist. Minut pantti heti vankilasse, kosk mnä olin kuulunu Muurmannin legionasse. Minut vapautetti, kosk mää suostuin lähtemä pois Suomest.

– Kuuluitte siis Muurmannin legioonaan?

- Kyllä. Lenin anto legional perustamisluvan.
 - Minne menitte Suomesta?
 - Kanadasse.
 - Milloin tulitte toisen kerran Neuvostoliittoon?
 - Vuonna kolmekymmentkaks.
 - Miksi tulitte?
 - Tulin rakentama kommunismia.
- Kuulustelija katsoi häntä hieman ihmeissään.
- Aiotteko palata Kanadaan, kuulustelija kysyi.

Lindman epäröi, ennen kuin vastasi:

- En.

Kuulustelija näytti Lindmanille paperin, jossa hän tunnustaisi kuuluvansa kansallissivistiseen järjestöön, jonka tarkoitus oli liittää Viena ja Aunus sotilaallisin keinoin Suomeen.

– Jos allekirjoitate, Teille ei anneta kuolemantuomiota. Jos kieltäydytte allekirjoittamasta, Teidät ammutaan ilman oikeudenkäyntiä, kuulustelija sanoi. – Säästyte paljolta, jos allekirjoitate.

Lindman kieltäytyi allekirjoittamasta. Häntä seisotettiin paikallaan tuntikausia ilman juotavaa. Hänen ei annettu nukkua. Kuulustelijat vaihtuivat

tunnin välein. Hänet palautettiin lopen uupuneena selliin.

– Et kai tunnustanu mitään? kohtalotoveri tuli kysymään.

– Mnä en ol tehny mittä rikost, minkä mnä voisin tunnusta.

– Hyvä. Sää et saa tunnustamisella synnim-päästöä. Kun et tunnusta, pääset kolmen vuoren työleirituomiolla. Jos tunnustat, sulle lätkästään vähintään kymmenen vuotta tai kuolemantuomio.

Puhuttiin, että NKVD:llä oli kiintiöt tuomittavista.

Lindmania kuulusteltiin jälleen kerran. Katosta johdon päässä roikkuvassa lampussa paloi kelmeän kirkas valo. Kopissa ei ollut ikkunaa, josta olisi nähnyt, oliko päivä vai yö.

Kuulustelija heilutti paperia Lindmanin edessä ja käski allekirjoittamaan. Hän kieltäytyi. Kuulustelija tarttui häntä hartioista ja hakkasi häntä seinää vasten. Otsasta tippui verta kivilattialle. Kuulustelija alkoi solvata häntä ja väitti häntä Suomen pääesikunnan lähettämäksi vakoilijaksi.

– Kuulutteko Gyllingin – Rovion ryhmään? kuulustelija intti.

– En kuulu.

– Kerro totuus! kuulustelija huusi ja löi häntä ruoskalla hartioihin.

Mies ei voinut olla suomalainen vaikka puhui suomea. Ohranan palvelukseen siirtynyttä maanmiestä ei voinut kuin halveksia.

– Totuus kyllä kaivetaan irti! kuulustelija karjui. – Tunnusta, niin pääset helpommalla!

Lindman katsoi puhumisen vain yllyttävän kiduttajia ja vaikenä.

– Tunnusta, fasistisika! Fasistiystäväsi ovat jo paljastaneet sinut!

Kuulustelija haki turkin ja käski Lindmanin pukea se ylleen.

Lindmanin puettua hänet vietiin saunaan.

Vartija kävi heittävässä löylyä vähän väliä. Lindman tunsu pyörtyvänsä. Vartijat armahtivat ja hakivat hänet pois saunasta. Hänet vietiin kellariin ja pakotettiin riisumaan alasti.

Lindmanin riisuttua hänen päälleen heitettiin ämpärillinen jääkylmää vettä.

Lindman paleli niin että hampaat kalisivat suussa.

– Saatte luonnollisesti oikeutta jos allekirjoitate, ”saunottaja” lupasi.

– Mnä olin sosialisti, ennen ku te kaksi synnyitte. Mnä taistelin vuosisadan alus yhdes venäläisten vallankumouksellisten kans yksinvaltta vasta, Lindman sanoi kiduttajilleen.

Sanoilla ei ollut mitään vaikutusta. Kiduttajat pakottivat hänet polvilleen ja hakkasivat häntä pampulla niin, ettei jäänyt jälkiä.

Viereisestä huoneesta kuului naisen itkua. Kiduttaja sanoi, että nainen oli Alli, joka oli paljastanut kaiken.

Niin helppoon hän ei mennyt. Ne yrittivät murtaa hänen psyykensä.

Vartija näytti verellä tahrittua kangasta. Lindman sanoi nähneensä verta ennenkin.

– Totuus tai kuolema! kiduttaja huusi ja alkoi hakata pampulla.

Lindman puri hammasta ja kesti. Hänen käs-kettiin pukea turkki. Hänen puettua hänet vietiin saunaan

Kiduttajat veivät Lindmanin kellariin ja pakottivat hänet riisumaan alasti. Hänen sieraimia kutitettiin höyhenellä. Mistä ne olivat keksineet sellaisenkin kidutustavan?

Lindmanin käskettiin pukea turkki.

Hän ei kestäisi enää.

Lindman joutui allekirjoittamaan kyrillisiin kirjaimiin jokaiselle sivulle. Kuulustelijoiden käytös muuttui siitä hetkestä. Ne alkoivat kohdella häntä kuin koiraa.

Lindman vietiin troikan eteen. Lopultakin hän saisi oikeutta. Tuomio ei voinut olla kuin vapauttava, sillä hän ei ollut tehnyt mitään rikosta.

Oikeus istui vain venäjäksi. Puolustusta ei sallittu. Tuomari luki tuomion paperista.

Koska ei osannut venäjää, Lindman sai tietää vasta istunnon jälkeen, että tuomio oli kymmenen vuotta ojennusleiriä ilman kirjeenvaihto-oikeutta.

Paperitehtaalla vangitut työntekijät olivat ammattimiehiä parhaasta päästä. Tilalle tullut rupusakki ei saanut paperia ulos koneesta.

Koska Jalmari ei ollut enää paperitehtaalla töissä, perhe häädettiin työsuhdeasunnosta. Alli sai hommattua heille maakuopan asunnoksi.

Allikin vangittiin. Hän sai lukea suomeksi käännetyn kuulustelupöytäkirjan, ennen kuin hän allekirjoitti sen. Oikeudenkäyntiä ei ollut. Hänet tuomittiin hallinnollisella päätöksellä kolmeksi vuodeksi pakkotyöhön sosiaalisesti vaarallisena ihmisenä. Päätöksestä ei voinut vedota.

Alli lähetettiin Äänisen saareen kalkkikaivokseen. Irma ja Rikhard joutuivat venäjänkieliseen lastenkotiin.

5.

Vangitsemisia tapahtui kaikkialla Neuvostoliitossa. NKVD saattoi vangita kenet tahansa saadaakseen kiintiöt täyteen. Edes puoluejäsenet eivät olleet turvassa. Jokainen tutki menneisyyttään, ettei sieltä vaan löytynyt mitään, minkä perusteella voitaisiin asettaa syytteeseen. Jotkut tulivat pelosta mielipuoliksi ja lopettivat elämänsä oman käden kautta.

Koroli oli taannut eräiden luokkatietoisuuden menettämistä tuomittujen toverien luotettavuuden ja pelkäsi joutuvansa siitä syytteeseen. Noutajat voivat tulla minä yönä tahansa. Hän suunnitelti pakoa, mutta Amalia kieltäytyi lähtemästä. Toinen vaihtoehto oli mennä piiloon, kuten hän oli tehnyt Suomessa lapualaisten riehussa pahimmillaan. Hän kirjoitti kirjeen Suomen Kommunistisen Puolueen puheenjohtajalle Otto-Ville Kuusiselle – ainoalle ihmiselle maailmassa, joka pystyi auttamaan häntä. Hän ei ehtinyt saada Kuusisen vastausta, ennen kuin NKVD:n miehet tulivat hakemaan hänet. NKVD:n miesten otteet olivat monta luokkaa kovempia kuin niiden, joiden käsittelyssä hän oli ollut Lapualla. Nämä eivät olleet lainkaan huumorimiehiä. Ne tekivät työtään kuin virkamiehet. Miliisimajuri, joka kuulusteli häntä, sanoi, että hän oli laiminlyönyt velvollisuutensa, koska ei ollut paljastanut yhtään luokkatietoisuuden menettänyttä pyrkyriä eikä moraalitonta. Ja että hän oli taannut Suomen Kommunistisen Puolueen jäseniä, joiden pyrkimys oli suomalaistaa Neuvosto-Karjala. Jäsenet

olivat tuoneet Suomesta suomenkielen oppikirjoja.

Koroli myönsi erheensä uskoen saavansa synninpäästön. Mutta se ei auttanut enää. Hän puolustautui oikeudessa sillä, ettei ollut kerännyt rahaa suomenkielen tukiryhmälle. Mutta rangaistusta varten löytyi pykälä. Oikeus tuomitsi hänet ammuttavaksi Neuvostoliiton rikoslain pykälän 58 momenttien 14 ja 12 mukaan velvollisuuden täyttämättä jättämisestä ja ilmoittamatta jättämisestä. Lisäksi hänet tuomittiin lakkaamisesta taistelemasta puolueen päälinjasta poikkeamaa vastaan.

Vartijat tulivat selliin ja alkoivat huutaa nimiä. Pienestä ristikkoikkunasta voi nähdä, ettei aurinko ollut noussut vielä.

Koroli kuuli nimensä huudettavan ja meni käytävälle. Vartija sanoi, ettei päällystakkia tarvinnut ottaa mukaan. Hän pudotti takin lattialle. Vartija väänsi hänen kätet selän taakse ja satoi ne rautalangalla yhteen.

Vangit marssitettiin ulos ja käskettiin kavuta kuorma-auton umpilavalle. Koroli oli niin voima-

ton että vartijat joutuivat työntämään hänet lavalle.

Koppiin tuli kiväärein aseistautuneita sotilaita. Auto lähti jonnekin.

Matka tuli tuskien täyttämä. Lopulta se päättyi.

Vartijat käskivät kaikki ulos kopista. Muutamaa piti pakottaa lyömällä kiväärinperällä. Koroli jouduttiin kantamaan ulos.

He olivat metsän keskellä. Aurinko nousi jo puitten takaa. Vangit pantiin jonoon. Jonon kasettiin lähteä kulkemaan sotilaiden muodostamaa kunniakujaa.

Koroli pystyi vaivoin kävelemään. Matka päättyi metsäkankaalle.

Vangit pantiin riviin ja pakotettiin polvilleen maahan.

Pyöveli aloitti työnsä rivin päästä.

– Murhaajat! kuului karmeaa huuto. – Kommunismien voitto on oleva lastemme ja lastenlastemme! Ääni palasi kaikuna metsästä.

Laukauksen ääni läheni. Korolin otsalle nousi kylmä hiki.

– Antakaa armoa, joku pyysi.

Pyöveli astui Korolin vieressä olevan miehen taakse.

– Tee se nopeasti, mies sanoi.

Kuului laukaus.

Pyöveli astui Korolin taakse.

”Pärjäkö Amalia...”

Tulikuuma pistoolinpiippu tuntui niskassa. Ääni räjäytti pään.

V

1.

Hannes Katava haettiin NKVD:n valvojan puheille. Valvoja kertoi kummia; hän saisi vapauspassin. Ehtona oli, että hän liittyisi puna-armeijaan.

Hänet oli joitakin vuosia sitten erotettu puna-armeijasta ja vangittu. Nyt hänet haluttiin takaisin, vaikka kakku ei ollut vielä syöty.

Koska vaihtoehtona oli jääminen tänne hyiseen helvettiin, Hannes allekirjoitti kahden kuukauden pituisen sopimuksen. Hänelle annettiin littera Petroskoihin.

Petroskoissa Hannes meni ilmoittautumaan sotilaskomissariaattiin. Hänet vastaanottanut majuri oli lakkautetusta Karjalan erillisestä jääkäriprikaatista tuttu. Majurikin oli selvinnyt hengissä NKVD:n lihamyllystä.

Majuri kertoi huolestuttavasta maailmantilanteesta. Länsivallat suunnittelivat hyökkäystä Neuvostoliittoon, ja Suomi oli lähdössä niiden kelkkaan. Siksi oli määrätty povetska – liikekannallepano. Karjalan Autonomisesta tasavallasta ja Leningradin alueelta koottaisiin suomensukuiset asevelvollisuusikäiset ja heistä perustettaisiin vuoristoarmeijakunta.

– Komentokielenä käytämme suomea, majuri sanoi.

Hannes sai ennakkoa parturissa käyntiä varten. Parturin peilistä katsoi lommoposkinen nälkäkurki. Kolme ojennusleirillä vietettyä vuotta eivät olleet menneet jälkiä jättämättä. Hän oli kolmekymmentäyhdeksän mutta näytti viisikymppiseltä. Työleirihallinnolta saadut tamineet olivat surkeita. Toppatakki oli puhki kulunut ja likainen.

Parturi sanoi, että oli tullut kovakalloisten suomalaisten vuoro hidasylyisten puolalaisten jälkeen. Tshunat eivät ymmärtäneet omaa parastaan, kun eivät antaneet puna-armeijan tulla Suomeen länsivaltojen armeijoita vastaan. Niiden kalloihin taottaisiin lekalla järkeä.

Hannes jätti kertomatta, että yksi tshuna istui parturintuolissa. Hän oli saanut oppia kantapäähän kautta, ettei Neuvostoliitossa kannattanut avata suuta joka paikassa. Vitsin kertomisesta saattoi joutua vankileirille. Suomalaisuus oli pidettävä salassa, sillä Neuvostoliitossa pääsi hengestään, jos oli väärää kansallisuutta.

Parturi teki veitsellä kurkun leikkaamista kuvaavan eleen ja sanoi:

– Mannergeim kaput.

Hannes maksoi verenhimoiselle parturille ja poistui.

Valistustalolla jaettiin asepuvut ja sotilaan varusteet. Ilmassa oli jotakin sensuuntaista, että puna-armeija hyökkäisi Suomeen. Komentaja sanoi käskynjaossa, että Suomen hallitus ei ollut suostunut tekemään puolustus sopimusta Neuvostoliiton kanssa Leningradin turvaamiseksi länsivaltojen hyökkäykseltä. Siksi Suomen kanssa käytäisiin pieni rajasota. Fasisteille oli annettu viimeinen varoitus.

Upseerit puivat komentajan puhetta keskenään. Kaikki olivat sitä mieltä, että Suomi olisi

hullu valitessaan sodan. Sen pieni armeija ei mahlaisi mitään puna-armeijalle.

– Mil mää saan sotamiehet tottlema, ko mul ei ol nappuloi kaulukses? Hannekselle ennestään tuntematon Koiranen kysyi.

– Älkää vaivatko sillä päätänne. Saatte arvo-merkit myöhemmin, majuri sanoi.

Suuri ihmisjoukko kokoontui Petroskoissa torille kuuntelemaan keskusradiosta ulkoasiain kansankomissaari Molotovin puhetta.

Toveri ”Vasarainen” kimitti, että Neuvostoliiton kärsivällisyys Suomen kanssa oli lopussa. Neuvostoliitto oli siihen saakka kunnioittanut Suomen itsenäisyyttä, mutta Suomen hallitus oli leppymättömässä vihassaan Neuvostoliittoa kohtaan ottanut vihamielisen kannan ja oli kieltäytynyt päästämästä puna-armeijaa alueelleen torjumaan vihamielisten länsivaltain armeijoiden hyökkäystä Leningradiin. Imperialistisia länsivaltoja miellyttääkseen Suomi oli aikeissa liittyä niiden interventioon pyhälle Venäjänmaalle. Kolme päivää sitten Leningradin alueella oli tapahtunut sotilaallinen provokaatio. Suomen puolelta oli

ammuttu tykeillä Mainilan kylään. Puna-armeijan sotilaita oli kuollut. Provokaatio osoitti, että Suomen hallitus ei kunnioittanut hyökkäämättömyyssopimusta, joten Neuvostoliitto oli sanonut sen irti.

Ihmiset alkoivat kohista.

Ääni nousi falsettiin, kun Molotov huusi, että puna-armeija oli valmiina. Neuvostoliiton tavoitteena ei ollut Suomen valtaaminen eikä Neuvostoliittoon liittäminen vaan Leningradin turvaaminen. Neuvostoliitto ei halunnut palaakaan vierasta maata. Suomelle oli tarjottu vaihtokaupassa maata Porajärveltä ja Repolasta.

Väkijoukosta huudettiin, että Fasisti-Suomelle annettaisiin opetus.

Hanneksen oli vaikea uskoa että Suomi hyökkäisi Neuvostoliittoon. Takana täytyi olla jotakin muuta

Pataljoona siirrettiin Petroskoista junakuljetuksin Leningradin alueelle Pushkinoon. Puna-armeijan asepuke vaihtui vihertävään univormuun. Ne olivat sotasaalista Puolasta. Huopikkaat vaihdettiin

rasvanahkasaappaisiin. Kypärä sirppi- ja vasarakokardeineen pysyi.

Kun pataljoona marssi Leningradin läpi rintamalle, leningradilaiset ihmettelivät, minkä vieraan maan armeija oli vallannut vallankumouksen kehdon.

Ensimmäiseksi suomalaiseksi armeijakunnaksi nimetyn vuoristoarmeijakunnan joukot etenivät toisessa aallossa Suomelta jo vallatulle alueelle. Niitä ei viety etulinjaan vaan säästettiin Helsingissä pidettävään voitonparaatiin. Miehillä jaettiin Suomen markkoja ostosten tekoa varten. Kiellettiin ottamasta kaupoista mitään maksamatta.

Kaikki ihmettelivät, missä olivat kukkia eteen heittelevät neidot, joista politrukki puhui, kuin maa olisi kaikki asukkaat niellyt. Politrukki sanoi, että suojeluskuntalaiset ajoivat asukkaat edellään pois, mutta fasistiarmeijaan pakotetut työläiset nousisivat kukistamaan lapualaiset. Politrukkia uskottiin, eihän niin paljon kouluja käynyt voinut puhua palturia.

Nyt kostettaisiin vuoden kahdeksantoista kolhut. Propagandan välissä politrukki soitteli haitariaan.

Vaikka oli hautonut kosta kaikki ne kaksikymmentä vuotta, jotka oli viettänyt Neuvostoliitossa, kosto ei tuntunut Hanneksesta suloiselta. Häntä oli nöyryytetty Neuvostoliitossa liikaa.

Pataljoona marssi Stalinin kuusikymmenvuotispäivänä paraatissa Terijoella raskaat manttelit yllä ja päässä suomalaismallinen karvareuhka, josta oli laskettu korvaläpät alas. Hannes juhli vastenmielisesti miljoonia omia kansalaisia murhannutta diktaattoria mutta piti mölyt mahassa.

Hannes ilmoittautui, kun kysyttiin hiihtopataljoonaan vapaaehtoisia. Luvassa oli parempaa ruokaa ja uusia varusteita. Hänet nimitettiin joukkueenjohtajaksi.

Miehille jaettiin sukset. Arojen pojat katselivat hikilautoja ja sanoivat, etteivät osanneet hiihtää, ja heittivät sukset nuotioon.

Politruckki puhui, että Stalin oli vihainen, koska Suomeen ei edetty tarpeeksi nopeasti.

Stalin oli sanonut ennen hyökkäystä, että maailma seuraisi hengitystä pidättäen, kun puna-armeija menisi rajan yli lakkeja huiskuttaen vielä nopeammin kuin Puolaan.

Komppanianpäällikkö Kostin sanoi, että Puna-armeija murtaisi Mannerheim-linjan ja marssisi Helsinkiin. Suomalaiset eivät ymmärtäneet omaa parastaan, kun taistelivat puna-armeijaa vastaan..

– Mitä, jos puna-armeija ei pääsekkää Helsinkiin? Koironan kysyi puolivenäläiseltä Kostinilta.

– Karsserii tyhmii kysyjäl, Kostin vastasi.

– Hitler möi sadallakahdellakymmenellä miljoonalla ruplalla Suomen Stalinille, Koironan sanoi.

Punaluutnantti Koironan oli originelli. Miehellä oli hiusten- ja parranhoitovälineet mukana, koska aikoi näyttää hyvältä Helsingissä pidettävässä voitonparaatissa, jos vaikka serkkuplikat olisivat kadun varressa katsomassa. Koironan oli tullut Neuvostoliittoon kymmenkunta vuotta sitten ja ehti käydä Kansainvälisen jalkaväkikoulun seuraajaksi perustetun Skljanskin sotakoulun, ennen kuin sen suomalainen osasto lakkautettiin. Mies oli jollakin ihmeellisellä tavalla pelastunut puhdistuksista.

– Soda roih, gu valkosuomalaset ammuttii tykkilöil rajan yli Mainilas, Kostin muistutti.

– Kummalt puolelt ne laukaukset ammuttii? Koiranen kysyi.

– Puna-armeija ei perräänny koskaa. Se tekköö täyskäännöksen ja etenee taas, inkeriläinen Pupu-lainen yritti keventää tunnelmaa.

Pakkanen kiristyi kolmeenkymmeneen asteeseen. Yöt jouduttiin viettämään taivasalla, koska puna-armeijalla ei ollut teltoja. Joukot kuljettivat kaikenlaista roinaa mukana, kuten vihollisen käännäyttämiseksi tarkoitettuja propagandalehtiä, kirjoja ja äänilevyjä, mutta ei teltoja. Suomalaiset polttivat kaikki asumukset perääntyessään. Vain kirkot jätettiin polttamatta. Musikat olisivat polttaneet nekin, mutta politrukit kielsivät tekemästä sitä. Syykin selvisi; upseerit nukkuivat kirkoissa.

Sotavanki tuotiin pataljoonan komentopaikalle. Kuulustelija kysyi vangilta Suomen joukkojen lukumäärää ja sijaintia, mutta sotavanki tiesi oikeutensa ja kertoi vain nimensä, sotilasarvonsa ja yksikkönsä.

– Miksi lähditte sotimaan maailman ensimmäistä työläisten valtiota vastaan? kuulustelija kovisteli.

– Lähdin turvaamaan isänmaan vapautta, vanki vastasi röyhkeästi.

Kuulustelija löi nyrkillä vankia leukaan.

Vanki pyyhki suupielestä valuvan veren kämmenselällä pois.

Kuulustelija pani käden pöydällä olevan parbellumin päälle ja kysyi:

– Kuulutteko suojeluskuntaan?

– Kuulun.

Kuulustelija vaihtoi kielen venäjäksi ja sanoi, että suojeluskunnat olivat bolshevistisen Venäjän jahtaamiseen ja vihaamiseen koulutettu bandiittijärjestö.

– Neuvostoliitto teki kaiken välttääkseen sodan, kuulustelija vaihtoi taas kieltä. – Se oli valmis luovuttamaan Suomelle alueita Karjalasta, jotta täytyisi suomalaisten ja karjalaisten vuosisatainen toive yhdistymisestä. Mutta Suomen fasistihallitus halusi toisin. Luomalla rajalle sotapesäkkeen se provosoi sodan Neuvostoliiton kanssa. Terijoen kaupungissa perustettu Suomen kansanvaltainen hallitus pelasti Suomen vaikeasta tilanteesta solmimalla rauhan Neuvostoliiton

kanssa ja tekemällä avunantosopimuksen Suomen kanssa, joka turvaa sen riippumattomuuden.

Vangille tarjottiin mahdollisuutta liittyä Suomen kansanhallituksen armeijaan.

– En riko sotilasvalaani, sotavanki vastasi syvää halveksuntaa osoittava ilme kasvoillaan.

Kuulustelija antoi merkin kädellä. Vartijat veivät vangin pois.

Punasotilaat olivat löytäneet karanneen porsaan. Politrukki syytti sotamiehiä valtion omaisuuden luvatta ottamisesta ja määräsi rankaistavaksi heitä kuolemalla.

Hannes Katava joutui teloitusr ryhmän johtajaksi, koska oli ainoa komppanianpäällikön arvoinen upseeri paikalla. Kaksi teloitettavaa talutettiin penkan eteen. Kummankin silmille sidottiin musta liina.

Katava komensi ampujat riviin viiden metrin päähän teloitettavista.

Toinen ammuttavista pyysi armoa luvaten olla vartiossa viikon vuorotta, jos saa säilyttää henkensä.

Katava komensi venäjäksi ”tulta pettureihin”.

Kiväärit rätsivät. Ammutut kaatuivat selälleen ja jäivät makaamaan liikkumattomina.

Järkytys tuli jälkikäteen. Se tuli niin voimakkaana, että Hannes päätti ampua itsensä. Sitä ennen hän kirjoittaisi Eevalle olevansa hyvillään, etteivät he olleet menneet avioon ja hankkineet lapsia. Eeva saisi mennä toiselle.

Politrukki söi porsaan muiden esikuntaupseerien kanssa. Hannes ei olla syömingeissä mukana. Hän lähti välskärin vastaanotolle.

Vastaanotolla oli jalkaan haavoittunut kirgiisi. Hanneksesta tuntui, että tämä katsoi häntä hi-mokkaasti.

Minua et ainakaan syö, hän tuumi.

Kirgiisien uskottiin juovan käärmeenverta, mikä selitti niiden punakkuuden. Ne järjestivät heimolaisilleen itkuhautajaiset rintamaoloissakin.

Hannes kertoi ummetuksesta. Välskäri sanoi ummetuksen johtuvan liiasta lihan syömisestä.

Hannes sanoi, ettei ollut nähnyt lihaa moneen viikkoon. Ruoka oli aina samaa piikkisistä jauhoista tehtyä puuroa. Se repi suolet verille.

Välskäri määräsi ummetuslääkettä ja neuvoi syömään vähemmän lihaa ja enemmän leipää.

Hannes ei tiennyt itkeä vai nauraako.

Ummetuslääke alkoi vaikuttaa heti. Hannes ehti hädin tuskin riu'ulle ja laskea housut kinttuihin.

Hangelle tuli veristä ulostetta. Hannes nojasi hentoon koivuun vetäessään housut takaisin jalkaan. Puusta putosi lunta niskaan.

– Koittele kaikil tavoil.

Rintamalle tuotiin uusia joukkoja. Taktiikkaakin muutettiin. Enää ei Mannerheim-linjasta yritetty läpi päätä pahkaa eikä hyökätty rintamassa, vaan vihollisen kenttälinoitettuja asemia pehmitettiin tykkien suorasuuntaustulella monta vuorokautta ilman taukoja, minkä jälkeen panssarit hyökkäsivät painopistesuunnassa jalkamiesten suojatessa. Murrettuaan asemat panssarit eivät pysähtyneet vaan jatkoivat puolustuksen syvyyteen varovasti tunnustellen ja sivustoja levittäen. Niillä keinoin Mannerheim-linja murrettiin.

Ensimmäisen suomalaisen vuoristoarmeijakunnan joukot saapuivat toisessa portaassa Mannerheim-linjaan. Linja tuotti pettymyksen. Se ei ollutkaan vankka linnoitus, jonkalaiseksi polit-

rukki oli sen kuvannut. Ei ollut teräsbetonista rakennettuja linnakkeita. Oli vain matala hirsillä tuettu juoksuhauta.

– Ja tähän puna-armeija löi päätänsä kaksi kuukautta, Koironen ihmetteli sortuneen juoksuhaudan reunalla.

Kaatuneet olivat kaikki puna-armeijalaisia, ei yhtään suomalaista. Joiltakin ruumiilta oli puhkottu silmät ja kiskottu hampaat suusta. Yhdeltä oli sahattu jalat poikki töppösten suuta myöten.

– Valkosuoimalazet ollah julmenbii gu myö uskoimmo, Kostin sanoi.

Ruumiit olivat jäätyneet mitä eriskummallisiin asentoihin. Pääton ruumis oli nostettu pystyyn hankeen. Käsi oli pantu viittaamaan takaisin Leningradiin.

Näky puistatti.

Hiihtopataljoona kutsuttiin käskynjakoon. Olisi oikeastaan pitänyt puhua komppaniasta, niin vähän siinä oli miehiä.

Politrukki puhui vain venäjäksi, vaikka melkein kaikki pataljoonan miehet olivat suomalaisia, inkeriläisiä tai itäkarjalaisia.

Politrukki puhui, että puna-armeija vei veljelistä apua tehtaanomistajien ja kartanonherrojen ikeen alla eläville Suomen työläisille ja talonpojille. Suomi vapautettaisiin, minkä jälkeen se liittyisi vapaaehtoisesti neuvostokansojen perheeseen, josta se oli vuonna kahdeksantoista irrotettu vääryydellä. Työpäivä määrättäisiin lailla kahdeksantuntiseksi. Torpparit vapautettaisiin velkavankeudesta. Tehtaat ja suurpankit otettaisiin kansan omaisuudeksi. Työttömyys poistettaisiin ikuisiksi ajoiksi.

Politrukin uskonvahvistuksen jälkeen upseerit puivat kuulemaansa. Koironen sanoi, että Suomessa oli ollut jo kaksikymmentä vuotta kahdeksantuntinen työpäivä. Eräs epäili, että tehtiin virhe, kun venäläisille musikoille sanottiin, että mentiin Suomeen vapauttamaan työläiset kapitalistien ja tilanherrojen ikeestä. Musikkia ei kiinnostanut mennä vapauttamaan toisen maan työläisiä, jos oli vaarana menettää oma henki.

Kaikki tiesivät, että Suomeen mentiin vaihtamaan maan hallitus ja erottamaan virkamiehet, joista pahimmat niskuroijat lähetettäisiin ojennusleirille, kuten oli tehty Neuvostoliitossa. Silmän

lumeeksi järjestettäisiin eduskuntavaalit. Ne olisivat neuvostomalliset eli Moskova asettaisi ehdokkaat.

Hannes ei halunnut synnyinmaalleen niin kovaa kohtaloa. Isä, äitipuoli ja sisko asuivat Suomessa. Velikin asui siellä. Karl oli säästynyt joutumasta pakkotyöleirille, koska oli asunut ”isonvihan” aikana Suomessa.

Taloista olivat vain mustuneet hormit pystyssä.

– On tuhottu valtion omaisuutta, Koironen sanoi sarkastisesti.

Asukkaita ei näkynyt.

– Fasistat ajettih ristityt iäreh, Kostin sanoi.

Junaseisakkeelle oli jäänyt muuttokuormia. Lumeen pystyyn pantuun pahviplakaattiin oli tekstattu venäjäksi ”Ampukaa komissaarit. Nuo hullut koirat”.

Politrukki käski hävittää plakaatin.

He hiihtivät maatalon pihaan. Jotkut menivät ottamaan vettä vinttikaivosta, vaikka varoitettiin myrkystä.

Jänis loikki pihan poikki. Hannes tempaisi konepistoolin kaulalta ja tähtäsi ristiturpaan. Jä-

nöjussi ehti mennä kivinavetan taakse. Hän meni navetan taakse katsomaan, mutta jänistä ei näkynyt enää. Navetan etupuolelta kuului räjähdys.

Hannes palasi katsomaan. Kostin istui hangesa ja piti käsillä veristä päätään. Verta oli roiskunut laajalle alueelle.

Navetan oveen salakavalasti asetettu miina oli räjähtänyt. Ellei olisi mennyt jäniksen perään, hän olisi saattanut olla se, joka avasi oven.

Hannes istuutui lumihankeen ja kaivoi leivän laukusta. Hän heitti kivikovaksi jäätyneen kyrsän hankeen.

– Ei piä viskata leibiä iäreh. Jumal rangazou, aliupseeri moitti.

Ruokaa ei ollut, koska töpinä ei pysynyt perässä.

Hannes Katava meni puotiin katsomaan, etteivät sotamiehet ottaisi tavaraa omin luvvin.

Kauppias oli poistunut niin kiireesti, että ei ehtinyt ottaa tavaraansa mukaan. Jokainen sotamies takavarikoi jotakin. Hanneskin otti tulitikuaskin.

Pataljoona tuli Viipurinlahden rantaan ja asetui yöksi. Pakkanen oli hellittänyt mutta vieläkin sitä oli melko lailla.

Hannes asettautui havuille niin että jalkapohjat olivat nuotioon päin. Hän veti manttelin peitoksi.

– Oliizin ottanuh turkin mugah, jezli oliizin tiennyh, shto Suomes on nengoizet kovat pakkazet, aunuslainen, jonka nimeä Hannes ei tiennyt, puheli. – Milloin myö piäzemmö lämbitettyih taloloih?

Mantteli ei lämmittänyt tarpeeksi. Hannes työnsi jalat lähemmäs nuotiota. Hän oli palautunut entisiin mittoihinsa vapauduttuaan maansisäisestä karkotuksesta ja saatuaan taas kunnolla ruokaa. Neuvostomaa piti sotilaistaan hyvää huolta.

Ilmaantui uusi kiusa – savu pani silmät vuotamaan. Hannes suostui, kun Koironen ehdotti paikan vaihtoa. Hänen asetuttua Koirasen paikalle kuului korohoron lähtölaukaus. Kranaatti osui nuotio keskelle. Nuotio levisi miljardeina atomeina ympäristöön.

Hannes kokeili kädellä, olivatko jalat tallella. Haavoittuneet valittivat korviasärkevästi.

Koironen oli kuollut.

Ellei olisi vaihtanut paikkaa Koirasen kanssa, hän ei olisi enää elävien kirjoissa.

Selvisi, että kranaatin olivat ampuneet lähelle majoittuneet puna-armeijalaiset, jotka olivat luulleet heitä asepuvun vuoksi vihollisiksi.

Pataljoona sai aamulla käskyn hyökätä edessä olevaan saareen. Joukot ryhmittivät rintamaan ja lähtivät etenemään. Politrukki hiihteli perässä ja huuteli venäjäksi ”taistoon isänmaan ja Stalinin puolesta”.

Ketju oli enää parin sadan metrin päässä saaresta, kun vastustaja avasi tulen. Politrukkiin osui. Ruumis jäi hankeen pystyyn.

– Siin olj sen sankarjtekko, joku totesi ja työnsi politrukin ruumiin nurin.

Vastustajan, vaikka heikkokin, kiväärituli harvensi rivit. Uhreja tuli komentajallekin liikaa. Hyökkäys keskeytettiin.

Ensimmäinen suomalainen armeijakunta marssi sodan jälkeen voitonparaatissa Viipurissa. Paraatijoukoille puhunut Otto-Ville Kuusinen sanoi, että puna-armeija vapautti Viipurin.

Hannes Katava tiesi, että puna-armeija oli edennyt Viipuriin vasta aselevon jälkeen. Kuusista ei oikein tiedetty mikä se oli miehiään. Puhuttiin, että Kusinen, kuten venäläiset nimen lausivat, oli toimittanut ”isonvihan” aikana syytetyinä olleiden puoltolauseanomukset suoraan NKVD:hen.

Viipuri oli asumiskelvoton, sillä kaupungista oli katkaistu kaikki vesi-, sähkö- ja kaasujohdot.

Ensimmäinen suomalainen armeijakunta siirrettiin kesällä Terijoelle ja se hajotettiin. Asevelvolliset siirrettiin venäläisiin joukko-osastoihin, muut kotiutettiin. Hannes ei päässyt reserviin, vaikka kahden kuukauden sopimusaika oli mennyt umpeen. Hänet siirrettiin Karhumäkeen kouluttamaan alokkaita ja edelleen Kuolismaalle Suomelta äskeisessä sodassa vallatulle alueelle.

Maastossa oli vielä kaatuneita. Ylemmältä taholta tuli käsky haudata ne.

Ruumiit olivat pitkälle mädäntyneitä. Kaikki olivat puna-armeijalaisia, ei yhtään suomalaista. Venäläiset alokkaat uskoivat, että suomalaiset ovat ylivertaisia sotureita, jotka eivät kuole so-

dassa. Niille ei kerrottu, että suomalaiset veivät kaatuneensa pois.

Alokkaat eivät viitsineet kaivaa kuoppia rou-
taiseen maahan vaan laskivat ruumiin kranaatti-
kuoppiin ja loivat maata päälle.

Hautakivet saatiin luterilaiselta hautausmaalta.
Hakattiin vain nimi pois.

Talvi jouduttiin asumaan suomalaisten teke-
missä korsuissa. Seuraavana kesänä Saksa hyök-
käsi valapattoisesti Neuvostoliittoon. Hyökkää-
mättömyyssopimuksella oli Hitlerille huussipape-
rin arvo.

Hannes oli nimitetty jokin aika sitten koneki-
väärikomppanian päälliköksi. Hän kiikaroi taiste-
luhauhdassa rajan yli. Miksi Suomi ei hyökännyt?
Mitä se oikein suunnitelti? Saksa oli hyökännyt jo
viikko sitten.

Sotilas tuli maastoon hakatulle rajalinjalle ku-
semaan.

Röyhkimys ei tullut rajan yli. Kuseskelijan
mentyä suomalaisten ämyri alkoi pauhata:

– Suomalaiset punikit, tulkaa kotiin! Saatte
tavata vanhempanne ja sukulaisenne! Tulkaa kä-

det ylhäällä! Tuokaa henkilökohtainen ase mu-
kananne!

Lahtarit tiesivät, että täällä oli suomalaisia
vastassa.

– Kun saamma kiinni, leikkaamma munat!
joku huusi takaisin.

Hannes lähti nukkumaan.

Hannes heräsi tykkitulen jylinään. Hän nousi ja
hälytti miehet.

Tuli-isku päättyi, ennen kuin miehet ehtivät
asemiin. Vihollinen oli tehnyt vain kömpelön
valeyökkäyksen.

Seuraavana päivänä vihollinen aloitti kiivaan
tulivalmistelun. Hannes ei ollut ennen ollut moi-
sessa tykistökeskityksessä. Siitä ei tuntunut tule-
van loppua.

Tulivalmistelun päätyttyä vihollisen jalkaväki
hyökkäsi.

Hannes antoi tulenavauskäskyn konekivääreil-
le, vasta kun ketju oli tarpeeksi lähellä. Monin-
kertaisella miesylivoimalla hyökännyt vihollinen
tuli puolustusasemien eteen. Kun vetäytymiskäs-
ky viimein tuli, puolustajat jättivät asemat.

He jatkoivat tiellä kävellen, sillä vihollinen ei tullut perässä. Tien varteen jätettiin plakaatteja, joihin oli tekstattu venäjäksi ”Me palaamme”.

Joukot vedettiin Porajärven pogostalle eli suomeksi ”kirkolle”. Hannes sai käskyn partioida Repolan suuntaan. Komppania eteni korpien kautta Kuutamalahteen, jossa vihollinen oli vastassa.

He huutelivat linjojen yli antautumiskehotuksia suomeksi. Vastustaja huuteli takaisin venäjäksi.

2.

Teppo Perttunen ei ollut Suomen kansalainen eikä siten Suomessa asevelvollinen, mutta liittyi vapaaehtoisena sotaväkeen. Hän ei halunnut jäädä puoliveljiään huonommaksi. Kasvatusisä Juhokin olisi lähtenyt sotaan, ellei lääkäri olisi kieltänyt. Hän matkusti koulutuskeskukseen Kajaaniin ja ilmoittautui suojeluskuntatalossa.

Kajaanissa perustettiin Suomessa asuvista itä-karjalaisista prikaati, jossa oli Aunuksen ja Vie-

nan heimosoturipataljoonat. Upseerit ja aliupseerit olivat ensimmäisen maailmansodan jälkeisissä heimosodissa mukana olleita suomalaisia. He erosivat sotisovaltaan Suomen armeijan muista sotilaista vain niin, ettei asepuvussa ollut epoletteja eikä lakissa kokardia.

Perttunen joutui Vienan pataljoonaan. Kun prikaati lähti rintamalle, komentaja loi käskynjaoissa pyhää vihaa bolshevikkeja kohtaan; bolshevikit olivat ryövänneet heiltä isänmaan.

Asia oli tuttu Perttuselle. Siitä ei ollut voinut välttyä kuulemasta sisäoppilaitoksessa.

Prikaati meni rajan yli Lieksassa. Vihollinen toivotti heidät tervetulleiksi lähettämällä pommeja niskaan mutta pakeni pian. Prikaati ajoi vihollista edellään. Kuutamalahden kylä vallattiin niin nopeasti, ettei vihollinen ehtinyt polttaa sitä.

Postinjakaja huusi Perttusen nimen.

Mustat reunat kielivät siitä, että kirjeessä oli suruviesti. Oliko Juho kuollut?

Riitta kirjoitti, että Ilkka oli kaatunut rintamalla sodan ensimmäisenä päivänä. Kuultuaan Ilkan kaatumisesta Juho oli kuollut sydänhalvaukseen.

Hän ei pyytäisi lomaa hautajaisia varten. Juho oli kohdellut häntä huonommin kuin Anttia ja Ilkkaa. Kun hän oli pieni, hän kaatoi könninkelton vahingossa. Lasi meni rikki. Juho huusi, että uusi lasi piti hankkia Vaasasta asti, ja antoi hänelle selkäsauvan

– Shie mahat olla Jyrin Tahvanan Juakon vunukka, Perttusen vieressä istunut veteraani sanoi.
– Juakolla oli samanmoine musta peä ta leviet hartiet ku shiulla.

– Mikä on vunukka?

– Lapsi.

– Kerro enemmän, Perttunen pyysi. Hän tiesi isästään vain sen, että tämä oli kuollut sodassa, ennen kuin hän syntyi.

Veteraani työnsi paljaaksi riisumansa jalat lähemmäksi nuotiota ja alkoi kertoa:

– Juakko oli ylen rokkie saldatta. Heä oli patriootti i shoti Vienan vapauven puolesta plutoonan varapeällikkönä Karielan polkassa. Britit syytettih häntä bolshevikakse, ku heä kieltäyty hyökkeämästä Vienan rajojen yli. Hänet pakotettih mänemäh rintamalinjan yli muka omien puolella. Häneshtä ei kuultu shen jälkeh. Bolshevikat

hyökättih Vienah, ta vienalaset paettih Suomeh. Amnestin jälkeh Perttuset palattih kotih, a vunukka jätettih Lapualle Suomeh. Anni aiko hakie vunukan, mutta raja mäni kiinni. Shie mahat olla se vunukka.

Hyökkäystä voitiin jatkaa, vasta kun saatiin tehtyä kiertotie Hingervaaran kautta Kuolismaan-Porajärven tielle. Vihollinen oli vastassa vahvasti murrostetulla kukkulalla, jonka vieritse tie kulki.

Vääpeli määräsi Perttusen kantamaan ammuksia etulinjaan.

Lunta oli maassa vain nimeksi. Hämärtyi jo. Joku tuli vastaan polulla.

Tulija väistyi metsään.

Hiippari, Perttunen ajatteli. Kaikista ei ollut vastuunkantajiksi.

Etulinjassa Perttunen luovutti ammuslaatikon vääpelille ja jäi seuraamaan vihollisen asemien pehmittämistä.

Kuului pillin vihellys. Taistelijat hyökkäsivät kukkulalle hurjasti ampuen ja huutaen. Vastustaja pakeni.

Perttunenkin lähti kukkulalle katsomaan.

Kaatuneita oli paljon. Haavoittuneet saivat ensiapua. Ruumiita käänneltiin.

– Täs on ku verkonpaikkai. Etziy, etziy, vuan ei soizi löytäväh, mies pelkäsi löytävänsä sukulaisen.

Hannes Katava sai jalan kovalle maalle.

Jätettyään kukkulan he olivat lähteneet ylittämään suota loikkimalla mättäältä mättäälle. Vihollinen ampui kranaatteja perään, mutta ne upposivat suohon räjähtämättä. Sumu levitti armeliansa vaipan heille suojaksi. Häntä syytettäisiin asemien jättämisestä, mutta heillä ei ollut muuta mahdollisuutta. Jos he eivät olisi poistuneet kukkulalta, he tuskin olisivat enää elossa. Hän oli pyytänyt tykinammuksia, mutta niitä ei ollut toimitettu, vaan omatkin tykit olivat pommittaneet kukkulaa.

He poistuivat suolta ja lähtivät kiertämään metsien kautta Porajärven pogostalle.

Porajärven kirkonkylä oli jätettävä, sillä vihollinen lähestyi kolmesta suunnasta. Ennen poistumista kaikki talot sytytettiin palamaan. Pioneerit

tulivat viimeisinä Suununjoen yli ja räjäyttivät sillan. Joukot aloittivat marssin itään. Liekit maalasivat takana taivaan purppuranpunaiseksi. Lämpö tuntui täällä asti.

Tie nousi vaaralle. Miesten täytyi ruveta autamaan hevosia, sillä ne eivät jaksaneet vetää tykkejä ahdetta ylös asti.

Vaaran laelta avautui huikaiseva näkymä joka suuntiin. Vihreä matto jatkui silmäkantamattoihin. Siellä täällä pilkotti sininen lampi.

Pitkässä alamäessä piti työntää kapuloita rat-taisiin, jottei vauhti olisi kasvanut liian kovaksi.

Vihollinen oli edessä.

Komentaja käski ajaa tykit järveen. Hän joutuisi siitä sotaoikeuteen, mutta se olisi sen ajan murhe. Nyt oli päästävä nopeasti kiertotietä vihollisen ohi.

Pataljoona vältti täpärästi saarrostuksen ja jatkoi Mäntyselkään. Sinne tultua lopen uupuneille miehille ei suotu lepoa, vaan käskettiin kaivaa poterot.

Poterot kaivettiin rinteeseen, ja niistä oli poistumistie vain ylöspäin. Oli selvää, että heidät uh-

rattaisiin. Kaikki eivät kestäneet ankaraa todellisuutta ja joivat päänsä täyteen.

Hannes piti pään selvänä. Asemat ehdittiin saada puolivalmiiksi, ennen kuin vihollinen tuli niiden eteen. Se ajoi tykit asemaan.

Tässkö päättyisi elämä? Vieraalla maalla vieraassa armeijassa taistellen omia maanmiehiä vastaan? Outoja olivat kohtalon polut.

Vihollinen aloitti tulivalmistelun. Kranaatit möyhensivät rinnettä. Hyökkääjä käänsi tykkitulien sivustoille ja aloitti savutuksen.

– Kuasud!

– Pukekaa kaasunaamarit! Hannes huusi.

Hyökkääjä lähti tulemaan savutuksen suojassa. Rintama ylitti puron ja lähti nousemaan rinnettä.

Hannes riisui käskyjen antamista hankaloittavan naamarin ja karjui:

– Tulta!

Konekiväärin papattivat. Kiväärin räätisivät. Vihollisia kaatui kuin niitettyä heinää, mutta ne tulivat luodeista välittämättä. Ensimmäiset käsikranaatit lensivät aseisiin.

Kookooampujaan osui. Mies huusi kuin pistetty sika.

Hannes vieritti haavoittuneen pois ja tarttui kahvoihin. Hän antoi kookoon laulaa. Lähellä taisteltiin puukoilla. Moni vilkuili jo pakotietä.

Lataajalta meni hermot. Mies otti jalat alleen.

– Takas! Hannes karjui.

Mutta lataaja ei totellut. Hanneskin näki parhaaksi lähteä. Luodit viuhuivat korvissa, kun hän juoksi rinnettä ylös kyyryssä. Hän onnistui pääsemään ehjin nahoin mäen taakse.

Sydän hakkasi kuin tulisi rinnasta ulos. Kauhu päästi otteesta vasta järvikannaksella.

Komentaja tuli huutamaan, miksi asemat jätettiin.

Hannes sanoi, ettei pakokauhua voinut estää.

Komentaja antoi hänelle tehtävän viedä kolonna Kumsaan.

– Ja vie se sinne ehjänä, majuri evästi.

Hannes otti kolonnan komentoonsa. Kaikki meni siirtomarssilla hyvin, kunnes vihollinen oli vastassa viisi kilometriä ennen Kumsaa.

Hannes käski tykit ja heittimet eteen ja käski ampua tien auki.

Monta miestä kaatui. Hannes päätti odottaa loppuja joukkoja, ennen kuin tekisi uuden yrityksen.

Joukot tulivat vasta seuraavana päivänä. Pataljoona oli supistunut komppanian kokoiseksi.

Saatuaan Hanneksen raportin komentaja vetäytyi yksinäisyyteen. Yöllä komentaja käski upseerit kokoon. Hän halusi kuulla jokaisen mielipitteen, kuinka he selviäisivät vaikeasta tilanteesta.

Kenelläkään ei ollut hyvää ehdotusta. Komentaja kertoi omansa; he jättäisivät raskaan kaluston ja vetäytyisivät korprien kautta divisioonan yhteyteen. Tärkeintä oli saada pelastettua elävä voima.

Komentajalle sanottiin, etteivät haavoittuneet kestäisi pitkää korpivaellusta.

Komentaja sanoi itkien, että vaikeasti haavoittuneet jätettäisiin vihollisen laupeuden armoille. Komentaja määräsi Katavan valvomaan, että yhtään heitintä ja tykkiä ei jäisi ehjänä viholliselle.

Tykinputket täytettiin hiekalla, minkä jälkeen tykeillä ammuttiin, jolloin putki halkesi. Ajoneuvot sytytettiin palamaan.

Pataljoona aloitti korpivaelluksen omille linjoille Kontiovaaraan.

Kuultiin, että komentaja oli ampunut itsensä säästyäkseen sotilaskunnian menettämisen aiheuttamalta häpeältä.

Hanneskin päätti ampua itsensä, ennen kuin sotaoikeus tuomitsisi hänet kuolemaan pelkuruuden osoittamisesta. Hän kuitenkin neuvotteli poliittisen ohjaajan kanssa ennen lopullista tekoa. Komissaari mietti kauan, mitä vastaisi; ampumalla itsensä hän vain osoittaisi syyllistyneensä johonkin tuomittavaan. Häntä tarvittiin vielä.

Viisaan komissaarin taitavasti valitut sanat jättivät elämänliekin palamaan.

Komentajakaan ei ollut ampunut itseään. Muutaman kymmenen miehen kokoiseksi kutistunut pataljoona vietiin Kontiovaarasta Perälähteen. Pian se kuitenkin siirrettiin Karhumäen kautta Lumpuisiin reserviin. Taistelijat saivat saunoa ja levätä. Vihollinen hyökkäsi Lumpuisiinkin. Pataljoona siirrettiin Stalinin kanavan taakse.

Kanavan sulut räjäytettiin. Tulva huuhtoi fasisitit Ääniseen. Hannes juhli muiden upseerien kanssa viholliselle tuotettua tappiota. Vodkapullo kiersi ahkerasti. Mitä vajaanmaksi pullo tuli, sitä kovemmaksi puheääni muuttui.

– Puna-armeijan taktinen taisteluväline on päivittäinen vodka-annos, Mäkinen ojensi pullon Hannekselle.

Hannes vain kostutti huulet ja pani pullon eteenpäin.

– Venäjällä riittää selustaa, jossa joukot kootaan uudelleen. Puna-armeija lyö Saksan ja Suomen pikku armeijan siinä sivussa. Hitlerin kelkkaan menneelle Suomelle annetaan opetus, jota se ei unohda. Puna-armeija valloittaa Suomen, ja Suomi liitetään sosialistiseen valtioperheeseen. Voitto on selviö, sillä venäläiset ovat tottuneet kärsimysten kautta voittamaan, Mäkinen puheli.

– Hitleri lakeijat pannaan tuntemaan nahois-
saan sen, että lähtivät sotaan Neuvostoliittoa vastaan, Käki sanoi.

– Mannerheim veljeilöö Hitleri kans, mut kauvoja se sätkyukko ei jalkojaa viskele.

– Miksi meidän pitää selvittää välimme vieralle maalle? Pajula kysyi retorisesti.

– Ko oma maa ei riitä, Käki vastasi.

– Ubi bene, ibi patria. Missä hyvä, siellä isänmaa, Mäkinen briljeerasi latinallaan.

Jokaisella oli rähjäinen asu. Parta oli ajamatta ja hiukset leikkaamatta.

– Mist tänne saatas maatuska? Käki kysyi.

– Minä menen hakemaan, Hannes sanoi.

Hannes poistui humalahöyrystä. Ulkona tähdet tuikkivat taivaalla. Pakkanen tuntui kiristyvän.

3.

Prikaati K oli lähtenyt Porajärveltä taka-ajamaan vihollista. Se valmistautui koukkaamaan vihollisen taakse Semsvaarassa, mutta käsky peruutettiin. Ilmoitettiin, että prikaati hajotettaisiin.

– Meihi ei luotettane. Kommunistii kyllä luotetah, joku totesi.

Mies viittasi poliittisista vangeista koottuun erilliseen pataljoonaan, joka kuului samaan väliaikaiseen yhtymään kuin Prikaati K.

Oli turha epäillä heidän motiivejaan, he olivat menossa valtaamaan kotejaan takaisin.

– Myö kävimmä yhes täh sah. Pitemmällä ei annettu männä. Jumal apuh ruatajalla. Mänkeä tervehennä, vääpeli hyvästeli heimosoturit.

Aunuksen miehet jatkoivat kotiseudulleen, joka oli jo vallattu. Vienan heimopataljoona palautettiin Suomeen. Vuodenvaihteen jälkeen se siirrettiin miesten synnyinseudulle, jonka Suomen armeija oli valloittanut heti sodan alussa. Vienalaiset olivat silloin päättäneet kansalaiskokouksessa liittyä Suomeen.

He olivat isiensä maalla vieraan armeijan sotisovassa. Komppania, johon Teppo Perttunen kuului, siirrettiin vartiostoksi Kenttijärvelle. Asetoverit etsivät lomilla sukulaisiaan, muttei hän. Hän oli ollut pieni lapsi, kun hänet jätettiin Suomeen, jotta muistaisi äidin tai ketään muutakaan sukulaista.

Perttunen joutui taas kerran heiluripartioon. Hän lähti vartiokumppanin kanssa kiertämään tutuksi tullutta lenkkiä. Konepistoolit olivat hihnassa rinnan päällä ampumavalmiina.

Linnut lauloivat. Ikihongat kuiskivat. Pensaasta nousi siviilipukuisia miehiä tähtäämään heitä konepistooleilla:

– Käet ylös!

Vartiokumppani yritti ampua mutta oli liian hidas. Luotisuihku lävisti miehen.

Perttunen nosti kädet ylös. Partisaanit piirittivät hänet ja ottivat häneltä konepistoolin pois. Yksi kopeloi hänet takaapäin kiireestä kantapäähän.

– Lähe kävelemäh iellä, partisaani käski.

Vartiokumppanin ruumis jäi polulle.

Perttunen vakuutti itselleen, etteivät partisaanit ampuisi häntä, sillä vanki oli arvokkaampi elävänä kuin kuolleena.

He tulivat laajan järven rantaan. Partisaanit työnsivät veneen vesille.

– Ashtuotshe venosheh, isokokoinen partisaani käski.

Perttusen istuttua tuhdolle partisaani työnsi veneen irti rannasta ja tuli kyytiin.

– Puutu airoih ta ala shoutoa.

Perttunen tarttui airoihin ja alkoi soutaa.

Mutta vene ei pysynyt suunnassa.

– Et ole shoutanun ennen, partisaani ilkkui. – Shouva enempi tuolla airolla.

Perttunen oli soutanut vain Lapuanjoessa. Kun hän keksi ottaa korston takaa suuren puun kiintopisteeksi, vene alkoi pysyä suunnassa.

– Shie opassut, korsto hymyili niin että rikkinäinen hammasrivi näkyi.

Järvenpinta oli lähes peilityyni. Aurinko laski rannattomassa pohjoispäässä ja värjäsi taivaan punaiseksi.

Veneen kokka kolahti rantakiviin.

– Ashtuotshe eäreh.

Korsto tuli perässä maihin ja käski vetää veneen vedestä. Tehtyään sen Perttunen katsoi käsiään. Niihin oli tullut rakot.

– Lähe ashtelemah polkuo.

Hämärtyi jo.

Perttunen päätti paeta heti tilaisuuden tullen. Heidän käveltyä vähän matkaa partisaani käski pysähtyä.

Perttunen ymmärsi, että mies tahtoi hänen tekevän nuotion. Hän teki nuotion pienistä kuivista oksista ja sytytti sen tulitikulla.

Partisaani sitoi Perttusen kädet ja jalat narulla. Sen jälkeen mies kaivoi eväät repusta ja rupesi syömään.

Korsto ei antanut Perttuselle mitään syötävää.

Syötyään korsto röyhtäisi. Hän pani puukon tuppeen ja rupesi nukkumaan. Kohta mies jo kuorsasi.

Hänen tilaisuutensa oli tullut. Perttunen kieritti itsensä ääneti hiipuvan nuotion luo. Hän potki saappaan kärjellä punaisena hehkuvan tikun erilleen nuotiosta ja painoi narun, jolla kädet oli sidottu, kiinni tikkuun.

Kipu oli sietämätön. Vesi valui silmistä.

Perttunen kokeili, joko naru antoi periksi. Ei antanut. Hän painoi narun uudelleen kiinni tikkuun. Hän puri hammasta ja irvisti tuskasta.

Korsto mumisi jotakin.

Varmistuttuaan, että partisaani veti hirsii edelleenkin, Perttunen nyki käsiä irti. Naru katkesi.

Saatuään kädet vapaiksi Perttunen irrotti jalat. Hän meni varovasti partisaanin luo ja otti tämän kiväärin. Partisaani avasi silmät.

Perttunen löi korstoa kiväärinperällä päähän niin lujaa että mies varmasti pyörtyi. Hän aikoi ampua kiusaajansa mutta muutti mielensä. Korston toverit kyllä kostaisivat vangin karkuun päättämisen.

Perttunen otti partisaanin eväslaukun ja am-pumatarvikkeet. Hän palasi rantaan, mutta pime-ässä venettä ei löytynyt. Ranteita pakotti hirveäs-ti. Hän lähti kävelemään rantaa pitkin. Hän kier-täisi järven omille linjoille. Kävellessään hän ah-mi kokonaisen kyrsän.

Aamu valkeni jo. Järvi kapeni salmeksi. Pert-tunen riisuutui alasti. Hän sitoi vyöllä vaatteet ja saappaat mytyksi. Hän kahlasi veteen pitäen kä-dellä ranteeseen sidottua myttyä pään päällä ja toisella kädellä kivääriä ylhäällä. Kun jalat eivät enää ulottuneet pohjaan, hän rupesi uimaan. Myt-ty tuli vyön päässä. Kivääriä hän uitti edellä. Vir-ta oli voimakas, mutta hän jaksoi vastarannalle.

Perttunen otti auringosta suunnan länteen. Nälkä oli kova, mutta kaikki eväät oli syöty. Mustikat eivät olleet vielä kypsää.

Perttunen näki hirven. Hän ampui, muttei osu-nut. Hän kulki koko päivän ja tuli lammen ran-taan. Hän heittäytyi väsyneenä kultahiekalle.

Ilta-aurinko lämmitti vielä. Tuuli leyhki leppe-ästi. Linnut lauloivat ja laineet liplattivat. Sota oli kaukana.

Perttunen nukahti. Kun hän heräsi, aurinko oli jo korkealla. Hän nousi ja lähti kulkemaan. Oli mahdotonta tietää, kuinka paljon matkaa oli vielä jäljellä. Onneksi maasto oli helppokulkuista kan-gasta.

Kuului vihellys. Perttunen oli kuullut, että kar-hut vihelsivät.

Mesikämmen ei näyttäytynyt. Perttunen löysi lintujen pesiä, mutta niissä ei ollut munia. Hän ei ampunut metsoa, koska ei saisi sitä paistetuksi, sillä tulitikut olivat kastuneet.

Perttunen tuli järven rantaan. Hän uskoi sisäis-tä ääntä ja lähti kiertämään järveä vasemmalta. Käveltyään kauan hän tuli kapealle joelle. Hän jatkoi joenrantaa seuraten.

Joku tuli polulla. Perttunen piiloutui pensaa-seen.

Oma heiluripartio.

– Omia ollahan! Perttunen ilmoitti. – Älkää ampuko!

Perttusta ei ollut ehditty julistaa kadonneeksi. Hänen kerrottua tarinansa komppanianpäällikkö

myönsi hänelle kahden viikon kuntoisuusloman. Hän viettäisi loman kotona Lapualla.

Perttunen pääsi huoltokuljetuksessa Vuokkiniemelle, mutta sieltä ei järjestynyt heti kuljetusta eteenpäin. Odotellessaan sitä hän kulutti aikaa kylässä. Kylässä asui vain naisia ja lapsia ja muutama harmaapartainen ukko.

Mahtoiko hänen äitinsä vielä asua täällä? Hän kysyi vastaan tulleelta naiselta, tunsiko tämä Anni Perttusen.

– Naverno mie tunnen Annin. Heä eläy tuosha talosha.

Vahtikoira haukkui, kun Perttunen meni talon pihaan. Saranat narisivat, kun hän veti ulko-oven auki. Hän kapusi jyrkät portaat ylös ja avasi oven.

– Ken shie olet? huivipäinen nainen kysyi.

Perttunen lähti pois eikä vastannut.

4.

Generalissimus Stalin oli antanut käskyn ryhtyä menetetyillä alueilla partisaanisotaan. Alikapteeni Hannes Katava ilmoittautui vapaaehtoiseksi, sillä

partisaanit saivat parempia varusteita ja ravitsevampaa ruokaa kuin tavallisissa joukoissa sotivat.

Partisaanit saivat pikakoulutuksen vihollisen selustassa toimimiseen. Hannes nimitettiin johtajaksi osastoon, joka lähetettäisiin kolmeksi viikoksi Aunukseen. Muut jäsenet olivat aliupseereita, paitsi luutnantti Sokolov, joka oli varajohtaja ja kuului ainoana puolueeseen. Jokainen puhui livviä tai vienaar.

He pukeutuivat sotasaaliiksi saatuihin Suomen armeijan asepuhuihin, joista oli poistettu arvo-merkit. Sotilaspasseja heillä ei ollut. Reput täytettiin sissimuonalla. Jokainen kantaisi vuorollaan mukaan otettavaa radiota. Hanneksella oli Suomikonepistooli, muilla oli sotilaskiväärit.

Hannes tarkasti, että kaikki oli kunnossa. Hän joutui huomauttamaan Näppijeviä, että tällä oli ampumamerkki väärällä puolella. Rangaistukseksi Näppijev sai kantaa ensimmäisenä köysivyöden.

Opas lähti viemään heidät linjojen yli. Käveltyään pari tuntia he tulivat paikkaan, jossa opas sanoi vihollisen vartioinnin olevan heikoimmillaan. He lähtivät ylittämään ei-kenenkään-maata.

Opas varoitti astumasta risujen päälle, sillä ääni kuuluisi kauas. Tupakkaa ei saanut sytyttää, sillä haju leviäisi satojen metrien päähän.

Opas antoi pysähtymismerkin kädellä. Jokainen painautui maata vasten.

Piti olla hiljaa kuin kusi sukassa, sillä suomalaisten heiluripartio tuli polulla. Hannes otti tähtäimeen etummaisena kulkevan miehen.

Ohi kulkeneet säilyttivät henkensä, koska luoja oli antanut niille heikot aistimet.

Opas neuvoi, kuinka tuli jatkaa eteenpäin, toivotti lykkyä ja lähti takaisin.

Hannes otti suunnan kompassilla.

Varmistettuaan, ettei ratapenkalla liikkunut ketään, he juoksivat yksitellen junaradan yli.

Leveä Syväri virtasi majesteettillisena heidän edessään. Vastarannalla näkyi muutama savu. Hannes päätti, että he menisivät alempana virran yli. He lähtivät kulkemaan jokivartta. Maasto oli melkein läpipääsemätöntä ryteikköä.

Korvissa iniseviä hytysiä sai hätistellä koko ajan. Kun ei enää nähnyt kulkea, he jäivät yöksi.

Ennen nukkumaan menoa Hannes jakoi var-

tiovuorot. Aamulla hän oli ensimmäisenä ylhäällä. Hän herätti muut.

Paikka oli hyvä mennä Syvärin yli. Syötyään aamupalan kaikki rupesivat rakentamaan lauttaa. Kolme isoa puuta kaadettiin veteen. Rungot sahattiin kolmen metrin pituisiksi pätiksi. Sahaamisesta syntyvä ääni varmasti kantautui vastarannalle, mutta tuskin siellä oli ketään.

He uittivat sahatut pätkit kiinni toisiinsa ja sitoivat ne köydellä yhteen.

Kaikki astuivat lautalle.

– Pyzyv pinnal, Näppijev iloitsi.

He rupesivat soutamaan katkaistuilla näreillä. Lautta ui syvällä. Saappaat kastuivat.

Kuikka huusi. Joella oli aamusumua, mikä oli hyvä asia.

Usva hälveni keskijoella. Joki kapeni koko ajan. Aallokko kasvoi. Lautta alkoi notkua uhkaavasti. Edestä kantautui voimistuva kosken kohina.

– Myö jouvummo koskeh, Galkin hätääntyi.

– Kartan mukka täsä ei ol koske, Hannes sanoi.

– Tokko sinä osuad lugie karttad? Sokolov arveli.

Virta vei lauttaa yhä hurjempaa vauhtia. Edessä näkyi vaahtopäitä.

– Soutakaa kovemmin! Hannes huusi.

– Nengomil näreil ei maha soutua, Näppihev sanoi.

Lautta menetti ohjattavuutensa ja alkoi heittelehtiä. Eräiden silmissä näkyi pelko.

– Pitäkää toisistanne kiinni, ettette putoa lautalta! Hannes huusi pauhun yli.

Lautta syöksyi kosken nieluun. Se ohitti ensimmäisen karin. Toisen kohdalla hyvä onni loppui. Lautta jäi kiinni kahden kiven väliin.

Rantaan oli nelisenkymmentä metriä. Välissä oli heikosti virtaava suvanto.

Galkin hyppäsi ensimmäisenä lautalta ja lähti uimaan rantaan.

Lautta keveni joka kerta kun mies poistui siltä. Hannes jäi lautalle viimeisenä. Hänen hypättyä lautta irtosi kiviltä ja syöksyi ryskyen kurimukseen.

Vaikka oli hyvä uimari, Hannes jaksoi hädin tuskin rantaan.

– Myö olemmo ku uitetut koirat, Näppihev sanoi ja kaatoi vettä saappaasta.

– Köysj menj, Galkin surkutteli.

– Midä yhtest köyvest, gu henki säilyi, Busujev lohdutti.

He joutuivat kiertämään upottavia nevoja ja suolimaisten lahtien soilukoita. He ylittivät konkeloita. Täällä Kaskanen korvessa asui vain karhuja ja muita villieläimiä. Päristeleville tikoille riitti lahoppuissa ruokaa.

Paikka kallionseinämän juuressa oli kuin luotu tukikohdaksi. Kallionkieleke esti savua nousemasta ylös.

– Myö olemmo táz gu herran kukkaros, Solomonov sanoi.

– Netse on kondiin pesä, Näppihev sanoi kallion alapäässä olevasta luolasta. Näppihev ryömi luolaan mutta tuli pian ulos. – Reboi eulluh luolassah.

– Reboluoil on luolah i taivhan lindiil pezah, Sangin siteerasi suurta kirjaa.

Hannes määräsi Näppihevin ensimmäisenä vartioon.

- Mindäh aina minä? Näppihev purnasi.
- Mene! Hannes käski.
- Midä tiällä pidäv varata? Näppihev kysyi mutta lähti.

Iltapalan jälkeen kaikki rupesivat nukkumaan. Hannes painoi pään sammaltsyynyyn.

Tuuli humisi ikikuusten latvoissa.

Hannes heräsi auringonsäteiden leikittelyyn kasvoilla. Hän täytti tänään neljäkymmentäkaksi, mutta ei kertoisi sitä kenellekään. Hän herätti muut.

Syötyään kevyen kenttäamiaisen he siivosivat jäljet ja lähtivät hommiin.

Monta tuntia kuljettuaan he tulivat maantien laitaan. Alkoi kuulua lentokoneen ääni. Kaikki menivät piiloon puiden alle.

Äänen lakattua Hannes jakoi tehtävät. Galkin ja Solomonov menisivät vartioon maantien molemmille puolille. Nikitin kiipeäisi tolppaan kiinnittämään tapsin puhelinlankaan ja ryhtyisi kuuntelemaan puhelinliikennettä. Loput laskisivat liikennettä.

Paikan ohi kulki vain yksi Suomen armeijan kuorma-auto. Auton lava oli peitetty pressulla, joten ei voinut nähdä mitä oli lastina. Puhelinlankojen kuuntelukin tuotti laihan saaliin. Puhelut olivat lähinnä kuulumisten vaihtoa.

Hannes päätti, että he kävisivät tarkkailemassa lähellä olevaa kylää.

Nainen tuli vastaan polulla.

– Jatketa muina miehinä, Hannes sanoi.

– Hyvää päivää, Hannes tervehti nuorta naista.

Miehet väistyivät polulta ja antoivat naisen kulkea ohi. Naisen jäätyä kuulomatkan päähän Hannes sanoi:

– Meni täydest.

– Kuinka monel fasistal netuo i on andanuh? Näppihev asetti kysymyksen.

Kylän laidassa he rupesivat seuraamaan metsästä kylän elämää. Raitilla kulki nainen lapsia ympärillään.

– Nenuo ollah koirii. Myö olemmo susii, kudamat tapetah koirat, Näppihev filosofoi.

Nähtyään tarpeeksi he lähtivät pois.

He olivat olleet puolitoista viikkoa vihollisen selustassa. Edessä oli vielä toinen mokoma. Muona ja paristot olisivat pian lopussa. Hannes käski Busujevin tehdä täydennystilauksen.

Busujev titasi Sorokkaan. Täydennys luvattiin seuraavaksi päiväksi kello kahdeksitoista ennalta sovittuun paikkaan.

He lähtivät aamulla pudotuspaikalle, jonne oli peninkulman matka. Perillä he levittivät maahan lakanan ja alkoivat odottaa. Pian kuului lentokoneen ääni. Vesitaso tuli metsän takaa. Lentäjä vaaputti siipiä sen merkiksi, että näki lakanan. Vesitaso teki loivan käännöksen ja palasi puunlatvoja viistäen. Torpedo irtosi mahasta ja tussahti suohon.

Torpedo nostettiin suosta. Siitä otettiin muona ja tarvikkeet ja ne pakattiin reppuihin. Torpedo peitettiin risuilla.

Alkoi viimeinen päivä vihollisen selustassa. Hannes päätti, että he kävisivät vielä kerran Aunuksenkaupungin – Prääsän maantiellä ennen paluuta omille linjoille.

Heidän tultua perille Hannes määräsi vartijat tien molemmille puolille. Nikitin silppasi tolppaan kiinnittämään tapsin ja ryhtyi kuuntelemaan puhelinliikennettä.

Koko päivänä ei ollut muita tapahtumia kuin Nikitinin ilmoitus, ettei hän ymmärtänyt suomalaisten uutta salakieltä.

Oli tullut aika lähteä. Hannes käski Sanginin hakea vartija pois

Kun Galkin juoksi tien yli, henkilöauto tuli tienmutkan takaa. Auto hidasti vauhtia. Se pysähtyi kohdalla.

Suomen armeijan majuri ja luutnantti poistuvat autosta.

– Se oli karhu? majuri sanoi.

Hannes avasi tulen, johon muut yhtyivät. Majuri ja luutnantti kaatuivat ja jäivät tielle makamaan. Kuljettaja painoi kaasua ja ajoi pakoon luotien ropistessa auton pelteihin.

– Äkkiä poies täältä, Hannes käski.

Hannes päätti, että he eivät kävisi tukikohdassa vaan menisivät suorinta tietä omille linjoille. Hän suunnitteli vesitasojen tilaamista noutamaan heidät, mutta ymmärsi, että ennen kuin vesitasot

ehtisivät paikalle, taka-ajajat saavuttaisivat heidät. Heillä oli vain parin tunnin etumatka.

He kahlasivat lyhyen matkan purossa, ennen kuin nousivat vastarannalle. Sillä keinoin eksytettiin jälkikoirat, jotka varmasti olivat jo heidän perässään.

– Jezli myö menemmö nämis kostumois frontan yli, omat ambutah meijät, Näppijev sanaili, kun he pukivat vaatteet takaisin.

Pimeän tultua oli pakko pysähtyä yöksi. Hannes sanoi tekevänsä ensimmäisen vartiovuoron.

Kuului vain huuhkajan huhuilua. Siihenastinen elämä kulki filminauhana silmien editse; lapsuudenkoti pienessä tönössä Nummenpakalla. Äiti kuolee Ellin synnytyksessä. Mandi tulee hoitamaan heitä. Isä ostaa talon Korppolaismäestä. Hän kiipeilee kaverien kanssa jyrkillä kallioilla. Yhdessä kohdassa on jalan alla vain muutaman sentin levyinen kieleke ja suoraa pudotusta kymmenen metriä. Hän pääsee vallitöihin Helsinkiin. Vallankumouksen jälkeen ne lopetetaan, ja hän joutuu työttömäksi. Hän ja Karl liittyvät työväen järjestyskaartiin suurlakon aikana. Kun luokkasota alkaa, järjestyskaartin nimi muuttuu punakaar-

tiksi. Turun punakaartit lähetetään Hämeen rintamalle. Ne joutuvat perääntymään Tampereelle. Hän poistuu Tampereelta porukan mukana ja kiertää Ylöjärven kautta Vesilahdelle. Karl jää Pispalaan. Valkoiset valtaavat Viipurin, ja hän joutuu poistumaan kaupungista. Lenin lupaa punaisille turvapaikan Venäjältä. Hän pääsee punaopseerikouluun. Hän puolustaa vallankumousta kansalaissodan rintamilla, siitä huolimatta hänet vangitaan ja tuomitaan pakkotyöhön.

Hannes nipisteli itseään pysyäkseen hereillä. Vartiovuoron päätyttyä hän herätti Nikitinin ja rupesi nukkumaan.

”Bolshevikit pettivät suomalaiset punaiset ensimmäinen kerran jo vuonna kahdeksantoista, kun ne jättivät punakaartit sotimaan yksin valkoisia ja saksalaisia vastaan. Sitä oli vaikea antaa anteeksi. Kun Neuvostoliitto vuonna kolmekymmentäyhdeksän hyökkäsi Suomeen, heitä tarvittiin taas. Hän lähti vastentahtoisesti sotimaan synnyinmaataan vastaan, mutta hänelle ei annettu muuta vaihtoehtoa.”

Hannes heräsi sateen ropinaan. Oli jo aamu. Hän herätti muut ja käski:

– Pian matkaan.

He söivät aamiaisen kävellessään. Satoi. Siinä oli hyvätkin puolensa; sade eksytti jälkikoirat.

Sade lakkasi päivällä. He tulivat hakkuaukean laitaan. Hannes päätti mennä yli suoraan, sillä aukean kiertämisessä kuluisi liian paljon kallista aikaa. He olivat aukean keskellä, kun lentokone tuli puunlatvojen takaa. Siinä oli Suomen armeijan tunnuksat.

Näppihev nosti kiväärinpiipun, mutta Hannes painoi sen alas.

Varmasti lentäjä oli nähnyt eleen. Lentokone teki laajan kaarroksen ja palasi. Se lensi niin matalalla että pystyi näkemään lentäjän kasvot.

– Jos lentäjä teke hälytyksen, meist tule henkipatoi, Hannes sanoi.

– Meist tuleb vapad riistad, Sokolov lisäsi.

Hannes katui, että oli lähtenyt ylittämään aukeata.

He majoittuivat Kuujärvellä autioon huuttoiin. Hannes määräsi vartion talon molemmille

puolille. Muut rupesivat nukkumaan väsymystä pois.

Hannes Katava heräsi laukauksen ääneen.

Näppihev tuli juoksujalkaa vartiopaikalta tekemään hälytyksen.

Aukean laitaan harmaatakkisia sotilaita tuli.

Hannes määräsi ampujat molempiin ikkunoihin ja käski Sanginin ladata lippaita. Muut olisivat reservinä ja menisivät sinne, missä kulloinkin tarvittiin.

Piirittäjät huutelivat venäjäksi tulemaan ulos kädet ylhäällä. He eivät noudattaneet kehotusta. Piirittäjät avasivat kivääritulen. Luodit rikkoivat ikkunalasien.

Hannes odotti vielä eikä käskenyt avaamaan tulen. Piirittäjät uhkasivat ampua tykillä talon ilmaan.

Kului tunti toinenkin, mutta tykkiä ei ilmaantunut. Hannes huomasi, että talon luota lähtevässä laskuojassa heinä liikkui oudosti.

– Joku ryömii ojassa, hän kertoi muille.

Hannes tähtäsi paikkaan, missä heinä liikkui. Sotilas nousi äkisti ojasta ja heitti käsikranaatin ikkunasta sisään.

Hannes ehti ampua, ennen kuin räjähti. Hän lensi selälleen. Taju meni.

Hannes avasi silmät. Hän makasi selällään. Ympärillä oli harmaatakkisia sotilaita.

Joku sanoi, ettei kukaan voinut selvitä hengissä moisessa tulihelvetissä.

– Ne saivat, mitä ansaitsivat, joku puhui. – Ne syyllistyivät sotarikoksista suurimpaan, vastustajan asepukuun pukeutumiseen.

Taju meni uudelleen.